

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน
ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

Promoting the consciousness of being a good citizen of youth
according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks

โดย

นายบุญส่ง นาสแสง

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ.๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760093

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน
ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

Promoting the consciousness of being a good citizen of youth
according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks

โดย

นายบุญส่ง นาสแสง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ.๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760093

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Promoting the consciousness of being a good citizen of youth
according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks

By

Mr. Bunsong Nasawaeng

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760093

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม
ของพระสอนศีลธรรม

ผู้วิจัย : นายบุญส่ง นาแสง

หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ปีงบประมาณ : พ.ศ. ๒๕๖๐

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเรื่องการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ๒) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม และ ๓) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณผสมคุณภาพโดยวิธีการบรรยายงานวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการศึกษาพบว่า

๑) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทักษะทางสังคม อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านความรู้ อยู่ในระดับ มาก ด้านร่างกาย อยู่ในระดับ มาก และด้านจิตใจ อยู่ในระดับ มาก

๒) คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม(พระสอนศีลธรรม) โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน อยู่ในระดับ มากที่สุด เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับ มากที่สุด และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิจักษ์ณ์แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก

๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม หลักธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม คือ อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย วิริยะ จิตตะ วิมังสา

Research Title :	Promoting the consciousness of being a good citizen of youth according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks
Researchers:	Mr.Bunsong Nasawaeng
Department:	Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus
Fiscal Year:	B.E. 2560 / 2017
Research Scholarship Sponsor:	Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The aims of this research were: 1) to study the process for promoting the consciousness of being a good citizen of youth according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks; 2) to study the characteristics of being a good citizen of youth based on Buddhist principles; 3) to analyze the Buddhist principles suitable to promote the consciousness of being a good citizen of youth in accordance with the Buddhist principles of the moral teaching monks. This study was carried out by using the mixed research methodologies (quantitative and qualitative) and the descriptive analysis was used to interpret the gathered data.

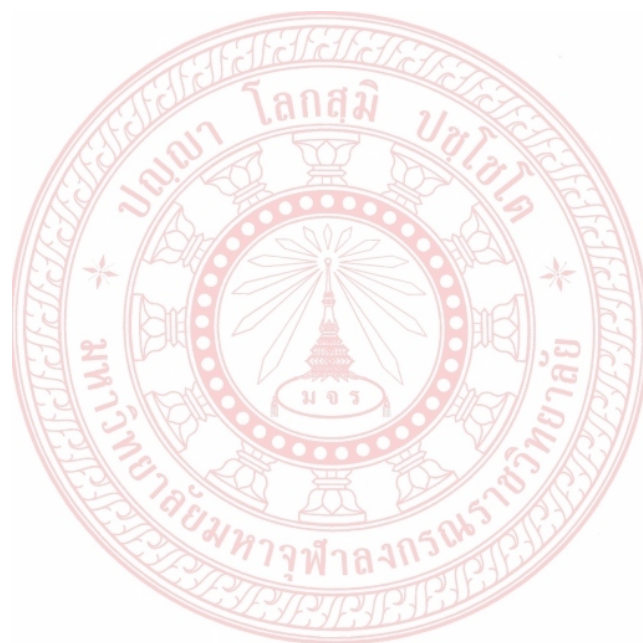
The research results were as follows:

1) The overall mean of the process for promoting the consciousness of being a good citizen of youth according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks was seen at a high statistical level. The mean scores of the studied individual aspects were also the same level. The highest one was seen in the aspect of 'social skill', followed by 'knowledge', 'body' and 'mind'.

2) The mean of characteristics of being a good citizen of youth according to Buddhist principles (moral teaching monks) as a whole was seen at a high level. When individually considered in descending order, it was found that the highest score can be seen in the aspect of 'respecting and politely greeting the parents, relatives, teachers and friends', followed by 'respecting and honoring national

institutions, religions and monarchs’, ‘together following up, evaluating, improving the operation’ and ‘wide view, analysis, reasonable criticism’.

3) Based on the analysis, the Buddhist principle suitable to promote the consciousness of being a good citizen of youth in accordance with the Buddhist principles of the moral teaching monk is the Four Iddhipada-dhamma (*iddhipāda*, path of accomplishment) composed of *Chanda* (aspiration), *Viriya* (energy), *Citta* (thoughtfulness) and *Vīmaṃsā* (Investigation).

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณท่านรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยขอนแก่นและผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ห่วงใย ติดตาม แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องด้านความเอาใจใส่ และด้วยความเมตตาอย่างดีตลอดมา ผู้วิจัยทราบซาบซึ้งในความกรุณาและความเสียสละที่มีต่อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง มา ณ โอกาสนี้ ท้ายที่สุดนี้ขออุทิศคุณความดีที่ได้จากผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขออุทิศแด่บิดา มารดา บุพการี และบูรพาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่าน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดจิตสำนึก.....	๗
๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนึก.....	๙
๒.๓ ความหมายของจิตสำนึก.....	๑๒
๒.๔ องค์ประกอบของการมีจิตสำนึก.....	๑๗
๒.๕ ประเภทของจิตสำนึก.....	๑๙
๒.๖ การก่อรูปของจิตสำนึก.....	๒๑
๒.๗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดจิตสำนึก.....	๒๒
๒.๘ การสร้างเสริมจิตสำนึกต่อส่วนรวม.....	๒๔
๒.๙ ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย.....	๒๖
๒.๑๐ ลักษณะของพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย.....	๒๗
๒.๑๑ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย.....	๓๐
๒.๑๒ แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย.....	๓๒
๒.๑๓ พลเมืองดีตามแนวทางพุทธศาสนา.....	๓๓
๒.๑๔ หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักธรรม.....	๓๔

	๒.๑๕ งานที่วิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๕
	๒.๑๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๔๔
บทที่ ๓	ระเบียบวิธีวิจัย.....	๔๕
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๕
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๔๕
	๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๔๖
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	๔๘
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๙
	๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๑
บทที่ ๔	ผลการศึกษาวิจัย.....	๕๒
	๔.๑ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปและกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี ของเยาวชน.....	๕๓
	๔.๒ ส่วนที่ ๒ แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน.....	๖๓
	๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๗๔
	๔.๔ ภาพกิจกรรมประกอบ.....	๘๔
บทที่ ๕	สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๘๕
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๘๕
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๙๐
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๙๓
	บรรณานุกรม.....	๙๕
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๐๒
	ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๓๓
	ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้.....	๑๓๔
	ภาคผนวก ง แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	๑๓๖
	ภาคผนวก จ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๔๒
	ประวัติผู้วิจัย.....	๑๕๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

สถานการณ์และสภาพปัญหาของชาติ ในปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่า การที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการเงินเพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางการเงินและการคลังของประเทศอย่างมากส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด ทิศทางของการพัฒนานั้นก็ได้เป็นไปอย่างยั่งยืนและครอบคลุมทั้งด้านคนและวัตถุ เพราะการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เน้นเรื่องวัตถุอุปกรณ์อย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดี ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของการพัฒนา เหล่านี้ จึงเป็นที่มาของปัญหาสังคมปัจจุบันที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของประเทศชาติกำลังประสบปัญหาสังคมหลายด้านที่รุมล้อมคุกคามเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทำให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ขาดระเบียบวินัยฯ ละทิ้งค่านิยมความเป็นไทย และขาดคุณธรรม เป็นปัญหาสังคมที่ควรแก้ไขเป็นการเร่งด่วน

จากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลายอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้แนวคิด วิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบนไปจากหลักศีลธรรม จริยธรรมที่ดีงามตามหลักธรรมของพุทธศาสนา กลับขึ้นชมวัฒนธรรมตะวันตก ที่เน้นการบริโภควัตถุต่างๆ จนเกิดความสับสน ระบบสังคมที่เคยดีงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ อันสืบเนื่องมาจากการให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่า พัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจจึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรม จริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ยังส่งผล ไปยังปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อาทิ เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาหย่าร้าง ปัญหา นักเรียนตึกกัน ปัญหาการรักร่วมเพศ การหลงมัวเมาในอบายมุข การปล่อยตัวปล่อยใจ ขาดระเบียบวินัย ไร้ทิศทางของชีวิต ฟุ่มเฟือย และอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็น ผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย

ผลจากการพัฒนาประเทศในระยะผ่านมาโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราสูง มีความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว ประกอบกับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ทำให้เกิดปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อน ระบบสังคมที่เคยดีงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็น การพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าพัฒนาสังคมในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรม จริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม การขาดคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาทุจริตคอร์ปชั่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในสังคมให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแม้เป็น เรื่องที่มีความยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มากมาย ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ ในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย ได้วิเคราะห์แล้ว พบว่า สังคมใดมีผู้เพียบพร้อม ด้วยคุณธรรมจริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะเดียวกัน หากคนในสังคมใดมีความ บกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ก็หาความสงบ สุขได้ยาก สรุปรูปภาพรวมของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับคนในชาติทุกกลุ่มเป้าหมาย นับวันจะรุนแรงและทวีคูณมากขึ้น ที่มีผลต่อประเทศและสังคมไทยโดยรวม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ส่วนที่ ๕ แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา ๗๙ รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๐

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๐ มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society) ให้ ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเป้าหมายสูงสุด คือ การนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และเกิดการพัฒนายั่งยืนตลอดไป แนวคิดพื้นฐาน “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” โดยเฉพาะเรื่อง การเสริมสร้างคุณภาพคน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความ

ชื่อเสียง สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน มีความเพียร มีวินัย มีสติ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีการพัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันได้มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็ว จนก่อให้เกิดสภาวะโลกไร้พรมแดน ซึ่งเป็นตัวนำสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการบริหาร กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องได้กล่อมเกลามาให้บุคคลที่มีความเป็นปัจเจกสูง ไม่ใส่ใจต่อเรื่องส่วนรวม ดังจะเห็นพฤติกรรมที่สื่อถึงการยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะมานุษยวิทยา มองข้ามความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องกันของสรรพสิ่งรอบตัว ทำให้เกิดการรับรู้และมีความคิดว่าสิ่งของที่เป็นของสาธารณะนั้นเป็นทรัพย์สินของภาครัฐหรือของราชการ เป็นสิ่งที่ตนเองสามารถนำมาใช้ประโยชน์หรือร่วมใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแล จึงพากันละเลยไม่สนใจที่จะดูแลรักษา และไม่ช่วยกันจัดการเพื่อทำทรัพย์สินส่วนกลางให้คงสภาพได้นานมากกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน^๑

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองผู้มีจิตสาธารณะ คือการศึกษาที่ทำให้นักศึกษาอยากมีส่วนร่วม มีความตื่นตัวต่อความเป็นไปของบ้านเมือง เป็นพลเมืองที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม มีความสามารถอยู่ร่วมกับความแตกต่าง ซึ่งแนวทางหลักๆ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ทักษะ-คุณลักษณะพลเมือง และคุณธรรมสำหรับพลเมือง หรืออาจรวมไปถึงข้อมูลข่าวสารและการเตรียมพลเมืองให้เป็นพลโลกที่รับมือกระแสโลกาภิวัตน์ได้ ดังนั้น การศึกษาที่เคยแต่ผลิตพลเมืองที่ไม่ต้องใช้สมอง บ่อนให้แก่ทุนนิยมบริโภคนิยมและอำนาจการเมืองอย่างซื่อสัตย์ จะต้องเปลี่ยนสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้การศึกษาเป็นเรื่องของ “การเรียนรู้” มิใช่ “การเรียนความรู้” อีกต่อไป^๒

การศึกษาเป็นเรื่องที่ทุกคนทุกชั้นมีโอกาเข้าถึงอย่างเสมอภาค โดยมีชุมชนและส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะการให้การศึกษาจะช่วยสร้างจิตสำนึก ที่สำคัญคือก่อนจะมีจิตสาธารณะ (Public Mind) จะต้องมีความที่สาธารณะ (Public Space) เสียก่อน ให้คนได้เข้าใจเรื่องระหว่างกายภาพกับความคิด มหาวิทยาลัยควรพยายามให้มีบ้านคนเมืองหรือเวทีสาธารณะ ให้นักศึกษามาใช้ประโยชน์มาดำเนินการจัดกิจกรรมนักศึกษา ก็จะเริ่มรู้เริ่มเข้าใจ เนื่องจากมนุษย์เรียนรู้ได้เร็วจาก

^๑ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *สภาพเศรษฐกิจสังคมไทยยุคใหม่ จริยธรรมในการศึกษาอนาคต*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๑) หน้า ๔๔ - ๔๗

^๒ ชาย โพธิ์สิตา, *รายงานการวิจัยเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษารายกรณีกรุงเทพมหานคร*, (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๔๑) หน้า ๑๒๑

ประสบการณ์ตรง ไม่ใช่การรณรงค์ ไม่ใช่การสั่งสอนกันในห้องเรียน^๓ จิตสาธารณะจะเกิดขึ้นได้เมื่อนักศึกษาเรียนรู้เป็น เข้าใจปัญหา และรู้จักคุณค่าของตนเอง พัฒนาการทั้งสองส่วนมิใช่เกิดจากการบอกเล่าการเรียนในห้องเรียนคำบรรยายของผู้สอนในแต่ละสถาบันได้ แต่นักศึกษาต้องเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจและอาสาพาตัวเองลงไปทำกิจกรรมด้วยตนเอง การรับรู้ถึงเหตุการณ์ อารมณ์ความรู้สึก ความอ่อนไหว การเข้าถึงประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การมีเพื่อนร่วมอุดมคติ การพูดคุยปรึกษาหารือ ล้วนเป็นตัวหล่อหลอมจิตใจให้รู้จักทำงานเสียสละแก่ผู้ที่ลำบาก ชัดสนยากจน มีปัญหาอุปสรรคได้

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญปัญหาวิกฤติต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศมีผลทำให้คนจำนวนมากต้องตกงานหรือมีรายได้น้อยลง อีกทั้งเกิดปัญหาต่าง ๆ ทางด้านอารมณ์ สังคม และจิตใจตามมา ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเริ่มอ่อนแอ ในการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและมีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นได้นั้น ต้องเริ่มจากการพัฒนาที่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่จะสามารถกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคตของประเทศชาติได้ ฉะนั้น การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ต้องเริ่มที่การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญา หมายถึง การรู้ตัวของบุคคลที่ผ่านการคิดไตร่ตรองอย่างมีสติในการที่บุคคลรู้จักเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตนเองและผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ มีจิตใจเอื้ออาทร ตลอดจนเห็นคุณค่าในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งของ เงิน และเวลา รวมทั้งคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมและสังคม

การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยในครั้งนี้ มีพื้นฐานแนวคิดในการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะทางจิตที่พึงปรารถนาในสังคมได้แก่ การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญา ซึ่งประกอบด้วย จิตสาธารณะ ความฉลาดทางอารมณ์ และการบริโภคด้วยปัญญาให้กับเยาวชนในวัยเด็กและวัยรุ่นตั้งแต่เริ่มต้น โดยจิตสำนึกทางปัญญานั้นสามารถพัฒนาได้โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมจากหน่วยทางสังคมต่างๆ อาทิเช่น ครอบครัว และโรงเรียน เมื่อเยาวชนไทยได้รับการพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญาเหล่านี้แล้ว ย่อมเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยโดยตรงและยังมีผลต่อประเทศชาติในอนาคตด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน และการ

^๓ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, บทสัมภาษณ์, Chaos Theory กับจุดเปลี่ยนสังคมไทย, (วารสารสื่อพลัง ๗ (๓),

เสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ประกอบกับการวิเคราะห์หลักธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยหวังว่า ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อปลูกฝังและพัฒนาจิตสำนึกของที่ดีของเยาวชน และรับใช้สังคมส่วนรวมเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทยต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๑.๒.๓. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาจากหลักฐานข้อมูล ๓ ส่วนดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา หลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ เป็นตำราเอกสารที่เป็นงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรม คุณธรรม และทฤษฎีทางจริยธรรม เพื่อพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ นักเรียน จำนวน ๕๐ คน และครูพระสอนศีลธรรม จำนวน ๑๐ รูป ในจังหวัดขอนแก่นและกาฬสินธุ์ รวมเป็น ๖๐ รูป/คน

๑.๓.๓ ขอบเขตภาคสนาม (Field Study) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดการศึกษาในจังหวัดขอนแก่นเท่านั้น

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

การเสริมสร้าง หมายถึง หลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่น

จิตสำนึก หมายถึง จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่น

ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การปฏิบัติตนของเยาวชนตามหลักธรรม ประกอบด้วย ด้าน
 การวชิรธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบกฎเกณฑ์หรือ
 ระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่ร่วมกัน
 ในสังคมและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกัน ด้านปัญญา
 ธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผล และความถูกต้องในการ
 พัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันในจังหวัดขอนแก่น

เยาวชน หมายถึง นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมในจังหวัดขอนแก่น

พระสอนศีลธรรม หมายถึง พระสงฆ์ที่มีบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็น
 พลเมืองดีให้กับเยาวชน ในจังหวัดขอนแก่น

กระบวนการเสริมสร้าง หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็น
 พลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่น

วิเคราะห์หลักพุทธธรรม หมายถึง การแยกหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึก
 ความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑. ได้ทราบกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตาม
 หลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๑.๕.๒. ได้ทราบคุณลักษณะของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๑.๕.๓. ได้ทราบการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็น
 พลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารต่าง ๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อบรมกลุ่มเนื้อหาซึ่งมีรายละเอียดประกอบด้วย

- ๒.๑. แนวคิดจิตสำนึก
- ๒.๒. ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนึก
- ๒.๓. ความหมายของจิตสำนึก
- ๒.๔. องค์ประกอบของการมีจิตสำนึก
- ๒.๕. ประเภทของจิตสำนึก
- ๒.๖. การก่อรูปของจิตสำนึก
- ๒.๗. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดจิตสำนึก
- ๒.๘. การสร้างเสริมจิตสำนึกต่อส่วนรวม
- ๒.๙. ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
- ๒.๑๐. ลักษณะของพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย
- ๒.๑๑. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย
- ๒.๑๒. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย
- ๒.๑๓. หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักธรรม
- ๒.๑๔. พลเมืองดีตามแนวทางพุทธศาสนา
- ๒.๑๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๖. กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดจิตสำนึก

เรื่องแนวความคิดจิตสำนึกในปัจจุบันมีพัฒนาการมาจากการศึกษาเรื่องจิตสำนึกของมาร์กซ์ (Marx) ซึ่งมาร์กซ์เองได้แนวความคิดนี้มาจากการวิพากษ์และเอาบางส่วนมาจากแนวความคิดของเอเกล

(Hegel) และฟอยเออร์บัค (feuerbach) โดยมาร์กซ์มีพื้นฐานความคิดอยู่ที่สภาพความเป็นอยู่ เป็นตัวกำหนดความรู้สึกนึกคิด เพราะความคิดเกิดในความว่างเปล่าไม่ได้ โดยจิตสำนึกไม่ได้เป็นอิสระจากเงื่อนไขทางวัตถุ และรูปแบบการดำรงชีวิตของมนุษย์ สำหรับมาร์กซ์แล้ว จิตสำนึก หมายถึง ระบบความหมายที่มนุษย์ใช้ทำความเข้าใจกับโลกและจักรวาลตลอดจนความคิด ทศนคติ และความเชื่อที่มนุษย์หยุดถึง ซึ่งแนวความคิดนี้สามารถอธิบายได้เป็น ๒ ประการ คือ

(๑) แนวความคิดสังคมนิยมบุคคล

แนวความคิดสังคมนิยมบุคคล เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) เชื่อว่าการที่ปัจเจกบุคคลเข้าเป็นสมาชิกของสังคม เพราะเขามีเจตจำนงที่จะให้ตัวเองมีความมั่นคงปลอดภัย คนสร้างสังคมขึ้นมาก็เพื่อประโยชน์ของตนเอง จุดมุ่งหมายและหน้าที่ของสังคมไม่ใช่เพื่อตัวสังคมนเอง หากแต่เพื่อปัจเจกบุคคล นั่นคือสังคมรับใช้บุคคล หรือสังคมเพื่อบุคคล บุคคลจะมีสำนึกต่อผู้อื่น トラบเท่าที่เขาประจักษ์ว่า ส่วนรวมหรือสังคมคือแหล่งที่มาแห่งความมั่นคงและปลอดภัยที่สำคัญสำหรับชีวิตส่วนตัวเขาเอง ตรงกันข้ามเมื่อใดที่ปัจเจกบุคคลประจักษ์ว่าสังคมไม่สามารถให้สิ่งนี้ได้ เช่น กรณีความไม่มียุติธรรม สังคมเต็มไปด้วยการกดขี่ เป็นต้น จิตสำนึกก็จะมีได้ยาก เป็นจิตสำนึกเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของบุคคล หรือจิตสำนึกที่มีตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง การส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะทำได้โดยทำให้สังคมเป็นแหล่งที่ให้ความมั่นคงปลอดภัยอย่างแท้จริง เพื่อให้ปัจเจกตระหนักว่า ความมั่นคงปลอดภัยของเขา ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้เลยถ้าปราศจากความมั่นคงปลอดภัยของสังคม สังคมเป็น “เครื่องมือ” ที่ มนุษย์ “สร้าง” ขึ้นมาเพื่อความอยู่รอด และความมั่นคงปลอดภัยของตน

(๒) แนวความคิดบุคคลเพื่อสังคม

เป็นแนวคิดที่มองกลับด้านกันกับแนวความคิดสังคมนิยมบุคคล คือ เห็นว่าสังคมเป็นสิ่งที่อยู่ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ไม่ใช่เครื่องมือปัจเจกสร้างขึ้นเพื่อความอยู่รอดการดำรงอยู่ของสังคมมิได้ ขึ้นอยู่กับปัจเจก “บุคคลเป็นฝ่ายที่ต้องยอมให้แก่สังคม หรือขึ้นอยู่กับสังคม บุคคลมีหน้าที่รับใช้เป้าหมายของสังคม” ดาวิด อีมิล เดอร์ไคหม์ (David Emile Durkheim) เชื่อว่า กลุ่มคน เป็นเพียงวัตถุดิบที่สังคมจะเกิด และสิ่งที่จะทำให้เกิดสังคมไม่ใช่ความปรารถนาที่จะมั่นคงปลอดภัยของแต่ละคน หากแต่เป็นความสัมพันธ์ต่อกันอย่างยั่งยืนของคนเหล่านั้นเบื้องหลังความสัมพันธ์นี้ เรียกว่า อารมณ์ (Sentiment) ความรู้สึกผูกพันว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Sense of Belonging) และระบบความเชื่อร่วมกันของคนในกลุ่ม (belief System) บุคคลยอมปฏิบัติตามกลุ่มแม้จะขัดใจ เพราะ “สำนึกในกลุ่ม” (Collective Conscience) สำนึกในกลุ่มดำรงอยู่ได้เพราะ ๓ สิ่งข้างต้น บุคคลไม่เพียงสำนึกว่ากลุ่มมีความสำคัญเหนือกว่าตนเท่านั้น แต่ยังสำนึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นด้วย สังคม

สมัยใหม่มีความซับซ้อน ความสัมพันธ์อันเป็นสิ่ง “เชื่อมประสาน” คือ ความผูกพันเชิงพันธสัญญา (Contractual Relation) ทำให้ “สำนักกลุ่ม” ดำรงอยู่ได้ โดยที่แต่ละหน่วยที่ต่างต่างกัน ต่างสำนักกว่า ผู้อื่น กลุ่มอื่น เป็นส่วน หนึ่งในสังคมเดียวกัน หน้าที่แต่ละหน่วย ยังผลให้สังคมดำรงอยู่ได้ เช่น อวัยวะที่ต่างต่างกัน อันประกอบเป็นองค์อินทรีย์ (Organism) เรียกว่า เอกภาพแบบองค์อินทรีย์ (Organic Solidarity) คือ เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้เพราะการทำหน้าที่ของอวัยวะแต่ละส่วนที่ต่างต่างกัน “เป็นสำนักที่มีสังคมเป็นศูนย์กลาง”^๑

สรุปว่า แนวความคิดสังคมเพื่อบุคคล และแนวความคิดบุคคลเพื่อสังคมจิตสำนึกอาจเกิดขึ้น และดำรงอยู่บนพื้นฐานของความสนใจในผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้รับจากส่วนรวม หรืออาจเกิดขึ้น และดำรงอยู่โดยอาศัย ความสำนึกในส่วนรวม สำนึกต่อผู้อื่นเป็นที่ตั้ง หรืออาจปราศจากความสนใจใน ผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับโดยสิ้นเชิงก็ได้

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนึก

คำว่า จิตสำนึก ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีประชาสังคม (Civil Society Theory) ซึ่งคำว่า ประชาสังคม มาจากภาษาอังกฤษว่า “Civil Society” และมีใช้ภาษาไทยเทียบเคียงกันหลายคำ โดยในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้ทฤษฎีประชาสังคม เป็นพื้นฐานในการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาสาระ ดังนี้

(๑) ทฤษฎีประชาสังคม (Civil Society Theory)

ทฤษฎีประชาสังคมเกิดขึ้นในโลกตะวันตก ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการช่วยเหลือสังคมโดยไม่ต้องการกำไร ซึ่งตามแนวคิดของ คีน (Keane) กล่าวว่าประชาสังคมเป็นแนวคิดของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กรนอกภาครัฐ เพื่อทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม จนเป็นกิจวัตร และด้วยความเต็มใจโดยผู้ที่อยู่ในองค์กรจะร่วมกันปกป้องและเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเอง โดยการกดดันสถาบันภาครัฐ แต่ในประเทศไทยให้ความสำคัญกับความร่วมมือของบุคคลในสังคม เพื่อพัฒนาสังคมให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมให้ความสำคัญต่อความสามัคคี^๒

^๑ ศิริ แคนสา, การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนคอนสวรรค์, หน้า ๑๙-๒๐.

^๒ หฤทัย อาจปฐ, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล, หน้า ๒๗.

ประชาสังคม (Civil Society) คือ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการช่วยเหลือสังคม โดยองค์กรที่ไม่ต้องการกำไร การมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อส่วนรวม หรือจิตสำนึกเพื่อชุมชน (Non Governance Organizations- NGO) เป็นเครื่องมือทางสังคม เช่น แม่บ้าน มูลนิธิ ชมรม ชุมชน มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- ๑) เน้นความสัมพันธ์เป็นกลุ่มสมาชิกต้องมีอุดมการณ์และหลักการร่วมกัน
- ๒) มีจิตสำนึกสาธารณะ (Public mind) ประกอบด้วย การดูแลผลประโยชน์สาธารณะ (goods, public interest) การตรวจสอบสาธารณะ (public responsibility) การรับผิดชอบต่อสาธารณะ (public accountability)
- ๓) ความเป็นธรรมต่อสังคม (Social equity)
- ๔) มีความยุติธรรมต่อสังคม (Social justice)
- ๕) เป็นเครือข่ายสังคม (Social network)
- ๖) การติดต่อสื่อสาร (Communication)
- ๗) มีวิสัยทัศน์ (Vision)
- ๘) เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning)
- ๙) ต้องการปฏิบัติได้ (Practice)^๓

จิตสำนึกสาธารณะเป็นคุณธรรมหนึ่งของพลเมือง และเป็นวาทกรรมย่อมนในวาทกรรมใหญ่ เรื่องประชาสังคม คุณค่าและจิตสำนึกเป็นจิตวิญญาณของสังคม บุคคล องค์กร หรือ สังคม สังคมที่ไม่มีจิตสำนึก ทำให้ขาดพลังในการสร้างสรรค์ เมื่อจิตสำนึกสาธารณะจะทำให้เกิดประชาสังคมก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้สภาวะการเมือง เศรษฐกิจมีศีลธรรมดีขึ้น^๔

สรุปว่า แนวคิดของประชาสังคม คือ กระบวนการที่เกิดขึ้นจากกรณีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้คนในสังคมตื่นตัว มีความรู้สึกนึกคิดและปรารถนาเข้าไปแก้ไขวิกฤตการณ์หรือปัญหาสังคม หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของส่วนรวมร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือหรือมีจิตสำนึกร่วมกัน

^๓ ประเวศ วะสี และคณะ, **ยุทธศาสตร์แก้วิกฤตชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐.

^๔ เรียม นมรักษ์, การวิเคราะห์องค์ประกอบของจิตสาธารณะของนักศึกษาในองค์กรนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓-๒๔.

โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๒) องค์ประกอบของประชาสังคม

กิจกรรมหรือกระบวนการที่เรียกว่าประชาสังคม ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้

๑. จิตสำนึกประชาสังคม (Civic Consciousness) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) หมายถึง ความคิดและการยอมรับในเรื่องของการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความเอื้ออาทร ความยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันในการเรียนรู้ร่วมกันหรือการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ การรวมตัวเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วม มีอิสระมีการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. โครงสร้างองค์ประกอบประชาสังคม (Civic Organization) หมายถึง กลุ่มการรวมตัวซึ่งอาจเป็นองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ เป็นกลุ่มรวมที่รวมตัวกันเฉพาะการ เฉพาะเรื่อง หรือต่อเนื่อง สมาชิกของกลุ่มอาจจะเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจหรือประชาชนจำนวนไม่จำกัด ประเด็นสำคัญ คือ การรวมกลุ่มต้องมีจิตสำนึกสาธารณะประชาสังคมครบถ้วน

๓. เครือข่ายประชาสังคม (Civic Network) หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการซึ่งเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรประชาสังคมต่างๆเข้าด้วยกัน ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาสังคม คือ ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์

องค์ประกอบประชาสังคมทั้ง ๓ ประการ ทำให้เกิดประชาสังคมแต่กระบวนการประชาสังคมไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ถ้าบุคคลในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดที่มีผลต่อพฤติกรรมการรวมตัวของบุคคลในสังคม องค์ประกอบทั้งในด้านความคิดเห็น ความรู้สึกและการปฏิบัติต้องมีจิตสำนึกสาธารณะเป็นส่วนประกอบ

สรุป ประชาคมนั้นเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการทางสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการมีปฏิบัติสัมพันธ์ของคนในชุมชน สังคมหรือการเลียนแบบทางสังคม ทำให้คนในสังคมตื่นตัวและมีความรู้สึกนึกคิดอยากเข้าไปแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ ปัญหาสังคม หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของส่วนรวมร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมการรวมตัวหรือมีจิตสำนึกสาธารณะร่วมกันและทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์ร่วมกัน ไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีความสงบ เพราะสังคมมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๒.๓ ความหมายของจิตสำนึก

คำว่า **จิตสำนึก** หรือ จิตสาธารณะ เป็นคำใหม่ที่นำมาใช้เมื่อไม่นานมานี้และเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะไว้หลากหลาย และมีการเรียกจิตสำนึกสาธารณะไว้แตกต่างกัน เช่น จิตสาธารณะ จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกสาธารณสมบัติ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความสำนึกทางสังคม เป็นต้น ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า (Public Mind) หรือ Public Consciousness ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งคำเหล่านี้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายใกล้เคียงกัน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายคำว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง ภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัวสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วย^๕

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ กล่าวว่า จิตสำนึกสาธารณะ คือการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ฝืนต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ^๖ คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ คือจิตผู้ที่มีจิตใจเป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงินทอง ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งของตนเองมี แม้กระทั่งเวลาเพื่อเผื่อแผ่ให้กับส่วนรวม อีกทั้งให้ช่วยลดอัตราหรือความเป็นตัวตน เป็นต้น ของตนเองได้บ้าง และ จิตสำนึกสาธารณะเป็นจิตเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือ สิ่งที่มีได้เป็นของผู้หนึ่งผู้ใด จิตสำนึกสาธารณะจึงเป็นความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาร่วมกัน เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทิ้ง ขยะลงในแหล่งน้ำการดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟที่ให้แสงสว่างตามถนนหนทาง แม้แต่การประหยัดน้ำประปา หรือไฟฟ้า ที่เป็นของส่วนรวม โดยให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าตลอดจนช่วยดูแลรักษาให้ความช่วยเหลือผู้ทุกข์ได้ยาก หรือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนร่วมมือกันกระทำเพื่อให้เกิด

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๓๑๒.

^๖ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, วาระการวิจัยแห่งชาติในภาวะวิกฤติเพื่อฟื้นฟูชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

ปัญหาหรือช่วยกันแก้ปัญหา แต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย เพื่อรักษาประโยชน์ส่วนร่วม นอกจากนี้ยังมีคำอื่นที่มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

พระไพศาล วิสาโล ให้ความหมาย จิตสำนึกสาธารณะว่า หมายถึง ความสำนึกใส่ใจและพร้อมจะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รวมถึงความเคารพและห่วงใยในสมบัติส่วนรวม ทั้งนี้โดยตระหนักถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งตนเองและส่วนรวม ในจิตสำนึกดังกล่าวมิใช่ครอบครัว ญาติมิตร คนรอบข้าง หรือชุมชนละแวกบ้านตนเองเท่านั้น หากคลุ้มไปถึงอื่นๆอีกมากมายซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป แม้ตนจะไม่รู้จักและไม่เคยเห็นก็ตาม แต่ก็รู้อยู่ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัด^๗

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), ผศ.ดร. นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงจิตสำนึกหรือจิตอาสาไว้ดังนี้ พุทธศาสนบ้นจิตคือบทบาทความเป็นนักจิตสำนึกหรือจิตอาสาแบบเต็มตัว เนื่องด้วยหน้าที่ของพุทธศาสนบ้นจิตมีบัญญัติไว้ว่าเป็นผู้ให้ธรรมทาน การให้ธรรมทานคือการให้ธรรมะเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ช่วยขจัดปัญหาความทุกข์ที่เกิดขึ้น^๘

หฤทัย อัจปรุ กล่าวไว้ว่า จิตสำนึกสาธารณะว่า เป็นความตระหนักของบุคคล ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้วิกฤติการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนว่าสามารถร่วมแก้ไขปัญหาได้ และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆโดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคม^๙

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี กล่าวไว้ว่า จิตสำนึกสาธารณะ คือ จิตใจที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม คำนึงถึงความสำคัญของสิ่งอันเป็นของที่ต้องใช้ หรือมีผลกระทบร่วมกันในชุมชน เช่น ป่าไม้ ความสงบสุขของชุมชน,^{๑๐} ซึ่งเป็นการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกันหรือคำนึงถึงผู้อื่น ที่ร่วมความสัมพันธ์

^๗ พระไพศาล วิสาโล, **วิถีสังคมไทย ประชาสังคมและวัฒนธรรมชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

^๘ พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), “บทบาทพุทธบ้นจิตที่สังคมพึงประสงค์”, **พุทธจักร**, ปีที่ ๖๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓) : ๓๐-๓๗.

^๙ หฤทัย อัจปรุ, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล”, **วิทยานิพนธ์พยาบาล ศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑.

^{๑๐} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, “บทบาทของมหาวิทยาลัยกับการศึกษาเพื่อความเป็นประชาสังคม SAHIL THAILAND JOURNAL”, **วารสารวิชาการ**, ปีที่ ๕๒ ฉบับที่ ๖๙, (มีนาคม ๒๕๕๑) : ๕๗.

เป็นกลุ่มเดียวกับตน หรือการที่ชุมชนที่มีความตระหนักรู้และให้ความสำคัญต่อเรื่องส่วนรวมของสังคม มีสำนึกต่อประเด็นสาธารณะตลอดจนรู้สึกรักและห่วงหาอาทรต่อสาธารณะสมบัติอันเป็นส่วนรวม^{๑๑}

ไชยา ยิ้มวิไล ให้ความหมายของ จิตสำนึกสาธารณะ คือ ความเป็นสาธารณะที่สื่อนัยถึง ความรู้ ความนึกคิด สติปัญญา และความรับผิดชอบของประชาชน ที่มีต่อสังคม การเคารพกฎหมาย กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของสังคมโดยรวมและหน่วยงานองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิกสังกัดอยู่โดย พยายามยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างเคร่งครัด พยายามหลีกเลี่ยงการละเมิดให้น้อยที่สุดด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม^{๑๒}

นอกจากนี้ยังมีคำอื่นที่มีความหมายเช่นเดียวกับจิตสำนึกสาธารณะ คำว่า จิตสาธารณะ และ มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดัง เช่นโกศล มีความดี ที่กล่าวว่า จิตสำนึกสาธารณะ คือการกระทำที่ แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติด้วยการเอาใจใส่ดูแลเป็นธุระเข้าร่วมในเรื่องส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยพิจารณาจากการที่บุคคลหลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อส่วนรวม มุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวม เช่น การทำตามหน้าที่ที่กำหนด การดูแลความสงบเรียบร้อย การรักษาสาธารณสมบัติ รับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น มีส่วนในการหาแนวทางป้องกันแก้ไข และติดตามประเมินผลรวมถึงการรับอาสาทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม เคารพสิทธิของผู้อื่นในการใช้ของส่วนรวม ไม่ปิดกั้นในการใช้ของบุคคลอื่น มีการแบ่งปันหรือการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม ไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง^{๑๓} ซึ่งตรงกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ว่าจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง ความคิดเห็นที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้ผู้อื่น หรือสังคม พยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลือที่จะเหลืออย่างจริงจัง และมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความจริง^{๑๔} เหมือนกับที่ มนัสสา ชินูปการพงศ์ กล่าวว่า จิตสำนึกสาธารณะ คือ การจุดประกายเพื่อให้คนทำประโยชน์เพื่อสังคม ตลอดจนการให้ความเอื้ออาทรลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและสง่ากำลังใจต่อกันเพื่อสังคมเป็นสุข

^{๑๑} ประไพพิศ โสภารพัฒนา, “กระบวนการเกิดจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนบางลำพู”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๗.

^{๑๒} ไชยา ยิ้มวิไล, “สำนึกสาธารณะ”, **มติชนสุดสัปดาห์**, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑๓๙๓ (๒๕๕๐) : ๑๕.

^{๑๓} โกศล มีความดี, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๔๔.

^{๑๔} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **จอมปราชญ์นักการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมีเดีย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ต่างกัันนั้นล้วนแล้วมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน จึงสรุปได้ว่าจิตสำนึก หรือจิตสาธารณะ หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมกันในสาธารณสมบัติ ความรับผิดชอบต่อสังคม การเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการเสียสละตนเพื่อสังคม เป็นต้น เมื่อสรุปเป็นความหมายที่ใช้ในการวิจัยนี้ กล่าวได้ว่า จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การที่บุคคลแสดงความรู้สึกและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการกระทำตามหน้าที่ที่รับผิดชอบของตนเอง โดยการช่วยเหลือดูแลรักษาสิ่งต่างๆที่เป็นสิ่งของสาธารณะสมบัติของหน่วยงาน องค์กร และสังคม ด้วยการแสดงเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละทรัพย์สินหรือแรงงานของตนต่อส่วนรวม และการเข้าร่วมในการทำงานที่เป็นส่วนรวมของหน่วยงาน องค์กร และสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนต่อตนเอง แต่ขาดขาดจิตสำนึกและการพัฒนาจิตสำนึกให้กับบุคคลทุกระดับในสังคมไทย ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลเหล่านี้เป็นสังคมหรือพลเมืองที่ดีต่อไปในอนาคต

จิตสำนึก หรือจิตสาธารณะเป็นความรู้สึกนึกคิดภายในบุคคล และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยการเรียนรู้จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะหยุดหรือหมดหายไปคนที่มีจิตสำนึกที่ดีจะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับจิตสำนึกนั้น และใช้จิตสำนึกของตนเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆตามมา เช่น บุคคลที่มีจิตสำนึกด้านระเบียบวินัย จะไม่ซบถผิดกฎจราจร บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะจะไม่ขีดเขียนในสถานที่สาธารณะ ซึ่ง ดวงเดือน พันธุนาวิน ได้กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมว่า เด็กช่วงแรกเกิดจนถึงก่อน ๑๐ ขวบ เป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการรับการปลูกฝัง และส่งเสริมจริยธรรม และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่งเพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อนที่ดัดง่าย” ฉะนั้น การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการทางร่างกาย และโดยเฉพาะเหมาะสมกับพัฒนาการทางจิตใจของเด็กจะเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อเข้าวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ได้มาก

จิตสำนึกเป็นความรับผิดชอบต่อที่เกิดจากภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึกตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอยู่ในจิตใจ และส่งผลมาสู่การกระทำภายนอก ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะเห็นว่าเกิดจากการขาดจิตสำนึกของคนส่วนรวมในสังคมเป็นสำคัญ เช่น

๑. ปัญหายาเสพติด ซึ่งเกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย ไม่นึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปกับสังคม

๒. ปัญหามลพิษต่างๆที่เกิดจากความไม่รับผิดชอบต่อ ขาดจิตสำนึกจึงเป็นสิ่งสำคัญในสังคมเยาวชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักในสิ่งนั้น

ก. ความรับผิดชอบต่อตัวเอง จิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตัวเอง นับว่าเป็นพื้นฐานต่อความรับผิดชอบต่อ ต่อ ดังนี้ (๑) ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ (๒) รู้จักการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพให้

แข็งแรงสมบูรณ์ (๓) มีความประหยัดรู้จักความพอดี (๔) ประพฤติตัวให้เหมาะสม ละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย

ข. ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการช่วยเหลือสังคม ไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนได้รับความเสียหาย เช่น

(๑) มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น เชื่อฟังพ่อแม่ ช่วยเหลืองานบ้าน ไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ (๒) มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครูอาจารย์ เช่น ตั้งใจเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู อาจารย์ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน (๓) มีความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่น เช่น ให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำไม่เอาเปรียบเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน (๔) มีความดีชอบในฐานะพลเมือง เช่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ปฏิบัติตาม กฎหมาย รักษาสมบัติของส่วนรวม ให้ความร่วมมือต่อสังคมในฐานะพลเมืองดี

ค. ผลกระทบต่อบุคคล ทำให้เกิดปัญหา คือ

(๑) สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง (๒) สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น

ง. ผลกระทบระดับครอบครัว ทำให้เกิดปัญหา คือ

(๑) ความสามัคคีในครัวรครอบลดน้อยลง (๒) การแย่งแก่ง ทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว

จ. ผลกระทบต่อองค์กร ทำให้เกิดปัญหา

(๑) การแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร (๒) ความเห็นแก่ตัว แย่งชิงดีชิงเด่น

(๓) การเบียดเบียนสมบัติขององค์กรเป็นสมบัติส่วนตัว (๔) องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง

ฉ. ในระดับชุมชน ทำให้เกิดปัญหา คือ

(๑) ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพาะต่างคนต่างอยู่ สภาพชุมชน มีสภาพ เช่นไรก็ยังคงเป็นเช่นนั้น ไม่เกิดการพัฒนา และยิ่งนานไปก็ยังมีแต่เสื่อมทรุดลง (๒) อาชญากรรมในชุมชนอยู่ในระดับสูง (๓) ขาดศูนย์รวมจิตใจ ขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหา เพราะคนในชุมชนมองปัญหาของตัวเองเป็นเรื่องใหญ่ ขาดคนอาสาพัฒนา เพราะกลัวเสียทรัพย์กลัวเสียเวลา

ช. ในระดับชาติถ้าบุคคลในชาติขาดจิตสำนึกสาธารณะจะทำให้เกิด

(๑) วิกฤตการณ์ภายในประเทศบ่อยครั้ง และแก้ปัญหาไม่ได้ เกิดการเบียดเบียนทำลายทรัพยากรและสมบัติที่เป็นของส่วนรวม (๒) ประเทศชาติอยู่ในสภาพล้าหลัง เนื่องจากขาดพลังงานของคนในสังคม เมื่อผู้นำประเทศนำมาตราการได้ออกมาใช้ ก็จะไม่ได้ผลเพราะไม่ได้รับความร่วมมือจาก

ประชาชน (๓) เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ประโยชน์กลุ่มของตนและพวกพ้อง เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน

ในระดับโลกถ้าบุคคลชาติจิตสาธารณะ จะทำให้เกิดการเอาใจเอารัดเอาเปรียบ ระหว่างประเทศ ทำให้เกิดปัญหาในระดับต่างๆ ดังนี้

๑) เกิดการสะสมอาวุธกันระหว่างประเทศ เพราะขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน กลัวประเทศอื่นจะโจมตี จึงต้องมีอาวุธที่รุนแรง มีอานุภาพในการทำลายสูงไว้ในครอบครอง เพื่อข่มขู่ประเทศอื่น และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็มักมีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรงของแสนยานุภาพทางการสงคราม ในการตัดสินปัญหา

๒) เกิดการก่อกวนแก่งแย่ง แข่งแย่งหรือครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศ พยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดการค้าได้เปรียบทางการค้าทำให้ประเทศด้อยกว่าขาดโอกาสในการพัฒนาประเทศของตน

๓) เกิดการรังเกียจเหยียดหยามคนต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ หรือต่างถ้อยถิ่น มองชนชาติอื่นๆ เผ่าพันธุ์อื่นว่ามีความเจริญหรือมีศักดิ์ศรีด้อยกว่าเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ของตนเอง ถูกดูถูกหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติอื่น

จากความสำคัญของจิตสำนึก ถ้าสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสำนึกสาธารณะ ด้วยวิธีการต่างๆ จะทำให้เด็กมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบส่วนรวม มีการใช้สมบัติของส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่าใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดการเอาใจเอารัดเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณสมบัติต่างๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาขึ้น

สรุปว่า ความสำคัญของจิตสำนึก ต้องประกอบด้วย จิตสำนึกที่มีความรับผิดชอบต่อตัวเอง คือ ประพฤติตัวให้เหมาะสม ละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย จิตสำนึกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การช่วยเหลือสังคม ไม่ทำให้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนได้รับความเสียหายและจิตสำนึกที่มีคุณธรรมและจริยธรรมต่อตัวเองและผู้อื่น ในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา

๒.๔ องค์ประกอบของการมีจิตสำนึก

องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสาธารณะนั้นท่านผู้รู้หลายๆท่านได้แบ่งองค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะไว้แตกต่างกัน ตามระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ดังนี้ องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะมี ๓ ประการ คือ

๒.๔.๑ องค์ประกอบด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรับรู้หรือเกิดความรับรู้ของสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้ (Perception) ความทรงจำ (Memory) ความมีเหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect) เป็นต้น

๒.๔.๒ องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affection) เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นความคิดอีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของสำนึกที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ

๒.๔.๓ องค์ประกอบด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ (Behavior) เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกิริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสมซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน^{๑๕}

ลักษณะของบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะสูงอีกอย่างหนึ่ง ต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. P = Positive Thinking and Participation หมายถึง (๑) การมีความคิดเชิงบวกและการมีส่วนร่วมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตลอดจนการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล เป็นธรรมชาติ เช่น การช่วยเหลือคนและสัตว์ และ (๒) การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านพลังงาน และด้านอื่นๆ

๒. U = Useful, Unselfish and Understand หมายถึง (๑) ความเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อสาธารณะ และต่อสังคม การไม่ทิ้งตาย (useful) (๒) ความไม่เห็นแก่ตัว (เห็นแก่ส่วนรวม) ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่เอาเปรียบผู้อื่น การเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ภาให้ทาน (unselfish) และ (๓) ความเข้าใจผู้อื่นและไม่ซ้ำเติมผู้อื่น (understand)

๓. B = Broad Mind หมายถึง ความมีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับฟังข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ที่แตกต่างจากที่เคยรู้มา รวมถึงแสวงหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ

๔. L = Love หมายถึง (๑) มีความรักในมนุษยชาติตามหลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา (ความรัก ความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข) กรุณา (ความสงสาร เห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) มุทิตา (ยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข) และอุเบกขา (วางเฉยไม่ลำเอียง) และ (๒) มีสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน (การให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) ปิยวาจา (กล่าวด้วยวาจาสุภาพอ่อนหวาน) อตถจริยา (ประพฤติดีเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น) และสมานัตตตา (ทำตนเสมอต้น เสมอปลาย)

^{๑๕} หลุทัย อัจปุร, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับกรมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล, หน้า ๔๑-๔๒.

๕. I = In trend หมายถึง ความเข้าใจและไม่ทำตามกระแสโดยปราศจากเหตุผลและการช่วยเหลือคนสติให้สังคม

๖. C = Communication หมายถึง มีการสื่อสารที่ดี คิดดี คิดทางบวก (มโนกรรม) มีการขอบคุณ แสดงความยินดี ให้กำลังใจ และชื่นชมผู้ที่มีจิตสาธารณะ (วจีกรรม) และเล่าการประโยชน์แก่ผู้อื่น แก่สังคม และแก่สาธารณะโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ (ปิติสันทนา)^{๑๖}

สรุป องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะ ต้องมีองค์ประกอบด้านความคิด องค์ประกอบด้านความรู้สึก และองค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ และยังต้องมีลักษณะของความคิดในเชิงบวก มีจิตใจกว้างขวาง ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม มีความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคี รวมถึงความเสียสละเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมด้วย

๒.๕ ประเภทของจิตสำนึก

ประเภทของจิตสำนึกหรือจิตสาธารณะนั้น มีการแบ่งประเภทที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งแบ่งประเภทหรือรูปแบบของจิตสำนึกไว้ ดังนี้ สมพงษ์ สิงหะพล ได้กล่าวถึงจิตสำนึกว่ามีอยู่ ๓ ด้านหลักๆ คือ

๒.๕.๑ จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้ การศึกษาไทยมุ่งมั่นปลูกฝังมานานเกิดบ้างไม่เกิดบ้างไปตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝัง และมีมานานตามสภาพสังคมไทย

๒.๕.๒ จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

^{๑๖} มหาวิทยาลัยนเรศวร, **ทักษะชีวิต : จิตสาธารณะ**, นวลละออ แสงสุข จิตสำนึกสาธารณะในเยาวชน : การศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง, **งานวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), หน้า ๔๐-๔๑.

๒.๕.๓ จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมี และขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทยสมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น^{๑๗}

ประเภทของจิตสำนึกสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบในตนเอง แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสาธารณะก็ไม่เกิด ฉะนั้นคำว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสาธารณะถ้าตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วคงไม่มีใครบังคับได้นอกจากใจของตนเองแล้ว แนวทางที่สำคัญในการมีจิตสำนึกสาธารณะยังมีอีกหลายประการ ถ้าจะปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้

๑. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

๒. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเอง คือส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้

๓. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเองเช่นกัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการในการให้โรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อบำบัดน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

๔. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่นับถือสอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าจะปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วยความให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปว่า ประเภทของการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้น หากทำได้ในสังคมส่วนใหญ่ ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นนั้นนับว่ามีประโยชน์อย่างมากที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชากร สามารถทำให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกันมีความสุขไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะมีแต่การก่อให้เกิดความปรารถนาดีต่อกัน อันเป็นผลให้ช่วยเหลือกันให้กิจการก้าวหน้า และท้ายสุดจะส่งผลให้โลกทั้งโลกมีความสุข และ ลูคาส (Lukasc) ได้จำแนกประเภทจิตสำนึกเป็น ๒ ประเภท คือ

^{๑๗} สมพงษ์ สิงหะพล, รูปแบบของจิตสาธารณะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

๑) จิตสำนึกแบบจิตวิทยา (Psychological Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่เกิดจากการรับรู้โดยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ทำให้เกิดการรับรู้และตอบสนอง เป็นจิตสำนึกที่เกิดขึ้นได้เองอย่างอัตโนมัติ และเป็นธรรมชาติ

๒) จิตสำนึกทางชนชั้นหรือทางการเมือง (Imputed, Political, Class Consciousness) จิตสำนึกประเภทนี้เกิดขึ้นได้ด้วยการปฏิบัติการที่มีความตั้งใจของมนุษย์เท่านั้น ซึ่งจิตสำนึกประเภทนี้สามารถแบ่งออกได้อีก ๓ ประเภท คือ

๒.๑ จิตสำนึกเฉพาะหน้า (Immediate Consciousness) เป็นจิตสำนึกเกี่ยวกับความต้องการที่เกิดขึ้นในสภาพปัจจุบัน เช่น ความต้องการทางเศรษฐกิจ

๒.๒ จิตสำนึกในชนชั้น (Class Consciousness) เป็นจิตสำนึกทางการเมือง การมองเห็นภารกิจทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นตน

๒.๓ จิตสำนึกทางทฤษฎี (Theoretical Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ทำให้เกิดความเข้าใจว่า การเปลี่ยนแปลงทั่วทั้งสังคมทำเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ทุกกลุ่มและจิตสำนึกประเภทนี้จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นอุดมการณ์ ซึ่งเป็นความรู้สึกและความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติการมีส่วนร่วมกับสังคม^{๑๘}

สรุปว่า จิตสำนึกที่ลูกาสได้จำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ จิตสำนึกแบบจิตวิทยาเป็นจิตสำนึกที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่เกิดขึ้นได้เองเป็นไปตามธรรมชาติ และจิตสำนึกทางชนชั้นที่เกิดขึ้นได้ด้วยการปฏิบัติการที่มีความตั้งใจของมนุษย์

๒.๖ การก่อรูปของจิตสำนึก

นักจิตวิทยาการศึกษา มีความเห็นพ้องต้องกันว่าจิตสำนึกเป็นคุณลักษณะทางจิตพิสัยที่ปรากฏหรือก่อรูปขึ้นในจิตใจของมนุษย์แต่ละคนภายหลังได้รับรู้ปรากฏการณ์หรือได้รับสิ่งเร้าจากภายนอกในเชิงสะสม การก่อรูปที่มีความต่อเนื่องกันจึงยากที่จะกำหนดแยกแยะหรือทำการจัดลำดับชั้นเพื่อบ่งชี้ว่าบุคคลมีความรู้สึกอยู่ที่ใดได้ชัดเจนแน่นอน การก่อรูปของจิตสำนึกยังเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทางด้านสติปัญญาและการกระทำของมนุษย์อีกด้วย หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าจิตสำนึกเป็นผลลัพธ์

^{๑๘} สมพงษ์ สิงหะพล, รูปแบบของจิตสาธารณะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

เชิงคุณลักษณะทางจิตใจของมนุษย์ที่ก่อรูปขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน ได้แก่

๑. คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย หมายถึง การได้รับรู้ (Cognition) หรือการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ทำให้บุคคลรู้จักหรือระลึกถึงมีความเข้าใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินคุณค่าของสิ่งดังกล่าวได้ และนำไปสู่การก่อรูปของจิตสำนึก

๒. คุณลักษณะด้านจิตพิสัย หมายถึง ความรู้สึกทางจิตใจ (Affection) อันได้แก่ การมีความสนใจ หรือใส่ใจในสิ่งดังกล่าว โดยมีปฏิภิกิริยาสนองตอบการเห็นหรือให้คุณค่าการจัดระบบของคุณค่าและสร้างเป็นคุณลักษณะนิสัยที่นำไปสู่จิตสำนึก

๓. คุณลักษณะทางด้านทักษะพิสัย หมายถึง พฤติกรรม (Behavior) หรือการแสดงออกที่สามารถจะสังเกตรูปแบบความประพฤติได้อย่างชัดเจนที่เรียกว่า บุคลิกภาพจึงเป็นผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งเร้า การรับรู้ ในส่วนนี้ได้ก่อขึ้นในจิตใจของบุคคลในรูปของความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม เป็นคุณลักษณะทางจิตที่ก่อรูปผ่านกระบวนการทางปัญญาเป็นปฏิภิกิริยาตอบสนองต่อปรากฏการณ์ทางสังคม^{๑๙}

สรุปว่า การก่อรูปของจิตสำนึกมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน คือ ด้านพุทธิ-พิสัย ได้แก่ การรับรู้ ด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความรู้สึกทางจิตใจ และด้านทักษะพิสัย ได้แก่ พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในด้านต่างๆกัน

๒.๗ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดจิตสำนึก

การมีจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสำนึกทางสังคมนั้น เป็นสิ่งที่เกิดตามวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อมต่างๆตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม สรุปว่า จิตสำนึกสาธารณะหรือ จิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ล้วนมีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล ดังที่ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร ได้กล่าวสรุปว่า

^{๑๙} บุญทัน ภูบาล, “การใช้ชีวิตที่คนละครุ่นคิดเป็นตัวแบบเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สำนักหอสมุดกลาง : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

จิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลสิ่งแวดล้อมทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน ดังนี้

๒.๗.๑ ปัจจัยภายในตนเอง สำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายใน หมายถึง การคิดวิเคราะห์ของแต่ละบุคคลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจ เพื่อขัดเกลาตนเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่ง โดยเกิดจากการรับรู้ จากการเรียนรู้ การมองเห็น การคิด แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใด ก็จะมีการฝึกฝนและสร้างสมสำนึกเหล่านั้น

การเกิดสำนึกไม่สามารถสรุปแยกแยะ ได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างเดียว เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นจิตใจเลือกสรร บุคคล ระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้นเองระหว่างปัจจัยภายนอก และภายใน เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีการกล่าวถึงจิตสำนึกสาธารณะโดยภาพรวมของพลเมือง ในด้านการทำสังคมให้เข้มแข็ง เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ ส่วนใหญ่มุ่งการนำไปใช้ในสังคมชนบท แต่การมีจิตสำนึกไม่เพียงแต่มีความสำคัญต่อชนบทเท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อสังคม นอกจากสามารถนำแนวคิดทฤษฎีเชิงสังคมศาสตร์มาอธิบายการมีจิตสำนึกสาธารณะแล้วสามารถอธิบายได้ในเชิงคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลได้อีกทางหนึ่ง

๒.๗.๒ ปัจจัยภายนอกตนเอง เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับภาวะทางสัมพันธภาพของมนุษย์ ภาวะทางสังคมเป็นภาวะที่ลึกซึ้งที่มีผลต่อจิตสำนึกด้านต่างๆของมนุษย์ เป็นภาวะที่ได้อบรมกล่อมเกลาและสะสมอยู่ในส่วนของการรับรู้ที่ละเอียดละน้อย ทำให้เกิดสำนึกที่มีรูปแบบหลากหลาย ภาวะแวดล้อมทางสังคมนี้เริ่มตั้งแต่ พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน บุคคลทั่วไป ตลอดจนระดับองค์กร วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา รวมทั้งภาวะแวดล้อมด้านสื่อสารมวลชน และส่วนที่กำกับสำนึกของบุคคล คือ การได้สัมผัสจากการใช้ชีวิตที่มีพลังต่อการเกิดสำนึก อาทิ การไปโรงเรียน ไปทำงาน ดูละคร ฟังผู้คนสนทนากัน เป็นต้น

การเกิดสำนึกไม่สามารถสรุปแยกแยะ ได้ว่าเกิดจากปัจจัยภายในหรือภายนอกเพียงอย่างเดียว เพราะทุกสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติ และมักไม่รู้ตัว แต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นจิตใจเลือกสรร บุคคล ระลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดี เป็นสำนึกที่สร้างขึ้น

เองระหว่างปัจจัยภายนอก และภายใน เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนั้น การพัฒนาจิตสำนึกจึงต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีการกล่าวถึงจิตสำนึกสาธารณะโดยภาพรวมของพลเมือง ในด้านการทำสังคมให้เข้มแข็ง เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ ส่วนใหญ่มีการนำไปใช้ในสังคมชนบท แต่การมีจิตสำนึกไม่เพียงแต่มีความสำคัญต่อชนบทเท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อสังคม นอกจากสามารถนำแนวคิดทฤษฎีเชิงสังคมศาสตร์มาอธิบายการมีจิตสำนึกสาธารณะแล้วสามารถอธิบายได้ในเชิงคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลได้อีกทางหนึ่ง

สรุปได้ว่า เกิดจากปัจจัยภายในตัวเองและภายนอกตัวเองเพียงอย่างเดียวหรือเกิดควบคู่กัน เพราะทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จิตสำนึกที่มาจากภายนอกเกิดขึ้นจากธรรมชาติ กระทั่งต่อความรู้สึกของบุคคล แล้วกลายเป็นจิตสำนึกโดยธรรมชาติละมักไม่รู้ตัวแต่จิตสำนึกที่เกิดจากปัจจัยภายในเป็นความจงใจเลือกสรร บุคคลละลึกรู้ตนเองเป็นอย่างดีเป็นสิ่งที่ดีเป็นสำนึกที่สร้างเองระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีความต่อเนื่องกัน การพัฒนาจิตสำนึกต้องกระทำควบคู่กันไปทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยการกระทำต้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งการมีจิตสำนึกของบุคคลมีความสัมพันธ์กับการแสดงพฤติกรรมของบุคคล แต่การแสดงพฤติกรรมของคนๆหนึ่งแสดงออกมานั้นได้รับอิทธิพลทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกจนทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นอาจไม่ตรงกับความต้องการในจิตใจที่แท้จริงก็ได้

๒.๘ การสร้างเสริมจิตสำนึกต่อส่วนรวม

ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัตถุในปัจจุบัน เป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมโดยทั่วไป มีค่านิยมที่ให้ความสำคัญ ในการแสวงหาเงินทอง แสวงหาอำนาจ บารมี มากกว่าที่จะให้ความสำคัญทางด้านจิตใจ สังคมในปัจจุบันจึงกลับเสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัดจนปัญหาต่างๆ ที่มีมากมาย ดังนั้นการปลูกฝังความสำนึก ให้กับบุคคล เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมจึงควรที่จะเกิดขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบัน จึงมีการกล่าวถึงคำว่า “จิตสำนึกสาธารณะ” เพื่อให้ผู้คนได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะมากกว่าตนเอง นั่นหมายถึงว่า ทุกคนต้องมีการให้ มากกว่า การรับ เพราะสิ่งเหล่านี้ ถ้าสามารถปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนได้ตระหนักสังคมย่อมได้รับแต่ความสุขอย่างแน่นอน คำว่า “จิตสาธารณะ” จึงมีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ โดยส่วนรวม

การปลูกฝังความสำนึกกับบุคคลต่าง ๆ ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมหรือสาธารณะ จะเป็นการสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ให้เกิดขึ้นกับบุคคลโดยทั่วไป โดยเฉพาะ เด็กและเยาวชน รวมทั้ง ประชาชนทั่วไป สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากภายในกายของคน “จิตสำนึกสาธารณะ”

เป็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนรู้จัก การเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจร่วมมือในการทำประโยชน์ เพื่อสังคมและส่วนรวม อีกทั้งจะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม การช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต อันจะเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขกับสังคมอย่างได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ได้

“การตระหนักรู้ และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมร่วมกัน การตระหนักรู้ตน ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม หรือการคำนึงถึงผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ที่เป็นสังคมเดียวกัน เป็นการแสดงออกเพื่อสังคมส่วนรวม การบริการชุมชน การทำประโยชน์เพื่อสังคม ถ้าเป็นวัตถุประสงค์หรือสิ่งของทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้”

ดังนั้น จิตสำนึกสาธารณะ จึงเปรียบได้กับความรู้สึกร่วมกันคิด ถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะร่วมกัน การใช้สิทธิและหน้าที่ที่จะดูแล รวมทั้งการบำรุงรักษาสິงของที่เป็นของส่วนรวมร่วมกัน เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยไม่ทิ้งขยะลงที่พื้นทั่วไปต้องทิ้งขยะในที่จัดไว้ให้ ไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ หลอดไฟฟ้าที่ให้แสงสว่างตามถนนหนทาง การใช้น้ำธรรมชาติและน้ำประปาอย่างประหยัดร่วมกัน การใช้กระแสไฟฟ้าสาธารณะให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าตลอดจนช่วยเหลือดูแลผู้ตกทุกข์ได้ยาก อันเป็นการให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสตามสมควร แต่ต้องไม่ทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน และการช่วยเหลือต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง อันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม

หากคนในสังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะแล้ว ก็จะเกิดผลกระทบมากมายเช่น ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ในครอบครัวมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันน้อยลง แก่งแย่ง ทะเลาะเบาะแว้ง เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เห็นแก่ตัว ชิงดีชิงเด่น เบียดเบียนสมบัติขององค์กรเพื่อมาเป็นสมบัติของตนเอง องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง ทำให้ชุมชนเกิดความอ่อนแอ เพราะต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการพัฒนา ยิ่งปล่อยนานยิ่งทรุดโทรม เกิดอาชญากรรมในชุมชน ขาดศุนย์รวมจิตใจ ขาดผู้นำที่นำไปสู่การแก้ปัญหา เพราะแต่ละคนมองเห็นเรื่องของตนเองเป็นใหญ่ เกิดวิกฤตการณ์ภายในประเทศบ่อยครั้งและแก้ปัญหาไม่ได้ เกิดการเบียดเบียนทำลายทรัพยากรและสมบัติของส่วนรวม ประเทศชาติล้ำหลัง ขาดพลังของคนในสังคม เมื่อนำมาตรการใดออกมาใช้ก็ไม่ได้ผลเนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือ เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก แก่งแย่งแข่งขัน ทุจริตคอร์รัปชั่น ทำให้เกิดการเอาเปรียบระหว่างประเทศ ทำให้เกิดปัญหา เช่น การสะสมอาวุธ การกลั่นแกล้ง แก่งแย่งหรือครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศเกิดการรังเกียจเหยียดหยามคนต่างชาติพันธุ์ของตนเองดูถูก

ดังนั้น จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตสาธารณะ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น อันจะเป็นประโยชน์ ในทุกระดับของสังคม ถ้าหากได้มีการพัฒนาให้เกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่บุคคลในระดับครอบครัว ทั่วโลก ย่อมส่งผลดีในระดับที่สูงขึ้นเป็นลำดับ และที่สำคัญที่สุดการสร้างและปลูกฝังจิตสำนึก ที่ดีนั้น ต้องสร้างกับ เด็กและเยาวชน เพราะเด็กสามารถรับรู้ในสิ่งที่ดีงามจากพ่อแม่ที่บ้าน รับรู้จากผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์องค์เจ้า ครูและบุคลากรในระดับชุมชนและสังคม และสถาบันการศึกษาที่นอกจากจะอบรมสั่งสอนทั้งด้านวิชาการ ยังจะต้อง อบรมคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการเสียสละ การให้ มากกว่า การรับ อย่างเดียวจะทำให้เด็กและเยาวชน พัฒนาจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เตรียมเข้าสู่การพัฒนา จิตใจตนเองสู่จิตสำนึกสาธารณะต่อไปในอนาคต^{๒๐}

สรุปว่า การสร้างเสริมจิตสำนึกสาธารณะต่อส่วนรวม คือ การปลูกฝังความสำนึก ให้กับบุคคล เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมจึงควรที่จะเกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้ผู้คนได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะมากกว่าตนเอง การสร้างเสริมจิตสำนึกจึงมีความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนรู้จัก การเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจร่วมมือในการทำประโยชน์ เพื่อสังคมและส่วนรวม อีกทั้งจะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม การช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต อันจะเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขกับสังคมอย่างได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ได้

๒.๙ ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

สมาชิกในสังคมประชาธิปไตยรู้จักปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ย่อมเกิดผลดีต่อสังคมและประเทศดังนี้

๑. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคงเพราะการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย และมีเหตุผลในงานหรือโครงการต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนถึงระดับประเทศ ตลอดจนเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันทำงาน ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานและผลงานนั้นมีประสิทธิภาพ

๒. เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ เพราะเมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันย่อมมีความผูกพัน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานทั้งปวงให้บรรลุเป้าหมายได้

^{๒๐} บุญนิภา จันทร์เกตุ, การสร้างจิตสำนึกสาธารณะในสังคมไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.stou.ac.th/study/sumrit/๘-๕๕\(๕๐๐\)/page๑-๘-๕๕\(๕๐๐\).htm](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/๘-๕๕(๕๐๐)/page๑-๘-๕๕(๕๐๐).htm) (๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๙).

๓. สังคมมีความเป็นระเบียบ สงบเรียบร้อย เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบกติกาของสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับ

๔. สังคมมีความเป็นธรรม สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ หน้าที่เสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน ตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

๕. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันโดยยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อกันตามวิถีประชาธิปไตย

ค่านิยมพื้นฐานการเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย

ค่านิยมพื้นฐานการเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย มี ๕ ประการ คือ

๑. การพึ่งพาตนเอง
๒. ความขยันหมั่นเพียร
๓. มีความรับผิดชอบ
๔. ประหยัด และเก็บออม
๕. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีคุณธรรม รักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์

๒.๑๐ ลักษณะของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

การเป็นพลเมืองจะมีลักษณะอย่างไรนั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อที่จะได้พลเมืองที่ดี คุณสมบัติของสมาชิกในสังคมจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานคือ คุณสมบัติทั่วไปของการเป็นพลเมืองดี เช่น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบมีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม และมีคุณสมบัติเฉพาะ คือ คุณสมบัติเฉพาะอย่างที่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติ เช่น ต้องการบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ ต้องการให้คนในสังคมไทยหันมาสนใจ พัฒนาวิจัยในงานอาชีพด้านการเกษตรให้มากเพราะเป็นพื้นฐานของสังคมไทย การปกครองในระบอบ “ประชาธิปไตย” เป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด แต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องสร้าง “พลเมือง” ให้สามารถปกครองตนเองได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล^{๒๑} ได้อธิบายว่า “พลเมืองในระบบประชาธิปไตย” ประกอบด้วย ลักษณะ ๖ ประการคือ

๑. รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ระบบประชาธิปไตยคือ ระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศเมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิตและมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพคือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบบประชาธิปไตยจึงเป็นไท คือเป็นอิสระชน ที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด เด็กจะเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็น “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

๒. เคารพหลักความเสมอภาค ประชาธิปไตยคือระบบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชนดั่งนั้น ในระบบประชาธิปไตยไม่ว่าประชาชนจะแตกต่างหรือสูงต่ำกันอย่างไร ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน จะจบดอกเตอร์หรือจบ ป.๔ จะมีอาชีพอะไร จะเป็นเจ้านายหรือเป็นลูกน้อง ทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ “พลเมือง” จึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนในแนวระนาบ (horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่นและเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอภาค ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจนิยมในระบบเผด็จการ หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวตั้ง (vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่า แต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของ “พลเมือง” ในระบบประชาธิปไตย

๓. เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพในประเทศของตนเอง ระบบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน

^{๒๑} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) : พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่คน. เอกสารประกอบการบรรยายการประชุมคณะอนุกรรมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของรัฐสภา และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยครั้งที่ ๒/๒๕๕๕ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕

ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเรา “พลเมือง” จึงคุยเรื่องการเมืองกันในบ้านได้ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกัน

๔. เคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกันจนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือมีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

๕. เคารพกติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกา หรือกฎหมายในการปกครองไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น แต่ถึงแม้จะมีกฎหมาย หรือมีกติกาแต่หากว่าประชาชนไม่เคารพ หรือไม่ปฏิบัติตาม กติกาก็หาประโยชน์อันใดไม่ ระบอบประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมี “พลเมือง” ที่เคารพกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกติกา “พลเมือง” จึงต้องเคารพ “กติกา” ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไขไม่เล่นนอกกติกา และไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

๖. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครองตามอำเภอใจหรือใครอยากจะทำอะไรก็ทำ โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ดังนั้น นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยเหตุที่สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวเอง หากสังคมจะดีขึ้นได้ก็ด้วยการกระทำของคนในสังคมและที่สังคมแย่ลงไปก็เป็นเพราะการกระทำของคนในสังคม “พลเมือง” จึงต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคมเสื่อมลงหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม

“พลเมือง” ต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้น โดยเริ่มต้นที่ตนเอง หรือร่วมแก้ปัญหา ด้วยการไม่ก่อปัญหา และลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่น หรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหาแล้วตนเองก็ก่อปัญหานั้นต่อไป

๒.๑๑ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทยมีความสุขและอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข คือคนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยมี ดังนี้

๑. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในครอบครัวประกอบด้วยบุคคลหลัก ๆ คือ บิดามารดาและบุตรธิดาการที่ครอบครัวจะมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกัน คือ บิดามารดาควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ทำสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมไม่ให้ประพฤตชั่วส่งผลเสียให้เล่าเรียน สอนมารยาทที่ดีงามในสังคม ไม่ลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะที่เด็กกับบุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาโดยมีความกตัญญูกตเวทิต์ เลี้ยงดูบิดามารดา ช่วยกิจการของครอบครัว ประพฤติตนเป็นคนดี เป็นต้น นอกจากนี้สามีและภรรยาควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อกัน โดยยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกันเคารพและซื่อสัตย์ไม่นอกใจ รู้จักขยับใช้จ่ายอย่างประหยัด มีเหตุผลและมีความเข้าใจกัน

๒. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนสมาชิกในโรงเรียนประกอบด้วย ครู ลูกศิษย์ เพื่อน ๆ เป็นต้นซึ่งสมาชิกที่ดีต้องปฏิบัติตนต่อกัน โดยครูมีหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ กิริยามารยาทต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ให้เป็นคนเก่ง คนดีนอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีเมตตา มีความยุติธรรมปฏิบัติตนต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนลูกศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูโดยประพฤติตนเป็นคนว่านอนสอนง่าย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ขยันตั้งใจเรียน มีความกตัญญูกตเวทิต์ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น นอกจากนี้นักเรียนทุกคนควรปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนโดยมีน้ำใจเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มีความรักใคร่สามัคคี ซื่อสัตย์ต่อกัน

๓. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น เช่น ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาด และพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมกันป้องกันอาชญากรรมภัยจากสารเสพติด เป็นต้น

๔. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศการปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศ เช่น ไม่ปฏิบัติตนอันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลอื่น ไม่รวมตัวกันในทางที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน อารังรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เสียภาษีอากร และมีส่วนร่วมในหน่วยราชการหรือการป้องกันประเทศ เป็นต้น

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)
กระทรวงศึกษาธิการมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทุกกลุ่มวัยมีคุณภาพมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา มีจิตสำนึกของความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดี ตระหนักและรู้คุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมที่ดีงาม มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาประเทศจึงได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันในเวทีโลก”

สำหรับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีได้ระบุในยุทธศาสตร์ที่ ๑ กลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานในข้อ ๔ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียน ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษา มีกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและความเป็นพลเมืองในระบบการศึกษา

๑. สร้างกระบวนการเรียนรู้เรียนรู้ปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีจิตสาธารณะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. บูรณาการการเรียนรู้ให้หลากหลายทั้งด้านวิชาการทักษะชีวิต ศิลปะ ดนตรีวัฒนธรรม ศาสนา และความเป็นไทย

๓. ให้พัฒนากระบวนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองปลูกฝังเสริมสร้างความมีวินัย ความสามัคคีและยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

๔. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถานศึกษาในการบ่มเพาะและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียนทุกระดับ/ประเภทการศึกษา

๒.๑๒ แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญได้ระบุไว้กว้าง ๆ แต่มีความหมายครอบคลุมกฎหมายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเอกชน มหาชน หรือกฎหมายระหว่างประเทศรวมทั้งกฎหมายระดับต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง เป็นต้น เมื่อเราต้องเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกฎหมายใดก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ๆ อย่างเคร่งครัด เพราะกฎหมายแต่ละฉบับนั้นได้มีการร่างและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชน จึงเป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎหมาย เพื่อไม่ให้เสียเปรียบหรือได้รับโทษโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวความก้าวหน้า คนส่วนใหญ่ย่อมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกันถือเป็น “มรดกแห่งสังคม” เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของสังคมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น กริยาท่าทาง การพูดการเขียน การแต่งกาย มารยาทต่าง ๆ เป็นต้น

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามประเพณีไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี คือ สิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาและถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ดีงามของแต่ละสังคมอาจเหมือนกันคล้ายกัน หรือแตกต่างกันก็ได้ และ สิ่งที่ดีงามของสังคมหนึ่งเมื่อเวลาผ่านไปสังคมนั้นอาจเห็นเป็นสิ่งไม่ดีงามก็ได้ วัฒนธรรมและประเพณีไทย เป็นกิจกรรมที่สืบทอดมายาวนานและสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดีควรอนุรักษ์ไว้ เช่น ประเพณีการบวช การแต่งงาน การเผาศพ การทอดกฐิน การเข้าพรรษา รวมถึงประเพณีท้องถิ่นที่นิยมปฏิบัติกันในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาคกลางมีประเพณีวิ่งควาย อัมพระดำน้ำทำขวัญข้าว ภาคใต้มีประเพณีชักพระ เเห่ผ้าขึ้นพระธาตุ ภาคเหนือมีประเพณีรดน้ำดำหัว ปอยส่างลอง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประเพณีไหลเรือไฟ บุญบั้งไฟ แห่เทียนเข้าพรรษา แห่ผีตาโขน เป็นต้น

๒.๑๓ พลเมืองดีตามแนวทางพุทธศาสนา ควรประกอบด้วยคุณธรรม ๓ ประการ คือ

บุคคลที่เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย จะมีพฤติกรรมพลเมืองดีตามแนวทางพุทธศาสนา ควรประกอบด้วยคุณธรรมที่สำคัญ ๓ ด้าน ดังนี้^{๒๒}

ด้านคารวธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีคารวธรรมปฏิบัติได้ ดังนี้

๑. เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้สูงอายุเคารพครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพ

๒. เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึด มั่น ในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ

๓. เคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนาไม่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เป็นต้น

๔. เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรองก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ และไม่ควรมีถือถือความคิดเห็นของตนว่าถูกเสมอไป

๕. เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ

ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่รวมกันในกลุ่มและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกัน มีลักษณะการร่วมคิด ร่วมทำ หรือทำงานเป็นทีมด้วยความเต็มใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และตั้งใจปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดการประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

๑. ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ

๒. ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ

๓. ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

๔. ร่วมกันปรับ ปรง มีการ แก้ไข พัฒนางาน ให้มีประสิทธิภาพ

^{๒๒} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕-๒๘.

๕. ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผล และความถูกต้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ความรู้และ สติปัญญาจากการศึกษาเล่าเรียนมาประกอบอาชีพ หรือพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคมของเราให้น่า อยู่ เป็นต้น การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

๑. มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น

๒. ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมาใช้ตัดสินปัญหา

๓. แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ

๔. รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล

๕. รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผล และสติปัญญาเพื่อให้อีก ฝ่ายหนึ่งยอมรับฟัง ไม่ใช้อารมณ์มาเป็นตัวตัดสินปัญหา

๒.๑๔ หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักธรรม

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหลักธรรม ประกอบด้วย จริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม

จริยธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนเสียหาย หลักการ ของกิริยาที่ควรประพฤติทำให้สังคมอยู่ร่วมกันโดยสงบ

คุณธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น หลักการที่ดีมี ประโยชน์ที่สังคมเห็นว่าเป็นความดีความงาม

ศีลธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนเสียหาย พร้อมกันนั้น ก็สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วยรักษา กาย วาจา ใจให้เป็นปกติ ไม่ทำชั่วเบียดเบียนผู้อื่น

การเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย หมายถึง การที่พลเมืองมีหลักการดำเนินชีวิตที่มี คุณธรรม จริยธรรม และมีบทบาทในการกระทำที่มีคุณลักษณะทางประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบที่ สำคัญในการดำเนินชีวิต โดยคุณธรรมของการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยมีดังนี้

๑. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์หมายถึง การที่บุคคลมีความสำนึก ถึงความสำคัญของความเป็นคนไทย มีจิตใจฝักใฝ่ศาสนา และตระหนักถึงพระมหากษัตริย์ของ พระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนในการผดุงรักษาสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่คู่สังคมไทย ตลอดไป

๒. การยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือทุกศาสนามีหลักศีลธรรมที่ช่วยสร้างจิตใจของคนให้กระทำดีไม่เบียดเบียนกัน มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน สมาชิกในสังคมสมควรศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ แล้วปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถืออย่างสม่ำเสมอ

๓. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา ไม่ยึดเอาสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน บุคคลควรซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ กระทำตนให้เป็นคนดี และบุคคลควรซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่นๆ หมายถึงกระทำดีและถูกต้องตามหน้าที่ต่อผู้อื่น

๔. ความเสียสละ หมายถึง การคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม

๕. ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับการกระทำของตนเองหรือการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วง

๖. การมีระเบียบวินัย หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้

๗. การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานหรือทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงทันตรงตามเวลาที่กำหนดโดยใช้เวลาอย่างคุ้มค่า

๘. ความกล้าหาญทางจริยธรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกในทางที่ถูกที่ควรโดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ ความกล้านี้ไม่ใช่การอวดดี แต่เป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล เพื่อความถูกต้อง

๒.๑๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรพรรณ วีระปรียากร^{๒๓} ศึกษาการสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ก่อให้เกิดคุณธรรมความเป็นพลเมืองและศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมความเป็นพลเมืองภายใต้บริบททางสังคม โดยวิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology approach) ผลการศึกษาพบว่า การเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้ คือ มีความรู้ มีทักษะ และมีค่านิยมร่วมของความเป็นพลเมืองของคนในสังคมที่ดีงาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งคุณธรรมความเป็นพลเมือง บูรณาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม แบ่งเป็นสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะหลัก จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เน้นการคิดการปฏิบัติร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เน้นให้เกิดประสบการณ์ตรง ส่วนลักษณะรอง จัดการศึกษาใน

^{๒๓} พรพรรณ วีระปรียากร, “การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย”, ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓. (บทคัดย่อ)

ห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

วิรัตน์ คำศรีจันทร์^{๒๔} ศึกษาจิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทยโดยศึกษาเงื่อนไข การก่อเกิดและปัจจัยเกื้อหนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีจิตสำนึกพลเมือง/สาธารณ (Civic minded) ใน บริบทสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของการมีจิตสำนึกพลเมืองนั้นมีอยู่หลายมิติ ได้แก่ การมี วินัยในตน ทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนงาน เคารพกติกาที่ร่วมกันสร้างขึ้น ปฏิบัติสิทธิและหน้าที่อย่างเต็ม ความสามารถด้วยจิตอาสา ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม มากกว่าส่วนตน ใส่ใจกิจ สาธารณะการมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและ การเมืองการมีความกล้าหาญทางจริยธรรม ปกป้องความถูกต้องเพื่อความดี ความยุติธรรม และสันติภาพ ของสังคม การมีความผูกพันและยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย ปฏิบัติตนผู้อื่นเยี่ยงกัลยาณมิตร เท่า เทียม และเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ส่วนเงื่อนไขการก่อเกิดจิตสำนึกพลเมืองที่สำคัญในบริบทประชาสังคมไทย คือ การมีชีวิตของชุมชนซึ่งทำให้สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในแนวนราบ การปฏิบัติจิตสำนึกพลเมืองอยู่ในวิถี ชีวิตความเป็นชุมชนซึ่งสมาชิกเชื่อมโยงกันในฐานะพลเมือง มีความเท่าเทียมและเสมอภาคในเชิงการเมือง มีความเป็นเอกภาพ สามัคคี ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองเพื่อพัฒนาเชิงคุณภาพของ ประชากรหรือแก้ปัญหาผ่านการสร้างคน และการจัดการของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ในหลายๆ โอกาสและหลายช่องทางซึ่งความเป็นธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต เช่น การมีส่วนร่วม ในกิจสาธารณะ กิจกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งมีฐานความรู้ ภูมิปัญญา การเสริมสร้างทักษะเชิงสังคมผ่าน การทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกับผู้อื่น สำหรับการศึกษารูปแบบทางการก็ควรสอดแทรกเนื้อหาซึ่ง ครอบคลุมทั้งความรู้ในความเป็นพลเมืองของสังคม ทักษะปฏิบัติ คุณธรรมและจริยธรรมในความเป็น พลเมือง ในการขับเคลื่อนควรให้ความสำคัญ ๓ ประการ คือ การเชื่อมโยงกับรากเหง้าและภูมิปัญญาที่ สืบเนื่องกับศาสนธรรม การแปรสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางความคิด เช่น พุทธธรรม แผนพัฒนาประเทศ รัฐธรรมนูญ ตลอดจนการค้นพบวิธีคิดและมองโลกอย่างใหม่ให้ปรากฏผลจริง ในทางปฏิบัติ และการมี ภาควิธีปฏิบัติกรรวมทั้งกลวิธีในการวางแผนอย่างเป็นระบบ

จรรยาตรี มาติลโกวิทย์,รศ.,ดร.,และคณะ.^{๒๕} ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อ ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อสังเคราะห์การจัดการศึกษาตลอด ชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยจากประสบการณ์ต่างประเทศ ๒) เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะความ

^{๒๔} วิรัตน์ คำศรีจันทร์, “จิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต (ประชา การศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔. (บทคัดย่อ)

เป็นประชาธิปไตยที่พึงประสงค์ของคนไทย และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีดำเนินการวิจัยใช้การวิจัยเอกสาร ศึกษาเฉพาะกรณีสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เครือรัฐออสเตรเลียและสาธารณรัฐอินโดนีเซีย การประชุมระดมสมองและการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยและทดลองใช้รูปแบบในพื้นที่ชุมชนแม่น้ำคู้ ตำบลแม่น้ำคู้ อำเภอลวกแดง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า

๑. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยใน ๔ ประเทศ มีสถาบันการศึกษาเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาและมีการร่วมมือระหว่างองค์กร/สถาบันต่างๆ มีเป้าหมายเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณลักษณะเฉพาะในระบอบประชาธิปไตย เน้นหาเน้นแนวความคิดประชาธิปไตยพื้นฐานและเนื้อหาที่เป็นประเด็นร่วมสมัยแนวทาง/วิธีดำเนินการของการจัดการศึกษามีการจัดรายวิชาไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดเป็นรายวิชาเดี่ยวและบูรณาการกับรายวิชาอื่นจัดกิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยจัดเอกสารประกอบหลักสูตรแจกจ่ายให้ทุกโรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับครูและพัฒนาครูผู้สอนเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เน้นการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมมือระหว่างสถาบันทั้งในและนอกประเทศ การประเมินผลมีการประเมินตามวงชั้นเป็นระยะ ประเมินโดยโรงเรียนและองค์กรกลาง

๒. คุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตย ที่พึงประสงค์ของคนไทย มี ๓ ด้าน คือ

(๑) คุณลักษณะด้านทักษะส่วนบุคคล (๒) คุณลักษณะด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ใช้ความรุนแรง และ (๓) คุณลักษณะด้านความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

๓. รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยมี องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ ผู้จัดแกนหลักในการจัดการศึกษาคือครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถาบันการเมืองการปกครององค์กรรัฐ/เอกชน องค์กรอิสระ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและสื่อ

องค์ประกอบที่ ๒ หลักการ/แนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยโดยหลักคือ เน้นการศึกษาตลอดชีวิตเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

องค์ประกอบที่ ๓ เป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยโดยหลักคือ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีจิตวิญญาณประชาธิปไตยและมีความกระตือรือร้น

องค์ประกอบที่ ๔ เน้นหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยควรเป็นองค์ประกอบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมพลเมืองได้เน้นแนวคิดประชาธิปไตยและเป็นประชาธิปไตยที่สังคมไทยต้องการ

องค์ประกอบที่ ๕ แนวทางและวิธีดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยโดยหลักการแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้ชัดเจนจัดการเรียนการสอนในหลากหลายรูปแบบผสมผสานความรู้กับประสบการณ์

องค์ประกอบที่ ๖ การติดตามและประเมินผลผลการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความประชาธิปไตยควรมีการติดตามและรายงานผลเป็นระยะ และใช้หลักการมีส่วนร่วม และจากการนำรูปแบบการจัดการศึกษาไปทดลองใช้ในชุมชน พบว่า ชุมชนสามารถเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาได้มีการร่วมมือในกิจกรรมและต้องการให้มีการสานต่อในโครงการต่างๆ เพื่ออนาคตชุมชนต่อไป

ทรงสิริ วิชิรานนท์^{๒๕} คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร พบว่านักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านคุณลักษณะพื้นฐานนักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีความซื่อสัตย์สุจริตสูงสุด และมีความมั่งคั่งต่ำสุด ด้านความรู้และทักษะนักศึกษามีสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่างๆ สูงสุดและมีนิสัยใฝ่รู้ค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมออยู่ในระดับต่ำสุด ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นักศึกษาเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นสูงสุด ส่วนเรียกร้องหรือต่อสู้ด้วยความเป็นธรรมต่ำสุด ด้านสังคมและวัฒนธรรม นักศึกษาเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์สูงสุด ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านเศรษฐกิจ การเห็นคุณค่าของการประกอบอาชีพที่สุจริต มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนการทำบัญชีรายรับรายจ่ายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้แก่ ๑) สร้าง/ปรับปรุงหลักสูตรที่พัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี โดยให้มีความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ และเอื้อให้นักศึกษามีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์พร้อมกับการรอบรู้สหวิทยาการทั้งนี้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ๒) การสร้างหลักสูตรการเรียนความเป็นพลเมืองดีด้วยกิจกรรม ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยตามความสนใจของนักศึกษา โดยกำหนด

^{๒๕} ทรงสิริ วิชิรานนท์, “คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร”, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, ๒๕๕๖, หน้า ๗๐-๗๕.

ความสำคัญของนักศึกษาที่ร่วมกิจกรรม กำหนดหน่วยชั่วโมง/หน่วยกิจกรรม/กำหนดช่วงชั้นปีการศึกษาที่เข้าร่วม รวมถึงกำหนดกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วม

ชาย โพธิสิตา และคณะ ได้ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะสมบัติ : ศึกษากรณี กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครผลการศึกษาพบว่า ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะสมบัติเป็นสองระดับ ระดับหนึ่งเป็นจิตสำนึกแบบ “Passive” คือ แบบที่บุคคลไม่ต้องทำอะไรมากเพียงแต่ไม่ทำให้เกิดความเสียหายหรือไม่ทำลายสาธารณะสมบัติก็พอ อีกระดับหนึ่งเป็นจิตสำนึกแบบ “Active” คือบุคคลลงมือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันแสดงว่าเขามีความรับผิดชอบที่ดีต่อสาธารณะสมบัติ ไม่ว่าจะใช้หรือไม่ใช้ก็ตาม ในด้านภาพสะท้อนจิตสำนึกสาธารณะคนในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ใช้สาธารณะสมบัติด้วยความรับผิดชอบน้อยหรือแทบไม่รับผิดชอบต่อเลย^{๒๖}

หฤทัย อัจปรุ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๑,๒,๓,๔ สถาบันการศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มวิชาการ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกิจกรรม กลุ่มสังคมความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ภูมิภาคในกรุงเทพมหานคร และรูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มเก็บตัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๒๗}

โกศล มีความดี ได้ศึกษาวิจัยปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ เพื่อศึกษาแลเปรียบเทียบจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจที่มีปัจจัยทางจิตสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตลักษณะและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจและผู้ศึกษาปัจจัยด้านจิตสังคมสามารถทำนายจิตสาธารณะของ

^{๒๖} ชาย โพธิสิตา และคณะ, “การศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของคนไทยต่อสาธารณะสมบัติ : กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร”, *งานวิจัย*, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๗} หฤทัย อัจปรุ, “ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล”, *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

ข้าราชการตำรวจ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ข้าราชการตำรวจผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพิจารณาบรรจุ แต่งตั้งเป็นข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร จำนวน ๑๘๗ นาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามลักษณะชีวสังคมและแบบวัดจิตสาธารณสุข ผลการศึกษาพบว่า (๑) ข้าราชการตำรวจมี ปัจจัยทางชีวสังคม ได้แก่ อายุ รายได้ เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันมีจิตสาธารณสุขไม่แตกต่างกัน (๒) ข้าราชการตำรวจที่มีจิตลักษณะแตกต่างกันมีจิตสาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . ๐๕ โดยข้าราชการตำรวจที่มีจิตสาธารณสุขที่ดี มีการรับรู้ความสามารถของตนเอง มีลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตนเองสูง มีจิตสาธารณสุขสูง (๓) ข้าราชการตำรวจที่มีสภาพแวดล้อมทางสังคมแตกต่างกันมีจิต สาธารณะ ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕ โดยข้าราชการที่มีการรับรู้วัฒนธรรม องค์กรการสูง มีการรับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวสูง มีการรับรู้การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา สูง มีการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมงานสูง มีการรับรู้สนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาสูง มีการ สนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมงานสูง มีการรับรู้การสนับสนุนสังคมจากประชาชนสูง มีการได้รับ แบบอย่างจากผู้บังคับบัญชาสูง มีจิตสาธารณสุขสูง (๔) ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตลักษณะ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่ส่งต่อการมีจิตสาธารณสุขของข้าราชการตำรวจ (๕) ปัจจัยทางจิต สังคมที่เป็นตัวทำนายจิตลักษณะของข้าราชการตำรวจ พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองและการ สนับสนุนจากประชาชนร่วมกันทำนายการมีจิตสาธารณสุขของข้าราชการตำรวจได้^{๒๘}

ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง สรุปความได้ว่า ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วย บทบาทสมมติกับตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิต สาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และศึกษาปฏิสัมพันธ์ ระหว่างการได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบกับเพศของของนักเรียนที่มี ต่อจิตสาธารณะ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๖ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน ๖๘ คน โดยสุ่มเลือกห้องด้วย วิธีการสุ่มอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ ๑ ห้องละ เป็นเพศชาย ๑๗ คน เพศ หญิง ๑๗ คน ใช้การทดลอง ๑๒ ครั้ง ครั้งละ ๕๐ นาที เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นโปรแกรมพัฒนา จิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ จำนวน ๑๒ เรื่องกับกลุ่มทดสอบ แบบแผนการวิจัยเป็น การวิจัยกึ่งทดลองแบบแฟคทอเรียล ๒ องค์ประกอบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์

^{๒๘} โกลล มีความดี, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับการมีจิตสาธารณสุขของข้าราชการตำรวจ”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕-๖๖.

ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒) ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบกับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๒๙}

มูทิตา หวังคิด กล่าวไว้ว่า การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอผ่านสื่อคอมพิวเตอร์ เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ เพื่อศึกษาการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกทักษะการแก้ปัญหากับระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อการพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ โรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน ๗๓ คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น แบ่งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ ๓๖ คน แบ่งเป็นระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ๑๒ คน ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง ๑๒ คน ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ๑๒ คน ใช้เวลาการทดลอง ๑๒ คาบ คาบละ ๕๐ นาที โดยใช้เครื่องมือคือ แผนดำเนินการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและแบบวัดจิตสาธารณะ โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบ ๓ x ๒ เป็นแบบที่มีการฝึกการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์กับการไม่ฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์และตัวแปรระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักเรียนที่ได้รับการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒) นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีจิตสาธารณะไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ไม่พบ

^{๒๙} ธรรมนันฑิกา แจ่งสว่าง, “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓”, *ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗), หน้า ๔๘.

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๓๐}

พริยา นิลมาต ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนช่วงชั้นปีที่ ๔ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จำนวน ๓๘๐ ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้มี ๒ ฉบับ ประกอบด้วยแบบวัดจิตสำนึกสาธารณะ ๑ ฉบับ และแบบวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีจิตสำนึกสาธารณะ ๑ ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า (๑) คุณธรรมด้านความมีวินัยความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวทิตะ ความฉลาดทางอารมณ์ พฤติกรรมกาสอนของครู การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับจิตสำนึกสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ (๒) คุณธรรมด้านมีวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวทิตะ ความฉลาดทางอารมณ์ พฤติกรรมกาสอนของครู การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย สามารถพยากรณ์การมีจิตสำนึกสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๓๑}

พาดอน-โจฮันน์เส็น (Padon- Johnansen) ได้วิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้บทละครเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ศึกษาบทละคร โดยมุ่งประเด็นการศึกษาไปว่ารูปแบบต่างๆของละครช่วยพัฒนาความคิด ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคลื่อนไหวสู่ปฏิบัติการทางสังคมหรือไม่ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ๓๐ คน จากอาสาสมัคร ๔๗ คน เป็นชาย ๑๘ หญิง ๑๒ โดยใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ จากการศึกษาพบว่า การใช้ละครรูปแบบต่างๆสามารถพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนในลักษณะของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคลื่อนไหวสู่ปฏิบัติการทางสังคมได้จริง^{๓๒}

^{๓๐} มูทิตา หวังคิด, “การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๖”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗), หน้า ๕๙.

^{๓๑} พริยา นิลมาต, “ปัจจัยที่ส่งผลจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๗๐-๗๑.

^{๓๒} Pardun- Johannsen, Kirsten C. *Social Issue Drama and Its Impact on the Social Consciousness of Preadolescent School Children*, (Dissertation : Abstracts International, ๖๕ (๔) ๒๐๐๕), P. ๑๑๘๔.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย จิตสาธารณะว่า การรู้จักเอาใจใส่ เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบ คุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ^{๓๓}

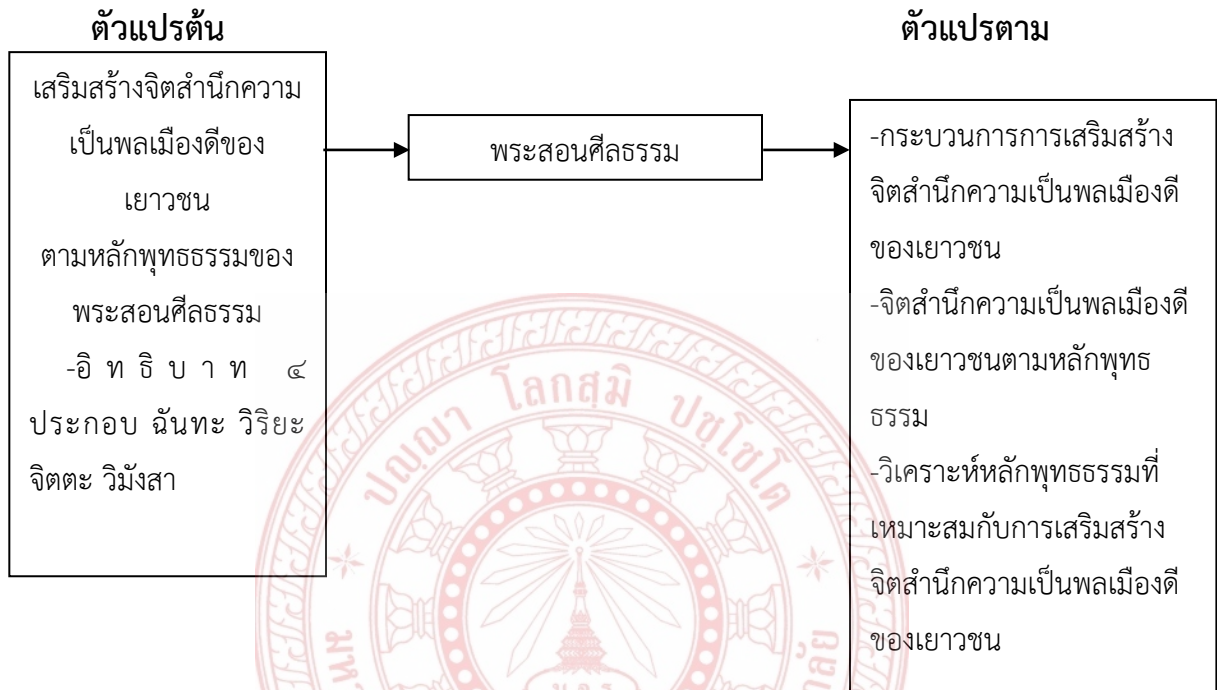
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้นิยามว่า จิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่มีจิตสาธารณะ คือ ผู้ที่มี ลักษณะเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อ แก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน นอกจากนี้ ยังได้กำหนด ตัวชี้วัดคุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตสาธารณะประกอบด้วย ลักษณะคือ เป็นผู้ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความ เต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทนและ เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม^{๓๔}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่รวบรวมมาทั้งหมดนี้ ล้วนมีความสำคัญเกี่ยวกับการมีจิตสำนึกสาธารณะ คือ ความมีจิตคิดสงเคราะห์อนุเคราะห์บุคคลรอบข้าง รวมถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรมตลอดถึงความประพฤติที่ดีงามของบุคคล และสังคมประเทศชาติโดย ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ เพื่อความมีจิตสำนึกสาธารณะของสังคม ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นมุมมองและ แนวทางในการทำวิจัยว่า หลักของพระพุทธศาสนานั้น สอนเน้นย้ำให้บุคคลพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์ สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความเมตตากรุณา มีจิตสำนึกสาธารณะ ดูแลรับผิดชอบ สังคมให้มีความเรียบร้อย มีความสงบสุข ผู้วิจัยเห็นว่าเอกสารและงานวิจัยทั้งหมดนี้ เป็นประโยชน์ใน การทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ เป็นอย่างยิ่ง

^{๓๓} สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.),

^{๓๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ ๒๕๕๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : Pbm- Suthep.

๒.๑๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม” มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยเป็นการศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research)) โดยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนของไทย เอกสารแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของภาคีการศึกษา การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดไว้ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ เชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ตัวแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่กรณีศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดขอนแก่น ๑๐ รูป,นักเรียน จำนวน ๕๐ คน รวม ๖๐ รูป/คน

คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เพื่อศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และวิธีการการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในเขตจังหวัดขอนแก่น

๓.๒.๒ เชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ ผู้อำนวยการ พระสอนศีลธรรม/ตัวแทน, ประธานกรรมการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง โดยมีประเด็นที่สำคัญ เช่น ศึกษานโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนว รูปแบบ/กระบวนการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบ/กระบวนการการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพระพุทธศาสนา

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๓.๓.๑ เชิงปริมาณ

๑) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ซึ่งมีลักษณะเป็น มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นๆ

๒) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาวิจัย

๔. สร้างเครื่องมือเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาวิจัย และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของผู้เชี่ยวชาญ นำมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายข้อ (Item-Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไปทุกข้อ

๗. นำข้อแก้ไขที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง

๘. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๙. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

๓.๓.๒ เชิงคุณภาพ

ลักษณะของเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับนโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ และการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญในขั้นตอนของการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือเชิงคุณภาพนั้น ทางผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

(๑) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ และการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

(๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย

(๓) สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศึกษานโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ และการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง สถานที่ และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

(๔) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกับที่ตรวจแบบสอบถามทำการตรวจความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

(๕) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ มาทำการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายชื่อ (Item – Objective Congruence Index : IOC)

(๖) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาและ ทิศทางการพัฒนาเยาวชนของไทย เอกสารแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนรู้รู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของภาคการศึกษา เพื่อศึกษานโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนไทย

๒) คณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นที่สำคัญ เช่น แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของภาคการศึกษา เป็นต้น เพื่อศึกษานโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามพระพุทธศาสนา

๓) ดำเนินการจดบันทึก (Field Note) และบันทึกเสียงโดยใช้แท็บบันทึกเสียง เพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๔) ดำเนินการสอบถาม ตัวแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่กรณีศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดขอนแก่น และตัวแทนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และนำมาประกอบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

๕) ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถามเพื่อศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และนำมาประกอบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

๖) ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้แนวความคิดเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๗) ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสอบถามเกี่ยวกับแนวความคิดเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และร้อยลื่อนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เป็นแบบ มาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ แปลความหมายดังนี้

๔.๕๐ - ๕.๐๐	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๕๐ - ๔.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับมาก
๒.๕๐ - ๓.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับปานกลาง
๑.๕๐ - ๒.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐ - ๑.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดวิเคราะห์เนื้อหาสาระประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอ เป็นการเขียนแบบความเรียง

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น มาใช้ใน กระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลจาก การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร(Documentary research) โดยวิธีการวิเคราะห์ อันจะได้ดำเนินการ กระบวนการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการ วิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิง คุณภาพ

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณมีดังนี้^๑

๓.๖.๑ ร้อยละ (Percentage)

๓.๖.๒ ค่าเฉลี่ย (Mean)

๓.๖.๓ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

^๑คณาจารย์ภาควิชาการประเมินผลและการวิจัย, วิจัยและสถิติทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๗, ๑๕๘, ๑๗๖.

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม เพื่อศึกษาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม และเพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ตัวแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่ กรณีศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของจังหวัดขอนแก่น หลังจากแจกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ได้รับแบบสอบถาม จำนวน ๕๘ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๖๗ โดยแยกเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๘ ฉบับ และนักเรียน จำนวน ๕๐ ฉบับ รวม ๕๘ ฉบับ เพื่อศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และวิธีการการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในเขตจังหวัดขอนแก่น

ผลการศึกษา

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๔.๑ ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลออกเป็นสองส่วน คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน

๔.๒ ส่วนที่ ๒ แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาโดยแบบออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๑ ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลออกเป็นสองส่วน คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามของนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง)

ตาราง ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านเพศ)

ด้านเพศ	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ชาย	๕	๑๐.๐๐
หญิง	๔๕	๙๐.๐๐
รวม	๕๐ คน	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านเพศ) พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ และชาย จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ตาราง ๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านอายุ)

ด้านอายุ	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ต่ำกว่า ๓๐ ปี	๔๐	๘๐.๐๐
๓๐ - ๔๐ ปี	๒	๔.๐๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๓	๖.๐๐
๕๑ ปี ขึ้นไป	๕	๑๐.๐๐
รวม	๕๐	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๕ คน เป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐๐ อายุ ๓๐ - ๔๐ ปี จำนวน ๒ คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐

ตาราง ๔.๓ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง)(ด้านระดับการศึกษา)

ด้านระดับการศึกษา	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ปริญญาตรี	๕	๑๐.๐๐
ปริญญาโท	๕	๑๐.๐๐
มัธยมศึกษา	๔๐	๘๐.๐๐
รวม	๕๐	๑๐๐.๐๐

จากตาราง ๔.๓ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ นอกจากนั้นเป็นระดับปริญญาตรี จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ และปริญญาโท จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ตาราง ๔.๔ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านสถานภาพ)

ด้านสถานภาพ	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
พระสอนศีลธรรม	๖	๗๕.๐๐
ครูผู้สอน	๒	๒๕.๐๐
รวม	๘	๑๐๐.๐๐

ตาราง ๔.๔ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านสถานภาพ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นพระสอนศีลธรรม จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ และเป็นครูผู้สอน จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐

ตาราง ๔.๕ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านระดับการศึกษา)

ด้านระดับการศึกษา	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
อนุปริญญา/ปวส.	๑	๑๒.๕๐
ปริญญาตรี	๔	๕๐.๐๐
ปริญญาโท	๓	๓๗.๕๐
ปริญญาเอก	๐	๐.๐๐
รวม	๘	๑๐๐.๐๐

ตาราง ๔.๕ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ตาราง ๔.๖ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านอายุ)

ด้านอายุ	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ต่ำกว่า ๓๐ ปี	๔	๕๐.๐๐
๓๐ - ๔๐ ปี	๑	๑๒.๕๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๓	๓๗.๕๐
รวม	๘	๑๐๐.๐๐

ตาราง ๔.๖ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปีจำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และอายุ ๓๐ - ๔๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ตาราง ๔.๗ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านประสบการณ์สอน)

ด้านประสบการณ์สอน	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
ต่ำกว่า ๕ ปี	๔	๕๐.๐๐
๕ - ๑๐ ปี	๑	๑๒.๕๐
๑๐ ปีขึ้นไป	๓	๓๗.๕๐
รวม	๘	๑๐๐.๐๐

ตาราง ๔.๗ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านประสบการณ์สอน) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์สอนต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ประสบการณ์สอน ๑๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และประสบการณ์สอน ๕ - ๑๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ตอนที่ ๒ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

ตาราง ๔.๘ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม

ที่	กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ด้านจิตใจ	๓.๙๗	๐.๖๘	มาก
๒	ด้านความรู้	๔.๐๐	๐.๙๐	มาก
๓	ด้านร่างกาย	๔.๐๐	๐.๘๒	มาก
๔	ด้านทักษะทางสังคม	๔.๑๔	๐.๘๒	มาก
	รวม	๔.๐๓	๐.๘๑	มาก

จากตาราง ๔.๘ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๐๓, S.D. = ๐.๘๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทักษะทางสังคม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๑๔, S.D. = ๐.๘๒$), รองลงมาคือ ด้านความรู้ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๐๐, S.D. = ๐.๙๐$), ด้านร่างกาย อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๐๐, S.D. = ๐.๘๒$), และด้านจิตใจ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๙๗, S.D. = ๐.๖๘$)

ตาราง ๔.๙ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านจิตใจ

ที่	ด้านจิตใจ	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	มีความกตัญญูทเวทื่อแผ่นดิน คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของแผ่นดินและแสดงออกโดยการทดแทนคุณแผ่นดิน	๔.๑๒	๐.๙๔	มาก
๒	การให้ คือการใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมโดยปฏิบัติเชื่อมโยงกับ สังคหวัตถุ ๔ เพื่อเชื่อมสมานกลุ่มคน	๓.๘๖	๐.๘๘	มาก

	ด้วยน้ำใจ			
๓	ความสามัคคี คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ ในความเป็นพี่เป็นน้องของคนไทย และความรักความ ผูกพันในความเป็นชาติ	๔.๐๖	๐.๘๙	มาก
๔	การเข้าใจปัญหา คือ การเข้าใจถึงสาเหตุของความ อยู่ติธรรม	๔.๐๔	๐.๗๕	มาก
๕	การสร้างจิตสำนึกในความยุติธรรม คือ การฝึกจิตใจให้มี ความเข้มแข็ง มีจิตใจตั้งมั่นไม่เอนเอียง ไปกับภาวะของ กิเลส ได้แก่ อคติ	๓.๘๔	๐.๙๓	มาก
๖	เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการฝึกจิตใจให้มีทัศนคติและมอง โลกอย่างเข้าใจ	๔.๐๔	๐.๐๗	มาก
๗	การฝึกให้คุณภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ คิดในทางบวก คิดมี ส่วนร่วม คิดทำตัวเป็นประโยชน์	๓.๙๒	๐.๘๕	มาก
๘	การฝึกให้มีสมรรถภาพแห่งจิตที่ดี คือ การมีจิตอาสา มี ความเพียร ปรารถนาดีเพื่อผู้อื่น และสังคัม	๓.๙๘	๐.๘๐	มาก
๙	การฝึกให้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ การฝึกให้ใจกว้าง ไม่ คับแคบ โดยปฏิบัติร่วมกับหลักสราณีธรรม ๖	๓.๘๘	๐.๘๒	มาก
	รวม	๓.๙๗	๐.๖๘	มาก

จากตาราง ๔.๙ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลัก
พุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านจิตใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.97, S.D. = 0.68$) เมื่อ
พิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความกตัญญูทเวทิต่อแผ่นดิน คือ การใช้
หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของแผ่นดินและแสดงออกโดยการทดแทนคุณ
แผ่นดิน อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.02, S.D. = 0.94$) รองลงมาคือ ความสามัคคี คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อ
ฝึกจิตใจตระหนักรู้ในความเป็นพี่เป็นน้องของคนไทย และความรักความผูกพันในความเป็นชาติ อยู่ใน
ระดับ มาก ($\bar{X} = 4.06, S.D. = 0.89$) การเข้าใจปัญหา คือ การเข้าใจถึงสาเหตุของความอยู่ติธรรม อยู่
ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.04, S.D. = 0.75$) เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการฝึกจิตใจให้มีทัศนคติและมองโลก
อย่างเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.04, S.D. = 0.07$) การฝึกให้มีสมรรถภาพแห่งจิตที่ดี คือ การมีจิต

อาสา มีความเพียร ประารถนาดีเพื่อผู้อื่น และสังคม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.58, S.D. = 0.50$), การฝึกให้ คุณภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ คิดในทางบวก คิดมีส่วนร่วม คิดทำตัวเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.52, S.D. = 0.55$), การฝึกให้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ การฝึกให้ใจกว้าง ไม่คับแคบ โดยปฏิบัติร่วมกับ หลักสราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.58, S.D. = 0.52$), การให้ คือการใช้หลักสมาธิเพื่อฝึก จิตใจตระหนักรู้ในภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมโดยปฏิบัติเชื่อมโยงกับ สังคห วัตถุ ๔ เพื่อเชื่อมสมานกลุ่มคนด้วยน้ำใจ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.56, S.D. = 0.58$), และการสร้าง จิตสำนึกในความยุติธรรม คือ การฝึกจิตใจให้มีความเข้มแข็ง มีจิตใจตั้งมั่นไม่เอนเอียง ไปกับภาวะของ กิเลส ได้แก่ อคติ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.54, S.D. = 0.53$)

ตาราง ๔.๑๐ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลัก

พุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านความรู้

ที่	ด้านความรู้	\bar{X}	S.D.	แปล
๑	สร้างสมประสบการณ์ คือ การมีกัลยาณมิตร”ปรโตโฆ สะ”	๓.๘๐	๐.๙๐	มาก
๒	คิดนอกกรอบ หรือคิดเป็น คือมี”โยนิโสมสสิการ”คิดอย่าง มีระบบและกว้างไกล	๓.๙๐	๐.๘๖	มาก
๓	มีความเชื่อศรัทธาในการปกครอง คือการใช้สติปัญญาให้ ตั้งอยู่ในทวิภูมิจิต	๓.๙๖	๑.๐๑	มาก
๔	มองเห็นคุณค่าในการมีส่วนร่วม คือใช้พลังปัญญาให้เกิด ความรู้	๔.๒๔	๐.๙๔	มาก
๕	มีวิธีการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี	๓.๙๒	๐.๙๐	มาก
๖	เคารพความแตกต่าง	๔.๑๖	๐.๗๙	มาก
รวม		๔.๐๐	๐.๙๐	มาก

จากตาราง ๔.๑๐ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลัก พุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านความรู้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.00, S.D. = 0.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มองเห็นคุณค่าในการมีส่วนร่วม คือใช้ พลังปัญญาให้เกิดความรู้ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.24, S.D. = 0.94$), รองลงมาคือ เคารพความแตกต่าง

อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๑๖, S.D. = ๐.๗๙$), มีความเชื่อศรัทธาในการปกครอง คือการใช้สติปัญญาให้
ตั้งอยู่ในทวิภูมิสามัญญตา อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๙๖, S.D. = ๑.๐๑$), มีวิธีการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี อยู่ใน
ระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๙๒, S.D. = ๐.๙๐$), คตินอกกรอบ หรือคิดเป็น คือมี "โยนิโสมนสิการ" คิดอย่างมีระบบ
และกว้างไกล อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๙๐, S.D. = ๐.๘๖$), และสร้างสมประสบการณ์ คือ การมี
กัลยาณมิตร "ปรโตโฆสะ" อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๘๐, S.D. = ๐.๘๖$)

ตาราง ๔.๑๑ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลัก

พุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านร่างกาย

ที่	ด้านร่างกาย	\bar{X}	S.D.	แปล
๑	รู้ประมาณในการบริโภค	๓.๘๘	๐.๗๕	มาก
๒	การอยู่อย่างผสมกลมกลืนธรรมชาติ	๓.๘๔	๐.๘๔	มาก
๓	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด	๔.๓๐	๐.๗๔	มาก
๔	การซาบซึ้งบุญคุณของธรรมชาติ	๔.๐๘	๐.๘๘	มาก
๕	รู้จักเลือกวิธีการสื่อสาร	๓.๙๘	๐.๗๑	มาก
๖	รู้สถานการณ์ในการสื่อสาร	๓.๘๐	๐.๘๘	มาก
๗	ใช้สติสัมปชัญญะในการรับรู้ข่าวสาร	๔.๑๒	๐.๙๔	มาก
รวม		๔.๐๐	๐.๘๒	มาก

จากตาราง ๔.๑๑ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลัก
พุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านร่างกาย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๐๐, S.D. = ๐.๘๒$)
เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญ
ฉลาด อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๓๐, S.D. = ๐.๗๔$) รองลงมาคือ ใช้สติสัมปชัญญะในการรับรู้ข่าวสาร อยู่
ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๑๒, S.D. = ๐.๙๔$), การซาบซึ้งบุญคุณของธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๐๘,$
 $S.D. = ๐.๘๘$), รู้จักเลือกวิธีการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๙๘, S.D. = ๐.๗๑$), รู้ประมาณในการ
บริโภค อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๘๘, S.D. = ๐.๗๕$), การอยู่อย่างผสมกลมกลืนธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก
($\bar{X} = ๓.๘๔, S.D. = ๐.๘๔$), และรู้สถานการณ์ในการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๘๐, S.D. = ๐.๘๘$)

ตาราง ๔.๑๒ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลัก

พุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านทักษะทางสังคม

ที่	ด้านทักษะทางสังคม	\bar{X}	S.D.	แปล
๑	มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่พลเมือง	๔.๑๘	๐.๗๕	มาก
๒	มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น	๔.๑๖	๐.๗๙	มาก
๓	เคารพกฎหมายอย่างน้อยมีหลักศีล ๕ เพื่อเป็นการรักษา บรรทัดฐานทางสังคม	๔.๑๔	๐.๘๑	มาก
๔	มีหิริโอตตปปะ(ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป)	๓.๙๒	๐.๘๕	มาก
๕	มีความซื่อสัตย์สุจริต	๔.๒๘	๐.๘๘	มาก
รวม		๔.๑๔	๐.๘๒	มาก

จากตาราง ๔.๑๒ กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ด้านทักษะทางสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๑๔, S.D. = ๐.๘๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๒๘, S.D. = ๐.๘๘$), รองลงมาคือ มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่พลเมือง อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๑๘, S.D. = ๐.๗๕$), มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๑๖, S.D. = ๐.๗๙$), เคารพกฎหมายอย่างน้อยมีหลักศีล ๕ เพื่อเป็นการรักษาบรรทัดฐานทางสังคม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๑๔, S.D. = ๐.๘๑$), และมีหิริโอตตปปะ(ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๓.๙๒, S.D. = ๐.๘๕$)

ตาราง ๔.๑๓ คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

ที่	คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของ เยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม	\bar{X}	S.D.	แปล
๑	แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน	๔.๖๓	๐.๕๒	มากที่สุด
๒	ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย	๔.๓๘	๐.๕๒	มาก

๓	เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง	๔.๓๘	๐.๕๒	มาก
๔	รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง	๔.๕๐	๐.๕๓	มากที่สุด
๕	เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	๔.๖๓	๐.๕๒	มากที่สุด
๖	ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ	๔.๓๘	๐.๕๒	มาก
๗	ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม	๔.๓๘	๐.๗๔	มาก
๘	ร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน เพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ	๔.๒๕	๐.๗๑	มาก
๙	แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล	๔.๕๐	๐.๗๖	มากที่สุด
๑๐	มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล	๔.๒๕	๐.๗๑	มาก
รวม		๔.๔๓	๐.๖๑	มาก

จากตาราง ๔.๑๓ คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๔๓, S.D. = ๐.๖๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๓, S.D. = ๐.๕๒$), เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๓, S.D. = ๐.๕๒$), รองลงมาคือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๐, S.D. = ๐.๕๓$), แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล อยู่ในระดับ มากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๐, S.D. = ๐.๗๖$), ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๓๘, S.D. = ๐.๕๒$), เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๓๘, S.D. = ๐.๕๒$), ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๓๘, S.D. = ๐.๕๒$), ร่วมกันรับผิดชอบ และทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๓๘, S.D. = ๐.๗๔$), และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๒๕, S.D. = ๐.๗๑$), มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = ๔.๒๕, S.D. = ๐.๗๑$)

๔.๒ ส่วนที่ ๒ แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาโดยแบบออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

๑. พระครูศรีปริยัติโพธิคุณ ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะอำเภออย่างตลาด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

๒. พระมหาวิรัตน์ วิวทูตเมธี ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาส สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑

๓. พระมหานรงค์ฤทธิ์ เตชวโร ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะตำบลหัวนาคำ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

๔. พระครูสุตประการ ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลหัวนาคำ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

๕. พระมหาทอภกฤต โสภณปัญโญ ตำแหน่ง เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภออย่างตลาด สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

๖. พระมหาทิตติชัย ทิตติโย ตำแหน่ง ครูพระสอนศีลธรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

๗. พระจิววัฒน์ จริวทูตโน ตำแหน่ง ครูพระสอนศีลธรรม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

๘. พระครูสุตกิจจาภรณ์ ตำแหน่ง รองเจ้าคณะตำบล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูศรีปริยัติโพธิคุณ ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะอำเภออย่างตลาด
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่อย่างไร?

- การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- อุปสรรคที่สำคัญ คือ การขาดคุณธรรมในตัวบุคคล การไม่ใส่ใจ การมองข้ามคุณธรรม มุ่งแต่เรื่องภายนอก ขาดความตระหนักเห็นความสำคัญ ของการปลูกฝังจิตสำนึกในการเป็นพลโลกที่ดี แสดงถึงการมีความรับผิดชอบ และมีจิตสาธารณะต่อสังคม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมเป็นกรณีพิเศษ และคอยตอกย้ำถึงปัญหาและผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่เกิดขึ้นในโรงเรียนให้

๓. แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไรบ้าง

- หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ = ความพอใจ

วิริยะ = ความเพียร

จิตตะ = การเอาใจใส่

วิมังสา = การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

- รูปแบบการเสริมสร้างชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของชุมชนโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ

- ๑) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร
- ๒) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง/สังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน/สิ่งแวดล้อม และสามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
- ๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และความกระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาสังคม (civil society)

๒.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระมหาวิวัฒน์ วิฑูฒนเมธี ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาส **สัมภาษณ์เมื่อ**
วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑

แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่อย่างไร?

- การสร้างจิตสำนึก คือ การปลูกฝังสู่จิตใจ เมื่อใจเป็นนายต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จึงเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- อุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดคุณธรรมในตัวบุคคลไม่ใส่ใจ การมองข้ามคุณธรรม มุ่งแต่เรื่องรางวัลนอก การขาดตัวอย่างในการลงมือทำให้เยาวชนได้ดู

๓. แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไรบ้าง

- ควรเรียนในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ เช่น หลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่

ฉันทะ	=	ความพอใจ รักใคร่ในงาน
วิริยะ	=	ความเพียร พยายามในงาน
จิตตะ	=	การเอาใจใส่ ในภาระงาน

วิมังสา = การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุและผล

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

- ควรมีการฝึกอบรมในด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนอยู่เสมอ ใส่ชีวิตด้วยความ
ความเป็นพลเมืองดีเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน เพราะประเทศจะเจริญหรือไม่ คุณธรรมของ
เยาวชนในชาติถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่นำไปสู่คุณธรรม จริยธรรมและการเคารพในจรรยา
บันฑิตวิชาชีพ

๓.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระมหานรงค์ฤทธิ์ เตชวโร ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะตำบลหัวนาคำ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและ
รูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่
อย่างไร?

- การสร้างจิตสำนึก เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะทุกคนมีจิตเป็นนาย อย่างสุภาพคิดว่า จิตเป็นนาย
กายเป็นบ่าว การอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความคุ้นเคยทำให้ดูทุกวัน

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของ
เยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- อุปสรรคที่สำคัญคือ ๑.เวลา ๒.ความสามารถ ๓.ความรู้ ๔.ไม่มีทักษะ

๓. แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา
ควรเป็นอย่างไรบ้าง

- ควรเรียนในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ เช่น หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนว
พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

๔.๑. มีการเตรียมความพร้อมวิธีการฝึก

๔.๒. สร้างแรงจูงใจในการฝึก

๔.๓. ควรมีกิจกรรมให้ทำ

๔.๔. สรุปล และที่ดำเนินการ

๔.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูสุตประการ **ตำแหน่ง** เจ้าคณะตำบลหัวนาคำ **สัมภาษณ์เมื่อ**
วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและ
รูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่
อย่างไร?

- การสร้างจิตสำนึก เป็นสิ่งที่สำคัญแน่นอน เพราะเยาวชน คือ กำลังสำคัญในการพัฒนา
อนาคตของชาติ

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของ
เยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- ปัญหาอุปสรรคในปัจจุบันนี้เยอะมาก สิ่งหลอกล่อต่างๆ เป็นเหตุให้หลง จนไม่สามารถปลูก
จิตสำนึกที่ดีได้

๓. แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา
ควรเป็นอย่างไรบ้าง

- ควรเป็นตัวอย่างที่ดี ในการปลูกจิตสำนึก

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนว
พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

๔.๑. สร้างความพอใจ

๔.๒. หมั่นเพียรฝึก

๔.๓. มีใจให้เรียนรู้และปฏิบัติ

๔.๔. พิจารณาอย่างรอบครอบถี่ถ้วน

๕.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระมหากอบกฤต โสภณปญโญ **ตำแหน่ง** เลขานุการรองเจ้าคณะ
อำเภอตลาด **สัมภาษณ์เมื่อวันที่** ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและ
รูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่
อย่างไร?

- การสร้างจิตสำนึก เป็นสิ่งที่สำคัญแน่นอน เพราะเยาวชน คือ กำลังสำคัญในการพัฒนา

อนาคตของชาติ

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- ปัญหาอุปสรรคในปัจจุบันนี้เยอะมาก โดยเฉพาะสิ่งล่อหลวงต่างๆ อันเป็นเหตุให้หลงจนไม่สามารถจะปลูกจิตสำนึกที่ดีได้

๓. แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไรบ้าง

- ควรเป็นตัวอย่างที่ดี ในการปลูกจิตสำนึก

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

๔.๑. สร้างความพอใจ

๔.๒. หมั่นเพียรฝึก

๔.๓. มีใจให้เรียนรู้และปฏิบัติ

๔.๔. พิจารณาอย่างรอบครอบถี่ถ้วน

๖. **ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์** พระมหากิตติชัย กิตติชโย ตำแหน่ง ครูพระสอนศีลธรรม **สัมภาษณ์** เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่อย่างไร?

- การสร้างจิตสำนึก มีความสำคัญเพราะเยาวชนเป็นแรงกำลังในอนาคตที่จะพัฒนา การปลูกจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีนั้นจะต้องฝึกหรือ ปลูกฝังสร้างเสริมจิตสำนึกแก่เยาวชนของชาติ

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- ปัญหาอุปสรรคไม่ได้มาจากเยาวชนโดยตรง แต่มาจากผู้ปกครอง จากสภาพบ้านเมือง คนรอบข้าง โดยเฉพาะ เรื่องยาเสพติดเป็นเรื่องสำคัญ

๓. แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไรบ้าง

- การสร้างเสริมจิตสำนึกของพลเมืองที่ดีของเยาวชนนั้น ต้องนำเยาวชน ผู้ที่ยังไม่ถึงหลักกรรม
นำไปฝึกจิตให้สงบ ให้รู้ถึงกฎต่างๆ รู้จักศีล เป็นต้น

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนว
พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

- รูปแบบ ต้องมีศีลธรรมในการทำงานกับสิ่งต่างๆ และกระบวนการ ต้องมีศีลธรรมและ
ความคิดสร้างสรรค์

**๗.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระจิรวัดน์ จริวทมนโน ตำแหน่ง ครูพระสอนศีลธรรม สัมภาษณ์เมื่อ
วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑**

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและ
รูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่
อย่างไร?

- การสร้างจิตสำนึก มีความสำคัญเพราะเยาวชนเป็นแรงกำลังในอนาคตที่จะพัฒนา การ
ปลูกจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีนั้นจะต้องการฝึกหรือ ปลูกฝังสร้างเสริมจิตสำนึกแก่เยาวชนของชาติ

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของ
เยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- ปัญหาอุปสรรคไม่ได้มาจากเยาวชนโดยตรง แต่มาจากผู้ปกครอง จากสภาพบ้านเมือง คน
รอบข้าง โดยเฉพาะ เรื่องยาเสพติดยังเป็นปัญหา

๓. แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา
ควรเป็นอย่างไรบ้าง

- การสร้างเสริมจิตสำนึกของพลเมืองที่ดีต่อเยาวชนนั้น ต้องนำเยาวชนผู้ที่ยังไม่ถึงหลักกรรม
นำไปฝึกจิตให้สงบ ให้รู้ถึงกฎต่างๆ รู้จักศีล เป็นต้น

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนว
พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

- รูปแบบ ต้องมีศีลธรรมในการทำงานกับสิ่งต่างๆ และกระบวนการ ต้องมีศีลธรรมและมี
ความคิดสร้างสรรค์

**๘.ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูสุตกิจจาภรณ์ ตำแหน่ง รองเจ้าคณะตำบล สัมภาษณ์เมื่อวันที่
๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑**

แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่อย่างไร?

- การสร้างจิตสำนึก หากสามารถทำได้ย่อมมีความสำคัญแน่นอน เพราะเยาวชนคือกำลังสำคัญในการพัฒนาอนาคตของชาติ

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวมีอะไรบ้าง

- ปัญหาอุปสรรคในปัจจุบันนี้เยอะมาก โดยเฉพาะสิ่งต่างๆ อันเป็นเหตุให้หลงจนไม่สามารถจะปลูกจิตสำนึกที่ดีได้

๓. แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไรบ้าง

- ควรเป็นดังอย่างที่ดี ในการปลูกจิตสำนึก

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

- สร้างความพอใจ หมั่นเพียร มีใจให้เรียนรู้ และปฏิบัติ พินิจพิจารณาอย่างรอบครอบถี่ถ้วน

สรุปจากการสัมภาษณ์ แนวความคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึกเป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่ควรมุ่งเน้นก็คือ การสอนให้เยาวชน "รักให้เป็น" เพราะเมื่อรักเป็นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่สวยงาม สร้างสรรค์และเมื่อเกิดขึ้นกับใครหรือในสังคมใดแล้ว คนๆ นั้นหรือสังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นปกติเรามักสอนให้ลูกรักคุณพ่อคุณแม่หรือรักตัวของเขาเอง ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่การสอนและปลูกฝังให้ลูกรู้จักรักผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยนั่นก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากไม่น้อยไปกว่ากันเลย นั่นเป็นเพราะว่าความรักที่มีให้แก่ผู้อื่นและสรรพสิ่งใดๆ จะสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นได้ในสังคมของเรานั้นเอง ซึ่งการสอนให้ลูกเรียนรู้ที่จะรักผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดนั้น อาจเริ่มจากผู้คนหรือสิ่งต่างๆ ใกล้ตัว เช่น สอนให้เขารักญาติพี่น้อง รักเพื่อน

รักคุณครู รักสัตว์เลี้ยง รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความรักอีกรูปแบบหนึ่งที่คุณพ่อคุณแม่ไม่ควรละเลยที่จะปลูกฝังให้กับลูกตั้ง แต่เล็กๆ ก็คือความรักที่มีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เพราะทั้ง ๓ ส่วนนี้มีความสำคัญและเป็นเหมือนรากเหง้าของสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบัน ที่ไม่ว่าจะเป็นคนยุคใดสมัยใด ก็ควรจะต้องมีความรักอย่างแท้จริงให้ ซึ่งคุณพ่อคุณแม่สามารถสอนให้ลูกมีความรักต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

ปัญหา/อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่มีปัญหาหลายอย่างที่ตนไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยตนเองบางครั้งอาจจะแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการผิดๆ ไม่มีการคิดวิธีการแก้ไขปัญหากันอย่างถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับพวกเขาให้เขาได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของวัยรุ่นและเยาวชนส่วนใหญ่ที่มักประสบปัญหาคือ เขาไม่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งที่ถูกหรือผิด ไม่มีคนมาให้ความรู้ให้คำปรึกษาที่ถูกต้อง และชี้แนะแนวทางการแก้ไข หรือข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยการคิดที่ขาดการยั้งคิด ปัญหาส่วนใหญ่มักเกิดกับเยาวชน เช่น ติดยาเสพติด ติดเกมส์ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร ปัญหาความรุนแรงของเด็กและสตรี ค่านิยมความทันสมัยจากโฆษณาตามสื่อต่างๆ เยาวชนเมื่อประสบพบเจอกับปัญหาต่างๆ ส่วนใหญ่มักปรึกษาเพื่อนเชื่อเพื่อนเพราะคิดว่าเพื่อนเป็นที่พึ่งให้แก่ตนเองได้ทั้งหมดเป็นความคิดที่ผิด ความจริงแล้วเมื่อเกิดปัญหาคนที่ควรไปขอคำปรึกษาคือ พ่อ แม่ เพราะพ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุดและสามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอน หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกรักเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมันเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อ

ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงาน อยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาขึ้นได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

๑) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร

๒) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง/สังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท้ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน/สิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และความกระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาสังคม (civil society)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี ด้านทักษะทางสังคม ด้านความรู้ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่ควรมุ่งเน้นก็คือ การสอนให้เยาวชน "รักให้เป็น" เพราะเมื่อรักเป็นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่สวยงาม สร้างสรรค์และเมื่อเกิดขึ้นกับใครหรือในสังคมใดแล้ว คนๆ นั้นหรือสังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นปกติเรามักสอนให้ลูกรักคุณพ่อคุณแม่หรือรักตัวของเขาเอง ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่การสอนและปลูกฝังให้ลูกรู้จักรักผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยนั้นก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากไม่น้อยไปกว่ากันเลย นั่นเป็นเพราะว่าความรักที่มีให้แก่ผู้อื่นและสรรพสิ่งใดๆ จะสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นได้ในสังคมของเรานั้นเอง ซึ่งการสอนให้ลูกเรียนรู้ที่จะรักผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดนั้น อาจเริ่มจากผู้คนหรือสิ่งต่างๆ ใกล้ตัว เช่น สอนให้เขารักญาติพี่น้อง

รักเพื่อน รักคุณครู รักสัตว์เลี้ยง รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความรักอีกรูปแบบหนึ่งที่คุณพ่อคุณแม่ไม่ควรละเลยที่จะปลูกฝังให้กับลูกตั้ง แต่เล็กๆ ก็คือความรักที่มีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เพราะทั้ง ๓ ส่วนนี้มีความสำคัญและเป็นเหมือนรากเหง้าของสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบัน ที่ไม่ว่าจะเป็นคนยุคใดสมัยใด ก็ควรจะต้องมีความรักอย่างแท้จริงให้ ซึ่งคุณพ่อคุณแม่สามารถสอนให้ลูกมีความรักต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่ควรมุ่งเน้นก็คือ การสอนให้เยาวชน "รักให้เป็น" เพราะเมื่อรักเป็นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่สวຍงาม สร้างสรรค์และเมื่อเกิดขึ้นกับใครหรือในสังคมใดแล้ว คนๆ นั้นหรือสังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นปกติเรามักสอนให้ลูกรักคุณพ่อคุณแม่หรือรักตัวของเขาเอง ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่การสอนและปลูกฝังให้ลูกรู้จักรักผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยนั้นก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากไม่น้อยไปกว่ากันเลย นั่นเป็นเพราะว่าความรักที่มีให้แก่ผู้อื่นและสรรพสิ่งใดๆ จะสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นได้ในสังคมของเรานั้นเอง ซึ่งการสอนให้ลูกเรียนรู้ที่จะรักผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดนั้น อาจเริ่มจากผู้คนหรือสิ่งต่างๆ ใกล้ตัว เช่น สอนให้เขารักญาติพี่น้อง รักเพื่อน รักคุณครู รักสัตว์เลี้ยง รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความรักอีกรูปแบบหนึ่งที่คุณพ่อคุณแม่ไม่ควรละเลยที่จะปลูกฝังให้กับลูกตั้ง แต่เล็กๆ ก็คือความรักที่มีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอน หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมันเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงาน อยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

- ๑) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร
- ๒) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง/สังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท้ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน/สิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
- ๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และความกระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาสังคม (civil society)

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทักษะทางสังคม อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านความรู้ อยู่ในระดับ มาก, ด้านร่างกาย อยู่ในระดับ มาก, และด้านจิตใจ อยู่ในระดับ มาก การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นการ

ปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็น การสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยม ไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้ โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่ควรมุ่งเน้นก็คือ การสอนให้เยาวชน "รักให้เป็น" เพราะเมื่อรัก เป็นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่สวยงาม สร้างสรรค์และเมื่อเกิดขึ้นกับใครหรือในสังคมใดแล้ว คนๆ นั้นหรือ สังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นปกติเรามักสอนให้ลูกรักคุณพ่อคุณแม่หรือรักตัวของเขาเอง ซึ่งนั่นก็ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่การสอนและปลูกฝังให้ลูกรู้จักรักผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยนั้นก็เป็สิ่งที่มีความสำคัญมากไม่น้อยไปกว่ากันเลย นั่นเป็นเพราะว่าความรักที่มีให้แก่ผู้อื่นและสรรพสิ่งใดๆ จะสามารถ สร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นได้ในสังคมของเรานั้นเอง ซึ่งการสอนให้ลูกรู้จักที่จะรักผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดนั้น อาจเริ่มจากผู้คนหรือสิ่งต่างๆ ใกล้ตัว เช่น สอนให้เขารักญาติพี่น้อง รักเพื่อน รักคุณครู รักสัตว์เลี้ยง รัก ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความรักอีกรูปแบบหนึ่งที่คุณพ่อคุณแม่ไม่ควรละเลยที่จะปลูกฝัง ให้กับลูกตั้ง แต่เล็กๆ ก็คือความรักที่มีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เพราะทั้ง ๓ ส่วนนี้มีความสำคัญและเป็นเหมือนรากเหง้าของสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบัน ที่ไม่ว่าจะเป็นคนยุคใด สมัยใด ก็ควรจะต้องมีความรักอย่างแท้จริงให้ ซึ่งคุณพ่อคุณแม่สามารถสอนให้ลูกรู้จักความรักต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม การเสริมสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็น พลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็น ต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อ ประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญ มาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้โดยธรรมชาติ

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลในโรงเรียน หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมันเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงาน อยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

- ๑) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร
- ๒) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง/สังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท้ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน/สิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
- ๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์

**หลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีกับคุณลักษณะของความ
เป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา**

ที่	คุณลักษณะของความ เป็นพลเมืองดี	หลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็น พลเมืองดีของเยาวชนตามแนว พระพุทธศาสนา
๑	แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำ สุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน	สังคหวัตถุ ๔ ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเพื่อ

		<p>แบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้</p> <p>ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจา นั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์</p> <p>สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย</p>
๒	ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย	<p>พรหมวิหาร ๔</p> <p>กรุณา แปลว่า ความสงสาร หมายถึง ความปรานีปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารปรารถนาดีนี้ก็ไม่หวังผลตอบแทนเช่นเดียวกัน สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์ ลักษณะของกรุณา การสงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุ โดยธรรมว่าผู้ที่สงเคราะห์นั้นขัดข้องทางใด หรือถ้าหาให้ไม่ได้ ก็ชี้ช่องทาง</p>

		<p>มูทิตา แปลว่า มีจิตอ่อนโยน หมายถึง จิตที่ไม่มี ความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใส ตลอดเวลา คิดอยู่เสมอว่า ถ้าคนทั้งโลกมีความ ซื่อสัตย์ด้วยทรัพย์ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกัน ทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตรายทั้งปวง คิดยินดี โดยอารมณ์ พลอยยินดีนี้ไม่เนื่องเพื่อผลตอบแทน การ แสดงออกถึงความยินดีในพรหมวิหาร คือไม่หวัง ผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น</p>
๓	<p>เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสีย ชื่อเสียง</p>	<p>อิทธิบาท ๔</p> <p>ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำ ให้ ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจใน การทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึก เบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งาน ดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการ สร้างสรรค์ในงาน</p> <p>จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และ ทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และ มั่นคงต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนิน ต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความ เป็นไปของงานอยู่เสมอ</p> <p>วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่น ใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการ วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ทำให้เป็น</p>

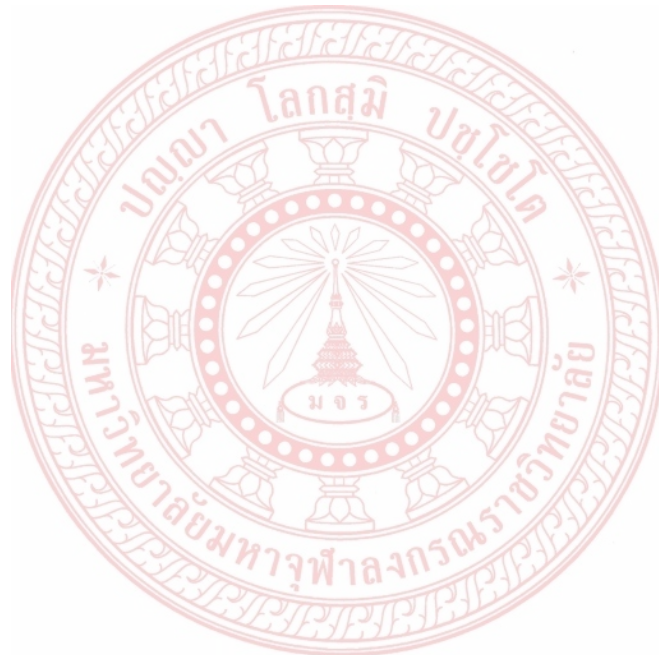
		<p>ผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาที่ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหา นั้นได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย</p>
๔	<p>รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง</p>	<p>วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาที่ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหา นั้นได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย</p>
๕	<p>เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์</p>	<p>เมตตา แปลว่า ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จึงจะตรงกับคำว่า เมตตาในที่นี้ ถ้าหวังผลตอบแทนจะเป็นเมตตาที่เจือด้วยกิเลส ไม่ตรงต่อเมตตาในพรหมวิหารนี้</p> <p>ลักษณะของเมตตา ควรสร้างความรู้สึกร่วมอารมณ์ไว้ตลอดวัน ว่า เราจะเมตตาสงเคราะห์ เพื่อนที่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะไม่สร้างความลำบากให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ความทุกข์</p>

		<p>ที่เรามี เราก็มีเสมอเขา ความสุขที่เรามี เราก็มีสบายใจไปกับเขา รักผู้อื่นเสมอด้วยรักตนเอง</p> <p>ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว</p> <p>คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้</p>
๖	ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ	<p>ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว</p> <p>คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้</p> <p>สมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย</p>
๗	ร่วมกันรับผิดชอบ และทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม	<p>ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว</p> <p>คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้</p> <p>วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้น</p>

		<p>ด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ทำให้เป็นคนมั่นเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ</p> <p>ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจา นั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์</p>
๘	<p>ร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ</p>	<p>วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง) คือ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาไคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ย่อมนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหา นั้นได้ อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย</p> <p>วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้น ด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ทำให้เป็นคนมั่นเพียร และขยันในการ</p>

		ทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆเกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ
๙	แก้ไขปัญหาคือต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล	<p>วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ทำให้เป็นคนมั่นเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆเกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ</p> <p>จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝึ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ</p>
๑๐	มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิเคราะห์แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล	<p>มูทิตา แปลว่า มีจิตอ่อนโยน หมายถึง จิตที่ไม่มี ความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใส ตลอดเวลา คิดอยู่เสมอว่า ถ้าคนทั้งโลกมีความ โชคดีด้วยทรัพย์ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกัน ทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตรายทั้งปวง คิดยินดี โดยอารมณ์ ปล่อยยินดีนี้ไม่เนื่องเพื่อผลตอบแทน การ แสดงออกถึงความยินดีในพรหมวิหาร คือไม่หวัง ผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น</p> <p>จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝึ ไม่ปล่อยใจให้ ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น</p>

		และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ
--	--	---

๔.๔ ภาพกิจกรรมประกอบ

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ๒) เพื่อศึกษาศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม และ ๓) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม สรุปผลเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านเพศ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ และชาย จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๕ คน เป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐๐ อายุ ๓๐ - ๔๐ ปี จำนวน ๒ คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ นอกจากนั้นเป็นระดับปริญญาตรี จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ และปริญญาโท จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านสถานภาพ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นพระสอนศีลธรรม จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ และ เป็นครูผู้สอน จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปีจำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และอายุ ๓๐ - ๔๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านประสบการณ์สอน) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์สอนต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ประสบการณ์สอน ๑๐ ขึ้นไป จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และประสบการณ์สอน ๕ - ๑๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

๑) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทักษะทางสังคม อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านความรู้ อยู่ในระดับ มาก ด้านร่างกาย อยู่ในระดับ มาก และด้านจิตใจ อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านทักษะทางสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง อยู่ในระดับ มาก มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น อยู่ในระดับ มาก เคารพกฎหมายอย่าง

น้อยมีหลักศีล ๕ เพื่อเป็นการรักษาบรรทัดฐานทางสังคม อยู่ในระดับ มาก และมีหิริโอตตปปะ(ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) อยู่ในระดับ มาก

ด้านความรู้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มองเห็นคุณค่าในการมีส่วนร่วม คือใช้พลังปัญญาให้เกิดความรู้ อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ เคารพความแตกต่าง อยู่ในระดับ มาก มีความเชื่อศรัทธาในการปกครอง คือการใช้สติปัญญาให้ตั้งอยู่ในทวิภววิสัย อยู่ในระดับ มาก มีวิธีการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี อยู่ในระดับ มาก คิดนอกกรอบ หรือคิดเป็น คือมี”โยนิโสมสึการ”คิดอย่างมีระบบและกว้างไกล อยู่ในระดับ มาก และสร้างสมประสบการณ์ คือ การมีกัลยาณมิตร”ปรโตโฆสะ”อยู่ในระดับ มาก

ด้านร่างกาย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ใช้สติสัมปชัญญะในการรับรู้ข่าวสาร อยู่ในระดับ มาก การซาบซึ้งบุญคุณของธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก รู้จักเลือกวิธีการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก รู้ประมาณในการบริโภค อยู่ในระดับ มาก การอยู่อย่างผสมกลมกลืนธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก และรู้สถานการณ์ในการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก

ด้านจิตใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความกตัญญูกตเวทิต่อแผ่นดิน คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของแผ่นดินและแสดงออกโดยการทดแทนคุณแผ่นดิน อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ความสามัคคี คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในความเป็นที่ เป็นนื่องของคนไทย และความรักความผูกพันในความเป็นชาติ อยู่ในระดับ มาก การเข้าใจปัญหา คือ การเข้าใจถึงสาเหตุของความอยุติธรรม อยู่ในระดับ มาก เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการฝึกจิตใจให้มีทัศนคติและมองโลกอย่างเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้มีสมรรถภาพแห่งจิตที่ดี คือ การมีจิตอาสา มีความเพียร บารรณชาติเพื่อผู้อื่น และสังคม อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้คุณภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ คิดในทางบวก คิดมีส่วนร่วม คิดทำตัวเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ การฝึกให้ใจกว้าง ไม่คับแคบ โดยปฏิบัติร่วมกับหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับ มาก การให้ คือการใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมโดยปฏิบัติเชื่อมโยงกับ สังคหวัตถุ ๔ เพื่อเชื่อมสมานกลุ่มคนด้วยน้ำใจ อยู่ในระดับ มาก และการสร้างจิตสำนึกในความยุติธรรม คือ การฝึกจิตใจให้มีความเข้มแข็ง มีจิตใจตั้งมั่นไม่เอนเอียง ไปกับภาวะของกิเลส ได้แก่ อคติ อยู่ในระดับ มาก

๒) ศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม(พระสอนศีลธรรม) โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน อยู่ในระดับมากที่สุด เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาคือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง อยู่ในระดับ มากที่สุด แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล อยู่ในระดับ มากที่สุด ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย อยู่ในระดับ มาก เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันคิด ทำงาน ร่วมกันด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม อยู่ในระดับ มาก และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิเคราะห์แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก

๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึกเป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจจิตเป็นการสร้างบุคลาการที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่ควรมุ่งเน้นก็คือ การสอนให้เยาวชน "รักให้เป็น" เพราะเมื่อรักเป็นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่สวยงาม สร้างสรรค์และเมื่อเกิดขึ้นกับใครหรือในสังคมใดแล้ว คนๆ นั้นหรือสังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นปกติเรามักสอนให้ลูกรักคุณพ่อคุณแม่หรือรักตัวเองของเขานั่นก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่การสอนและปลูกฝังให้ลูกรู้จักรักผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยนั้นก็มีความสำคัญมากไม่น้อยไปกว่ากันเลย นั่นเป็นเพราะว่าความรักที่มีให้แก่ผู้อื่นและสรรพสิ่งใดๆ จะสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นได้ในสังคมของเรานั้นเอง ซึ่งการสอนให้ลูกเรียนรู้ที่จะรักผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดนั้นอาจเริ่มจากผู้คนหรือสิ่งต่างๆ ใกล้ตัว เช่น สอนให้เขารักญาติพี่น้อง รักเพื่อน รักคุณครู รักสัตว์เลี้ยง รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความรักอีกรูปแบบหนึ่งที่คุณพ่อคุณแม่ไม่ควรละเลยที่จะปลูกฝังให้กับลูกตั้ง แต่เล็กๆ ก็คือความรักที่มีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เพราะทั้ง ๓ ส่วนนี้มีความสำคัญและเป็นเหมือนรากเหง้าของสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบัน ที่ไม่ว่าจะเป็นคนยุคใด

สมัยใด ก็ควรจะต้องมีความรักอย่างแท้จริงให้ ซึ่งคุณพ่อคุณแม่สามารถสอนให้ลูกรักต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

ปัญหา/อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่มีปัญหาหลายอย่างที่ตนไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ด้วยตนเองบางครั้งอาจจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการผิดๆไม่มีการคิดวิธีการแก้ไขปัญหากันอย่างถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับพวกเขาให้เขาได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาวัยรุ่นและเยาวชนส่วนใหญ่ที่มักจะประสบปัญหาคือ เขาไม่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งที่ถูกหรือผิดไม่มีใครมาให้ความรู้ให้คำปรึกษาที่ถูกและชี้แนะแนวทางการแก้ไขหรือข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยการคิดที่ขาดการยั้งคิดปัญหาส่วนใหญ่ เช่น ติดยาเสพติด ติดเกมส์ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาความรุนแรงของเด็กและสตรี ค่านิยมความทันสมัยตามโฆษณาตามสื่อต่างๆ เยาวชนเมื่อประสบพบเจอกับปัญหาต่างๆ ส่วนใหญ่มักปรึกษาเพื่อนเชื่อเพื่อนเพราะคิดว่าเพื่อนเป็นที่พึ่งให้แก้ตนได้ทั้งหมดเป็นความคิดที่ผิดความจริงแล้วเมื่อเกิดปัญหาคนที่ควรไปขอคำปรึกษาคือ พ่อ แม่ เพราะพ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุดและสามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมีใจเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆเกินๆหรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงาน อยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาได้ง่าย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

- ๑) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร
- ๒) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง/สังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท้ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน/สิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
- ๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และความกระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาสังคม (civil society)

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๑) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี ด้านทักษะทางสังคมอยู่ในระดับ มากเป็นด้านที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี มีด้านความรู้ ด้านร่างกาย และด้านจิต ซึ่งสอดคล้องกับ **ทฤษฎี อัจฉริยะ** ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๑,๒,๓,๔ สถาบันการศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มวิชาการ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกิจกรรม กลุ่มสังคมความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร และรูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มเก็บตัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษา

พยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ และ **พรพรรณ วีระปรียากร** ศึกษาการสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ก่อให้เกิดคุณธรรมความเป็นพลเมืองและศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมความเป็นพลเมืองภายใต้บริบททางสังคม โดยวิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology approach) ผลการศึกษาพบว่าการเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้ คือ มีความรู้ มีทักษะ และมีค่านิยมร่วมของความเป็นพลเมืองของคนในสังคมที่ต้งาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งคุณธรรมความเป็นพลเมือง บูรณาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม แบ่งเป็นสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะหลัก จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เน้นการคิดการปฏิบัติร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เน้นให้เกิดประสบการณ์ตรง ส่วนลักษณะรอง จัดการศึกษาในห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

๒) ศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย จากการศึกษาพบว่า การแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน อยู่ในระดับ มากที่สุด และเคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาคือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง อยู่ในระดับ มากที่สุด แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล อยู่ในระดับ มากที่สุด ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย อยู่ในระดับ มาก เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม อยู่ในระดับ มาก และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิวิจารณ์แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก ซึ่งสอดคล้องกับ **ทรงสิริ วิชิรานนท์** คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านคุณลักษณะพื้นฐานนักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีความซื่อสัตย์สุจริตสูงสุด และมีความมั่งคั่งต่ำสุด ด้านความรู้และทักษะนักศึกษสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่างๆ สูงสุดและมีนิสัยใฝ่รู้ค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมออยู่ในระดับต่ำสุด ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นักศึกษาเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นสูงสุด ส่วนเรียกร้องหรือต่อสู้ด้วยความเป็นธรรมต่ำสุด ด้านสังคมและวัฒนธรรมนักศึกษเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์สูงสุด ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านเศรษฐกิจ การเห็นคุณค่าของการประกอบอาชีพที่สุจริต มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนการทำบุญชื้อรายรับรายจ่ายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

แนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้แก่

๑) สร้าง/ปรับปรุงหลักสูตรที่พัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี โดยให้มีความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ และเอื้อให้นักศึกษามีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์พร้อมกับการรอบรู้สหวิทยาการ ทั้งนี้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

๒) การสร้างหลักสูตรการเรียนความเป็นพลเมืองดีด้วยกิจกรรม ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอก มหาวิทยาลัยตามความสนใจของนักศึกษา โดยกำหนดความสำคัญของนักศึกษาที่ร่วมกิจกรรม กำหนดหน่วยชั่วโมง/หน่วยกิจกรรม/กำหนดช่วงชั้นปีการศึกษาที่เข้าร่วม รวมถึงกำหนดกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วม

๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของ

เยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมันเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงาน อยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหา นั่นได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

จากการสัมภาษณ์ครูพระสอนศีลธรรม พบว่าหลักธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึก ความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม คือ อิทธิบาท ๔ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ อิทธิบาท ๔ หากผู้ใดมีความมุ่งมั่น มีความรักในงานทำ ย่อมก่อให้เกิดความเพียรพยายามในการประกอบกิจการนั้น เมื่อมีความพยายามแล้ว ความสนใจใส่ใจเกิดขึ้น และใช้ปัญญาในการดำเนินการกิจกรรมนั้น เป็นหลักธรรมหนึ่งที่น่ามาเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนต่อไป

๕.๓. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะการใช้เทคโนโลยีไทยแลนด์ 4.0

๑) ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้การบริการที่มีประสิทธิภาพ

๒) ควรจัดเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรมในระบบสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑. งานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่นและกาฬสินธุ์ เท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่เก็บได้จากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ยังไม่มีความหลากหลาย

๒. ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ได้อย่างเหมาะสมนั้น ควรนำแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนเข้ามามีบทบาท หรือเป็นฐานในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชน เพื่อจะได้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของเยาวชนในชุมชน

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ในงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดขอนแก่น และกาฬสินธุ์ มีจำนวน ๕๘ รูป/คน คน จึงควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น หรือในพื้นที่ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม แนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น สำหรับแนวทางในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนนั้น ภาครัฐควรมีกำหนดเป็นนโยบาย/ยุทธศาสตร์การสนับสนุน/ส่งเสริมให้เยาวชนมี คุณภาพชีวิตที่ดี โดยการสนับสนุน/ส่งเสริม การ จัดตั้ง ชมรม หรือกลุ่มเยาวชน การส่งเสริมการทำอาชีพให้กับเยาวชนที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาผลการนำแนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนไปทดลองใช้ เพื่อจะได้นำมาปรับปรุง หรือเสริมแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

๒. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน

๓. ควรมีการศึกษาแนวทางหรือการจัดทำกลยุทธ์ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดทำแนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

๔. ควรมีการศึกษาและหาแนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนในการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อช่วยในการสร้างเสริมสุขภาพด้านสุขภาพจิต และสุขภาพทางสังคมของเยาวชน ตลอดจนการใช้บริการที่ดีควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.(๒๕๕๑).
- กลุ่มส่งเสริมการเรียนการสอนและประเมินผล. **การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.). (๒๕๕๘).
- กวิน ชุตินา. **จิตสาธารณะ-จิตสำนึกเพื่อโลกที่ดีกว่า**. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.bloggang.com/mainblog>. ๑ มิถุนายน ๒๕๕๒. (๒๕๕๒).
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ: ศูนย์สภาดพร้าว.(๒๕๔๒).
- จันทนา วงศ์ตะนา. **ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียนชั้นต้น ๑ ในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.(๒๕๕๓).
- จ่านง ทองประเสริฐ. **หลักการครองตน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ Wisdom. (๒๕๕๐).
- ใจสะอาด หิรัญพุกษ์ และคณะ. (ม.ป.ป.). **การปลูกฝังในคุณค่าของ “จิตสำนึกพอเพียงและยั่งยืน” เพื่อการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม แบบยั่งยืน สมดุล และเป็นธรรม**. ในรายงานผลการวิจัยประจำปี รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ทุนอุดหนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. **การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษา**. เอกสารประกอบการสอน.(๒๕๕๑).
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. **๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ นั้ผู้เรียนเป็ นสำคัญ**. กรุงเทพฯ: บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตเซอร์วิส จำกัด.(๒๕๕๒).
- ชาย โพธิสิตา และคณะ. **รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.(๒๕๕๐).
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. **แนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา** แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.(๒๕๓๓).
- ทิตนา แคมมณี. **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม : ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**(๒๕๕๖).
- เทพ สงวนกิตติพันธ์. **ทักษะชีวิต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(๒๕๕๕).

- ธรรมนันท์กานา แก้วสว่าง. ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมุติ
กับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓. ปรินญาณินพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๔๗).
- ธารินี มลาราม. คุณลักษณะเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ และ
นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.(๒๕๔๗).
- ธีรยุทธ บุญมี. สังคมเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร.(๒๕๓๖).
- นวรินทร์ ตาก้อนทอง. จิตสาธารณะ : คุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์.
[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://ireo.bu.ac.th/monal.doc>. (๒๕๕๒).
- นันทวัฒน์ ชุนชี. การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเพื่อ
พัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒. ปรินญาณินพนธ์วิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๔๖).
- เนาวนิตย์ มุขสมบัติ. ความเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(๒๕๔๕).
- บรรทม มณีโชติ. การศึกษารูปแบบของข้อคำถามวัดลักษณะนิสัยด้านความเสียสละชนิด
ข้อความและชนิดสถานการณ์ที่มีผลต่อคุณภาพของแบบทดสอบ.
ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๓๐).
- บุญทัน ภูบาล. การใช้วิถีทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒. ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๔๙).
- ประทีป จินฉิ่ง. เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์และการปรับพฤติกรรม.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๔๐).
- ประนอม โสภิพันธ์. การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านไทย
วิทยาคม อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.(๒๕๔๖).
- ประเวศ วะสี. (ม.ป.ป.). ปฏิรูปการศึกษา ยกเครื่องทางปัญญาทางรอดจากความหายนะ.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์.
- ประสิทธิ์ นวลศรี. แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรม คุณจริยธรรมและค่านิยม

ที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนหัวหินวิทยาคม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.(๒๕๔๗).

ประเสริฐ บุญสันต์. การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ปีที่ ๖. โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในเขตสะพาน
สูง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.(๒๕๔๖).

ปราชนีย์ กล้าผจญ. คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ. กรุงเทพฯ: เอลโล่การพิมพ์
(๑๙๙๘). (๒๕๔๔).

พรพรหม พรรคพวก. ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

ในสหวิทยาเขตกรุงเทพตะวันออก กรุงเทพมหานคร. ปริญญาโททางการศึกษา
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๕๐).

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). หลักมงคล ๓๘ ประการ เพื่อ ความสวัสดีในที่ทั้งปวง.
พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันลิ้มธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). หยาดเพชร หยาดธรรม ภูมิ(๒๕๔๙). ปัญญาเพื่อการศึกษาไทย.

กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.(๒๕๔๒).

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.(๒๕๓๙).

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร. สำนักไทยที่พึงปรารถนา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ

บูรณะชนบทแห่งประเทศไทยฯ. (๒๕๔๓).

มานิต มานิตเจริญ. พจนานุกรมไทย ฉบับของราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษร.(๒๕๓๗).

มัลลิกา มัติโก. จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล.

ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล (ศาลายา).

(๒๕๔๑).

มุกิตา หวังคิด. การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนา

จิตสาธารณะในนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖.ปริญญาโทวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๔๗).

ยุทธนา วรณปิติกุล. สำนักพลเมือง : ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาคม.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาคม.(๒๕๔๒).

ยุรววัฒน์ คล้ายมงคล. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยการประยุกต์แนวคิดการใช้

ปัญหาเป็นหลักในการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสมรรถภาพทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีความสามารถพิเศษทางคณิตศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(๒๕๔๕).

รุ่งจิตร์ กองคำ. การพัฒนาจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
โดยใช้กระบวนการสร้างนิสัย. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.(๒๕๔๑).

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตรและคณะ. รูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มี

จิตสาธารณะ : การศึกษาระยะยาว. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.(๒๕๔๗).

วิรุณ ตั้งเจริญ. มศว พลวัต. ๑(๑) : ๒-๓, พฤศจิกายน - ธันวาคม.(๒๕๔๗).

ศิริภาณี อุปละ. การพัฒนาจิตสำนึกและความสามารถในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้การสอน
แบบโครงการสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.(๒๕๔๑).

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมหน่วยศึกษานិเทศก์. คู่มือการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.(๒๕๔๑).

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับ
คุณธรรมจริยธรรมในประเทศและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวาน
กราฟฟิค จำกัด.(๒๕๕๑).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.๒๕๔๒
ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.(๒๕๔๕).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว(๒๕๔๙)..

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ. ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
(๒๕๕๑).

สุทธิภรณ์ แหม่มรักษา. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียน
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.(๒๕๔๖).

- หฤทัย อาจปฐ. **ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(๒๕๕๔).**
- แหวง โตจิราการ. **จุดประกาย คีต (ดนตรี) เพื่อจิตสาธารณะ.** [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.๙dern.com/rsa/view.php?id=๑๑๐>. (๒๕๕๐).
- อุ้นตา นพคุณ. (๒๕๒๗). **การเรียนการสอนผู้ใหญ่เพื่อ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- อภิรัตน์ ไชยอนันต์. **ค่านิยมและการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนยุคใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.(๒๕๕๖).
- อรพินทร์ ชูชม. (๒๕๕๒). **วิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.** [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://news.mumuu.com/social/cat๒/news๒๑๓๓/>.
- อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์. **ผลการใช้สถานการณ์จำลองผสมกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริงเพื่อ พัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (๒๕๕๐).**
- Bandura. A. (๑๙๗๗). **Social Learning Theory.** Englewood Cliffs. New Jersey: Prince-Hall.
- Bloom. B.S. (๑๙๕๖). **Taxonomy of Educational Objectives.** New York: David Mckay.
- Coopersmith. S. (๑๙๘๑). **The Antecedents of self-esteem.** (๒nd ed.). Palo Alto. California: Consulting Psychologist Press.
- De Bono, E. (๑๙๙๒). **Six Thinking Hats for schools.** Haeker Brownlow education.
- Gardner H. (๒๐๐๖). **Five Minds for The Future.** United states of America: Harvard Business School Publishing.
- Hope, Anne and Sally Timmel. (๑๙๘๔). **Training for Transformation : A Handbook for Community Workers Book ๑.** (๘th ed.). Zimbabwe: Mambo Press.
- Raths, Louis E., Hamin, Merill and simon, Sidney B. (๑๙๖๖). **Values and Teaching.** Columbus Ohio: Charles E. Merill Publishing,

Werner, David and bill Bower. (๑๙๘๘). **Helping Health Workers Learn.** (๘th ed.). Palo Alto, California: Hesperian Foundation

ภาคผนวก ก บทความการวิจัย

๑.ชื่อเรื่อง : การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม
ของพระสอนศีลธรรม

๒.ชื่อผู้วิจัย : นายบุญส่ง นาสรวง

๓.บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเรื่องการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ๒) เพื่อศึกษาศักยภาพของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม และ ๓) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณผสมคุณภาพโดยวิธีการบรรยายงานวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการศึกษาพบว่า

๑) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทักษะทางสังคม อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านความรู้ อยู่ในระดับ มาก ด้านร่างกาย อยู่ในระดับ มาก และด้านจิตใจ อยู่ในระดับ มาก

๒) คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม(พระสอนศีลธรรม) โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน อยู่ในระดับ มากที่สุด เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับ มากที่สุด และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก มีความคิดกว้างไกล สามารถวิเคราะห์ วิจักษ์แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก

๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม หลักธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม คือ อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

ABSTRACT

The aims of this research were: 1) to study the process for promoting the consciousness of being a good citizen of youth according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks; 2) to study the characteristics of being a good citizen of youth based on Buddhist principles; 3) to analyze the Buddhist principles suitable to promote the consciousness of being a good citizen of youth in accordance with the Buddhist principles of the moral teaching monks. This study was carried out by using the mixed research methodologies (quantitative and qualitative) and the descriptive analysis was used to interpret the gathered data.

The research results were as follows:

1) The overall mean of the process for promoting the consciousness of being a good citizen of youth according to the principles of Buddhism of the moral teaching monks was seen at a high statistical level. The mean scores of the studied individual aspects were also the same level. The highest one was seen in the aspect of 'social skill', followed by 'knowledge', 'body' and 'mind'.

2) The mean of characteristics of being a good citizen of youth according to Buddhist principles (moral teaching monks) as a whole was seen at a high level. When individually considered in descending order, it was found that the highest score can be seen in the aspect of 'respecting and politely greeting the parents, relatives, teachers and friends', followed by 'respecting and honoring national institutions, religions and monarchs', 'together following up, evaluating, improving the operation' and 'wide view, analysis, reasonable criticism'.

3) Based on the analysis, the Buddhist principle suitable to promote the consciousness of being a good citizen of youth in accordance with the Buddhist principles of the moral teaching monk is the Four Iddhipada-dhamma (*iddhipāda*, path of accomplishment) composed of *Chanda* (aspiration), *Viriya* (energy), *Citta* (thoughtfulness) and *Vīmaṃsā* (Investigation).

๔. บทนำ

๔.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์และสภาพปัญหาของชาติ ในปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่า การที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการเงินเพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางการเงินและการคลังของประเทศอย่างมากส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด ทิศทางของการพัฒนานั้นก็ได้เป็นไปอย่างยั่งยืนและครอบคลุมทั้งด้านคนและวัตถุเพราะการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เน้นเรื่องวัตถุอุปกรณ์อย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดี ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของการพัฒนา เหล่านี้ จึงเป็นที่มาของปัญหาสังคมปัจจุบันที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของประเทศชาติกำลังประสบปัญหาสังคมหลายด้านที่รุมล้อมคุกคามเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทำให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ขาดระเบียบวินัยฯ ละทิ้งค่านิยมความเป็นไทย และขาดคุณธรรม เป็นปัญหาสังคมที่ควรแก้ไขเป็นการเร่งด่วน จากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลายอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้แนวคิด วิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบนไปจากหลัก ศีลธรรม จริยธรรมที่ดั่งงามตามหลักธรรมของพุทธศาสนา กลับขึ้นชมวัฒนธรรมตะวันตก ที่เน้นการ บริโภควัตถุต่างๆ จนเกิดความสับสน ระบบสังคมที่เคยดั่งงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันสืบเนื่องมาจากการให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่า พัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจจึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรม จริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ยังส่งผล ไปยังปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อาทิ เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาหย่าร้าง ปัญหา นักเรียนตีกัน ปัญหาการรักร่วมเพศ การหลงมัวเมาในอบายมุข การปล่อยตัวปล่อยใจ ขาดระเบียบวินัย ไร้ทิศทางของชีวิต ฟุ่มเฟือย และอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็น ผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย

ผลจากการพัฒนาประเทศในระยะผ่านมาโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราสูง มีความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว ประกอบกับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ทำให้เกิดปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อน ระบบสังคมที่เคยดั่งงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็น การพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ

จึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรม จริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม การขาดคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในสังคมให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแม้เป็นเรื่องที่มีความยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมากมาย ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ ในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย ได้วิเคราะห์แล้ว พบว่า สังคมใดมีผู้เพียบพร้อม ด้วยคุณธรรม จริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะเดียวกัน หากคนในสังคมใดมีความบกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ก็หาความสงบ สุขได้ยาก สภาพภาพรวมของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับคนในชาติทุกกลุ่มเป้าหมาย นับวันจะรุนแรงและทวีคูณมากขึ้น ที่มีผลต่อประเทศและสังคมไทยโดยรวม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ส่วนที่ ๕ แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา ๗๙ รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๐

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๐ มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society) ให้ ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งมิติ ทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเป้าหมายสูงสุด คือ การนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และเกิดการพัฒนายั่งยืนตลอดไป แนวคิดพื้นฐาน “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” โดยเฉพาะเรื่อง การเสริมสร้างคุณภาพคน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน มีความเพียร มีวินัย มีสติ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีการพัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันได้มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็ว จนก่อให้เกิดสภาวะโลกไร้พรมแดน ซึ่งเป็นตัวนำสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการบริหาร กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องได้กล่อมเกล่าให้บุคคลที่มีความเป็นปัจเจกสูง ไม่ใส่ใจต่อเรื่องส่วนรวม

ดังจะเห็นพฤติกรรมที่สื่อถึงการยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะมานุษยวิทยา มองข้ามความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องถึงกันของสรรพสิ่งรอบตัว ทำให้เกิดการรับรู้และมีความคิดว่าสิ่งของที่เป็นของสาธารณะนั้นเป็นทรัพย์สินของภาครัฐหรือของราชการ เป็นสิ่งที่ตนเองสามารถนำมาใช้ประโยชน์หรือร่วมใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแล จึงพากันละเลยไม่สนใจที่จะดูแลรักษา และไม่ช่วยกันจัดการเพื่อทำทรัพย์สินส่วนกลางให้คงสภาพได้นานมากกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน^๑

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองผู้มีจิตสาธารณะ คือการศึกษาที่ทำให้นักศึกษาอยากมีส่วนร่วม มีความตื่นตัวต่อความเป็นไปของบ้านเมือง เป็นพลเมืองที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม มีความสามารถอยู่ร่วมกับความแตกต่าง ซึ่งแนวทางหลักๆ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ทักษะ-คุณลักษณะพลเมือง และคุณธรรมสำหรับพลเมือง หรืออาจรวมไปถึงข้อมูลข่าวสารและการเตรียมพลเมืองให้เป็นพลโลกที่รับมือกระแสโลกาภิวัตน์ได้ ดังนั้น การศึกษาที่เคยแต่ผลิตพลเมืองที่ไม่ต้องใช้สมอง ป้อนให้แก่ทุนนิยมบริโภคนิยมและอำนาจการเมืองอย่างซื่อสัตย์ จะต้องเปลี่ยนสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้การศึกษาเป็นเรื่องของ “การเรียนรู้” มิใช่ “การเรียนความรู้” อีกต่อไป^๒

การศึกษาเป็นเรื่องที่ทุกคนทุกชั้นมีโอกาสเข้าถึงอย่างเสมอภาค โดยมีชุมชนและส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะการให้การศึกษาจะช่วยสร้างจิตสำนึก ที่สำคัญคือ ก่อนจะมีจิตสาธารณะ (Public Mind) จะต้องมีความที่สาธารณะ (Public Space) เสียก่อน ให้คนได้เข้าใจเรื่องระหว่างกายภาพกับความคิด มหาวิทยาลัยควรพยายามให้มีบ้านคนเมืองหรือเวทีสาธารณะให้นักศึกษามาใช้ประโยชน์มาดำเนินการจัดกิจกรรมนักศึกษา ก็จะเริ่มรู้เริ่มเข้าใจ เนื่องจากมนุษย์เรียนรู้ได้เร็วจากประสบการณ์ตรง ไม่ใช่การรณรงค์ ไม่ใช่การสอนกันในห้องเรียน^๓ จิตสาธารณะจะเกิดขึ้นได้เมื่อนักศึกษาเรียนรู้เป็น เข้าใจปัญหา และรู้จักคุณค่าของตนเอง พัฒนาการทั้งสองส่วนมิใช่เกิดจากการบอกเล่าการเรียนในห้องเรียนคำบรรยายของผู้สอนในแต่ละสถาบันได้ แต่นักศึกษาต้องเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจ และอาสาพาตัวเองลงไปทำกิจกรรมด้วยตนเอง การรับรู้ถึงเหตุการณ์ อารมณ์

^๑ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *สภาพเศรษฐกิจสังคมไทยยุคใหม่ จริยธรรมในการศึกษาอนาคต*, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๑) หน้า ๔๔ - ๔๗

^๒ ชาย โพธิ์สิตา, *รายงานการวิจัยเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษาวิจัย* กรุงเทพมหานคร. (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๔๑) หน้า ๑๒๑

^๓ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, *บทสัมภาษณ์: Chaos Theory กับจุดเปลี่ยนสังคมไทย*. (วารสารสื่อพลัง ๗ (๓), ๒๕๔๒: หน้า ๒๑ - ๓๓)

ความรู้สึก ความอ่อนไหวการเข้าถึงประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการคิดอย่างมี
 วิจารณ์ญาณ การมีเพื่อนร่วมอุดมคติ การพูดคุยปรึกษาหารือ ล้วนเป็นตัวหล่อหลอมจิตใจให้รู้จัก
 ทำงานเสียสละแก่ผู้ที่ลำบาก ชัดสนยากจน มีปัญหาอุปถัมภ์

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญปัญหาวิกฤติต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศมีผล
 ทำให้คนจำนวนมากต้องตกงานหรือมีรายได้ลดน้อยลง อีกทั้งเกิดปัญหาต่าง ๆ ทางด้านอารมณ์
 สังคม และจิตใจตามมา ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเริ่มอ่อนแอ ในการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและมี
 สิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นได้นั้น ต้องเริ่มจากการพัฒนาที่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการ
 พัฒนาทรัพยากรบุคคลที่จะสามารถกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคตของประเทศชาติได้ ฉะนั้น การ
 ที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ต้องเริ่มที่การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญา หมายถึง การรู้ตัวของ
 บุคคลที่ผ่านการคิดไตร่ตรองอย่างมีสติในการที่บุคคลรู้จักเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตนเองและผู้อื่น
 ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ มีจิตใจเอื้ออาทร ตลอดจนเห็นคุณค่าในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งของ
 เงิน และเวลา รวมทั้งคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมและสังคม

การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยในครั้งนี้ มี
 พื้นฐานแนวคิดในการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะทางจิตที่พึงปรารถนาในสังคมได้แก่ การพัฒนา
 จิตสำนึกทางปัญญา ซึ่งประกอบด้วย จิตสาธารณะ ความฉลาดทางอารมณ์ และการบริโภคด้วย
 ปัญญาให้กับเยาวชนในวัยเด็กและวัยรุ่นตั้งแต่เริ่มต้น โดยจิตสำนึกทางปัญญานั้นสามารถพัฒนาได้
 โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมจากหน่วยงานสังคมต่างๆ อาทิเช่น
 ครอบครัว และโรงเรียน เมื่อเยาวชนไทยได้รับการพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญาเหล่านี้แล้ว ย่อมเอื้อ
 ประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยโดยตรงและยังมีผลต่อประเทศชาติในอนาคต
 ด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน และ
 การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ประกอบกับการวิเคราะห์หลักธรรมที่
 เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอน
 ศีลธรรม โดยหวังว่าผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและ
 กิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อปลูกฝังและพัฒนาจิตสำนึกที่ดีของเยาวชน และรับใช้สังคมส่วนรวม
 เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไป

๔.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔.๒.๑. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตาม
 หลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๔.๒.๒. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๔.๒.๓. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๔.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้าง หมายถึง หลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่น

จิตสำนึก หมายถึง จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่น

ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การปฏิบัติตนของเยาวชนตามหลักธรรม ประกอบด้วย ด้านการวรรรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบ กฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่ร่วมกันในสังคมและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกัน ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผล และความถูกต้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันในจังหวัดขอนแก่น

เยาวชน หมายถึง นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่มีพระสอนศีลธรรมในจังหวัดขอนแก่น

พระสอนศีลธรรม หมายถึง พระสงฆ์ที่มีบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีให้กับเยาวชน ในจังหวัดขอนแก่น

กระบวนการเสริมสร้าง หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่น

วิเคราะห์หลักพุทธธรรม หมายถึง การแยกหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๔.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

๔.๔.๑. ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ นักเรียน จำนวน ๕๐ คน และครูพระสอนศีลธรรม จำนวน ๑๐ รูป ในจังหวัดขอนแก่นและกาฬสินธุ์ รวมเป็น ๖๐ รูป/คน

๔.๔.๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

หลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ เป็นตำราเอกสารที่เป็นงานเขียนเกี่ยวกับเรื่อง จริยธรรม คุณธรรม และทฤษฎีทางจริยธรรม เพื่อพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔.๔.๓. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ได้แก่ ความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๔.๔.๔. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ทำการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๙ ถึง เดือนกันยายน ๒๕๖๐

๔.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

พรพรรณ วีระปริยากร^๔ ศึกษาการสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ก่อให้เกิดคุณธรรมความเป็นพลเมืองและศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมความเป็นพลเมืองภายใต้บริบททางสังคม โดยวิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology approach) ผลการศึกษาพบว่า การเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้ คือ มีความรู้ มีทักษะ และมีค่านิยมร่วมของความเป็นพลเมืองของคนในสังคมที่ดีงาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งคุณธรรมความเป็นพลเมือง บูรณาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม แบ่งเป็นสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะหลัก จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เน้นการคิดการปฏิบัติร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เน้นให้เกิดประสบการณ์ตรง ส่วนลักษณะรอง จัดการศึกษาในห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

วิรัตน์ คำศรีจันทร์^๕ ศึกษาจิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทยโดยศึกษาเงื่อนไขการก่อเกิดและปัจจัยเกื้อหนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีจิตสำนึกพลเมือง/สาธารณ (Civic minded) ในบริบทสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของการมีจิตสำนึกพลเมืองนั้นมีอยู่หลายมิติ ได้แก่

^๔ พรพรรณ วีระปริยากร, “การสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย”, ปรินญาตฤณีบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓. (บทคัดย่อ)

^๕ วิรัตน์ คำศรีจันทร์, “จิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต (ประชากรศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔. (บทคัดย่อ)

การมีวินัยในตน ทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนงาน เคารพกติกาที่ร่วมกันสร้างขึ้น ปฏิบัติสิทธิและหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยจิตใจอาสา ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม มากกว่าส่วนตน ใส่ใจกิจสาธารณะการมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการมีความกล้าหาญทางจริยธรรม ปกป้องความถูกต้องเพื่อความดี ความยุติธรรม และสันติภาพของสังคม การมีความผูกพันและยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย ปฏิบัติตนผู้อื่นเยี่ยงกัลยาณมิตร เท่าเทียม และเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ส่วนเงื่อนไขการก่อจิตสำนึกพลเมืองที่สำคัญในบริบทประชาสังคมไทย คือการมีชีวิตของชุมชนซึ่งทำให้สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในแนวราบ การปฏิบัติจิตสำนึกพลเมืองอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นชุมชนซึ่งสมาชิกเชื่อมโยงกันในฐานะพลเมือง มีความเท่าเทียมและเสมอภาคในเชิงการเมือง มีความเป็นเอกภาพ สามัคคี ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองเพื่อพัฒนาเชิงคุณภาพของประชากรหรือแก้ปัญหาผ่านการสร้างคน และการจัดการของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมในหลายๆ โอกาสและหลายช่องทางซึ่งความเป็นธรรมชาติ และเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต เช่น การมีส่วนร่วมในกิจสาธารณะ กิจกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งมีฐานความรู้ ภูมิปัญญา การเสริมสร้างทักษะเชิงสังคมผ่านการทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกับผู้อื่น สำหรับการศึกษาอย่างเป็นทางการก็ควรสอดแทรกเนื้อหาซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้ในความเป็นพลเมืองของสังคม ทักษะปฏิบัติ คุณธรรมและจริยธรรมในความเป็นพลเมือง ในการขับเคลื่อนควรให้ความสำคัญ ๓ ประการ คือ การเชื่อมโยงกับรากเหง้าและภูมิปัญญาที่สืบเนื่องกับศาสนธรรม การแปรสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางความคิด เช่น พุทธธรรม แผนพัฒนาประเทศ รัฐธรรมนูญ ตลอดจนการค้นพบวิธีคิดและมองโลกอย่างใหม่ให้ปรากฏผลจริง ในทางปฏิบัติ และการมีภาคปฏิบัติการรวมทั้งกลวิธีในการวางแผนอย่างเป็นระบบ

จรรยาตรี มาติลโกวิทย์,รศ,ดร.,และคณะ.^{๑๐} ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อสังเคราะห์การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยจากประสบการณ์ต่างประเทศ ๒) เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตยที่พึงประสงค์ของคนไทย และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีดำเนินการวิจัยใช้การวิจัยเอกสาร ศึกษาเฉพาะกรณีสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เครือรัฐออสเตรเลียและสาธารณรัฐอินโดนีเซีย การประชุมระดมสมองและการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยและทดลองใช้รูปแบบในพื้นที่ชุมชนแม่น้ำคู่ ตำบลแม่น้ำคู่ อำเภอลวกแดง จังหวัดระยอง ผลการศึกษา พบว่า

๑. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยใน ๔ ประเทศ มีสถาบันการศึกษาเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาและมีการร่วมมือระหว่างองค์กร/สถาบันต่างๆ มี

เป้าหมายเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณลักษณะเฉพาะในระบอบประชาธิปไตย เน้นหาเน้นแนวความคิด ประชาธิปไตยพื้นฐานและเนื้อหาที่เป็นประเด็นร่วมสมัยแนวทาง/วิธีดำเนินการของการจัดการศึกษามี การจัดรายวิชาไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดเป็นรายวิชาเดี่ยวและบูรณาการกับรายวิชาอื่น จัดกิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยจัดเอกสารประกอบหลักสูตรแจกจ่ายให้ ทุกโรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับครูและพัฒนาครูผู้สอนเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เน้นการ เรียนรู้แบบผสมผสานร่วมมือระหว่างสถาบันทั้งในและนอกประเทศ การประเมินผลมีการประเมิน ตามวงชั้นเป็นระยะ ประเมินโดยโรงเรียนและองค์กรกลาง

๒. คุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตย ที่พึงประสงค์ของคนไทย มี ๓ ด้าน คือ (๑) คุณลักษณะด้านทักษะส่วนบุคคล (๒) คุณลักษณะด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ใช้ความรุนแรง และ (๓) คุณลักษณะด้านความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

๓. รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยมี องค์ประกอบดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ ผู้จัดแกนหลักในการจัดการศึกษาคือครอบครัว ชุมชนสถานศึกษา สถาบันการเมืองการปกครององค์กรรัฐ/เอกชน องค์กรอิสระ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและสื่อ

องค์ประกอบที่ ๒ หลักการ/แนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความ เป็นประชาธิปไตยโดยหลักคือ เน้นการศึกษาตลอดชีวิตเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

องค์ประกอบที่ ๓ เป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็น ประชาธิปไตยโดยหลักคือ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีจิตวิญญาณประชาธิปไตยและมีความกระตือรือร้น

องค์ประกอบที่ ๔ เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความ เป็นประชาธิปไตยควรเป็นองค์ประกอบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมพลเมืองได้เน้นแนวคิด ประชาธิปไตยและเป็นประชาธิปไตยที่สังคมไทยต้องการ

องค์ประกอบที่ ๕ แนวทางและวิธีดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความ เป็นประชาธิปไตยโดยหลักควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้ชัดเจนจัดการเรียนการสอนในหลากหลายรูปแบบ ผสมผสานความรู้กับประสบการณ์

องค์ประกอบที่ ๖ การติดตามและประเมินผลผลการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริม ความประชาธิปไตยควรมีการติดตามและรายงานผลเป็นระยะ และใช้หลักการมีส่วนร่วม และจากการ นำรูปแบบการจัดการศึกษาไปทดลองใช้ในชุมชน พบว่า ชุมชนสามารถเป็นแกนหลักในการจัด การศึกษาได้มีการร่วมมือในกิจกรรมและต้องการให้มีการสานต่อในโครงการต่างๆ เพื่ออนาคตชุมชน ต่อไป

ทรงสิริ วิชิรานนท์^๖ คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร พบว่านักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านคุณลักษณะพื้นฐานนักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีความซื่อสัตย์สุจริตสูงสุด และมีความมั่งคั่งต่ำสุด ด้านความรู้และทักษะนักศึกษาสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่างๆ สูงสุดและมีนิสัยใฝ่รู้ค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมออยู่ในระดับต่ำสุด ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นักศึกษาเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นสูงสุด ส่วนเรียกร้องหรือต่อสู้ด้วยความเป็นธรรมต่ำสุด ด้านสังคมและวัฒนธรรมนักศึกษาเกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์สูงสุด ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านเศรษฐกิจ การเห็นคุณค่าของการประกอบอาชีพที่สุจริต มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนการทำบัญชีรายรับรายจ่ายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้แก่ ๑) สร้าง/ปรับปรุงหลักสูตรที่พัฒนานักศึกษาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี โดยให้มีความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ และเอื้อให้นักศึกษามีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์พร้อมกับการรอบรู้สหวิทยาการทั้งนี้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ๒) การสร้างหลักสูตรการเรียนความเป็นพลเมืองดีด้วยกิจกรรม ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยตามความสนใจของนักศึกษา โดยกำหนดความสำคัญของนักศึกษาที่ร่วมกิจกรรม กำหนดหน่วยชั่วโมง/หน่วยกิจกรรม/กำหนดช่วงชั้นปีการศึกษาที่เข้าร่วม รวมถึงกำหนดกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วม

ชาย โพธิสิตา และคณะ ได้ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะสมบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครผลการศึกษาพบว่าในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะสมบัติเป็นสองระดับ ระดับหนึ่งเป็นจิตสำนึกแบบ “Passive” คือ แบบที่บุคคลไม่ต้องทำอะไรมากเพียงแต่ไม่ทำให้เกิดความเสียหายหรือไม่ทำลายสาธารณะสมบัติก็พออีกระดับหนึ่งเป็นจิตสำนึกแบบ “Active” คือบุคคลลงมือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันแสดงว่าเขามีความรับผิดชอบที่ดีต่อสาธารณะสมบัติ ไม่ว่าจะใช้หรือไม่ใช้ก็ตาม ในด้านภาพสะท้อนจิตสำนึกสาธารณะ คนในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ใช้สาธารณะสมบัติด้วยความรับผิดชอบน้อยหรือแทบไม่รับผิดชอบเลย^๗

^๖ ทรงสิริ วิชิรานนท์, “คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร”, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, ๒๕๕๖, หน้า ๗๐-๙๕.

^๗ ชาย โพธิสิตา และคณะ, “การศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของคนไทยต่อสาธารณะสมบัติ : กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร”, งานวิจัย, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

หฤทัย อัจจุพร ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๑, ๒, ๓, ๔ สถาบันการศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มวิชาการ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกิจกรรม กลุ่มสังคมความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ภูมิลาเนาในกรุงเทพมหานคร และรูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มเก็บตัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^๔

โกศล มีความดี ได้ศึกษาวิจัยปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจที่มีปัจจัยทางจิตสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตลักษณะและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีผลต่อจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจและผู้ศึกษาปัจจัยด้านจิตสังคมสามารถทำนายจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ข้าราชการตำรวจผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพิจารณารับบรรจุแต่งตั้งเป็นข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร จำนวน ๑๘๗ นาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามลักษณะชีวิตสังคมและแบบวัดจิตสาธารณะ ผลการศึกษาพบว่า (๑) ข้าราชการตำรวจมีปัจจัยทางจิตสังคม ได้แก่ อายุ รายได้ เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันมีจิตสาธารณะไม่แตกต่างกัน (๒) ข้าราชการตำรวจที่มีจิตลักษณะแตกต่างกันมีจิตสาธารณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยข้าราชการตำรวจที่มีจิตสาธารณะที่ดี มีการรับรู้ความสามารถของตนเอง มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเองสูง มีจิตสาธารณะสูง (๓) ข้าราชการตำรวจที่มีสภาพแวดล้อมทางสังคมแตกต่างกันมีจิตสาธารณะ ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๕ โดยข้าราชการที่มีการรับรู้วัฒนธรรมองค์การสูง มีการรับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวสูง มีการรับรู้การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาสูง มีการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมงานสูง มีการรับรู้การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาสูง มีการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมงานสูง มีการรับรู้การสนับสนุนสังคมจากประชาชนสูง มีการได้รับแบบอย่างจากผู้บังคับบัญชาสูง มีจิตสาธารณะสูง (๔) ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตลักษณะและสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่ส่งผลต่อการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ (๕) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เป็นตัวทำนายจิตลักษณะของข้าราชการตำรวจ พบว่า

^๔ หฤทัย อัจจุพร, “ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล”, **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

การรับรู้ความสามารถของตนเองและการสนับสนุนจากประชาชนร่วมกันทำนุบำรุงการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจได้^{๙๙}

ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง สรุปความได้ว่า ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบกับเพศของนักเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๖ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา จำนวน ๖๘ คน โดยสุ่มเลือกห้องด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ ๑ ห้องละ เป็นเพศชาย ๑๗ คน เพศหญิง ๑๗ คน ใช้การทดลอง ๑๒ ครั้ง ครั้งละ ๕๐ นาที เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ จำนวน ๑๒ เรื่องกับกลุ่มทดสอบ แบบแผนการวิจัยเป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบแพคทอเรียล ๒ องค์ประกอบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบมีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒) ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับโปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบกับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๐}

มูทิตา หวังคิด กล่าวไว้ว่า การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอผ่านสื่อคอมพิวเตอร์ เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ เพื่อศึกษาการพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกทักษะการแก้ปัญหากับระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อการพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๖ ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๖ โรงเรียนสาธิต แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน ๗๓ คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น แบ่งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ ๓๖ คน แบ่งเป็นระดับ

^{๙๙} โกศล มีความดี, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะของข้าราชการตำรวจ”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕-๖๖.

^{๑๐} ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง, “ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓”, **ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๔๘.

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ๑๒ คน ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง ๑๒ คน ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ๑๒ คน ใช้เวลาการทดลอง ๑๒ คาบ คาบละ ๕๐ นาที โดยใช้เครื่องมือคือ แผนดำเนินการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและแบบวัดจิตสาธารณะ โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบ ๓ x ๒ เป็นแบบที่มีการฝึกการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์กับการไม่ฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์และตัวแปรระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบสองทาง ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักเรียนที่ได้รับการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๒) นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีจิตสาธารณะไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๑}

พริยา นิลมาต ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนช่วงชั้นปีที่ ๔ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๙ จำนวน ๓๘๐ ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้มี ๒ ฉบับ ประกอบด้วยแบบวัดจิตสำนึกสาธารณะ ๑ ฉบับ และแบบวัดปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีจิตสำนึกสาธารณะ ๑ ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า (๑) คุณธรรมด้านความมีวินัยความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวทิตะ ความฉลาดทางอารมณ์ พฤติกรรมกาสอนของครู การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับจิตสำนึกสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ (๒) คุณธรรมด้านมีวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวทิตะ ความฉลาดทางอารมณ์ พฤติกรรมกาสอนของครู การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย สามารถพยากรณ์การมีจิตสำนึกสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๒}

พาดอน- โจฮันน์เสิน (Padon- Johnansen) ได้วิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้บทละครเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ศึกษาบทละคร โดย

^{๑๑} มุกิตา หวังคิด, “การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยการนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ ๖”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๕๙.

^{๑๒} พริยา นิลมาต, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๗๐-๗๑.

มุ่งประเด็นการศึกษาไปว่ารูปแบบต่างๆของละครช่วยพัฒนาความคิด ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคลื่อนไหวสู่ปฏิบัติการทางสังคมหรือไม่ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ๓๐ คน จากอาสาสมัคร ๔๗ คน เป็นชาย ๑๘ หญิง ๑๒ โดยใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ จากการศึกษาพบว่า การใช้ละครรูปแบบต่างๆสามารถพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนในลักษณะของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคลื่อนไหวสู่ปฏิบัติการทางสังคมได้จริง^{๑๓}

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย จิตสาธารณะว่า การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ^{๑๔}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้นิยามว่า จิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่มีจิตสาธารณะคือ ผู้ที่มีลักษณะเป็นผู้ให้และช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน นอกจากนี้ ยังได้กำหนด ตัวชี้วัดคุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตสาธารณะประกอบด้วย ลักษณะคือ เป็นผู้ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทนและ เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม^{๑๕}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่รวบรวมมาทั้งหมดนี้ ล้วนมีความสำคัญเกี่ยวกับการมีจิตสำนึกสาธารณะ คือ ความมีจิตคิดสงเคราะห์อนุเคราะห์บุคคลรอบข้าง รวมถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรมตลอดถึงความประพฤติที่ดีงามของบุคคล และสังคมประเทศชาติ โดยศึกษาจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ เพื่อความมีจิตสำนึกสาธารณะของสังคม ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นมุมมองและแนวทางในการทำวิจัยว่า หลักของพระพุทธศาสนานั้น สอนเน้นย้ำให้บุคคลพัฒนาตนเองให้บริสุทธิ์สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อให้บุคคลมีความเมตตากรุณา มีจิตสำนึก

^{๑๓} Pardun- Johanssen, Kirsten C. Social Issue Drama and Its Impact on the Social Consciousness of Preadolescent School Children, (Dissertation : Abstracts International, ๖๕ (๔) ๒๐๐๔), P. ๑๑๘๔.

^{๑๔} สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.),

^{๑๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ ๒๕๕๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : Pbm- Suthep. Blogspot-com/ ๒๐๑๑/๐๗/public-mind.html (๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑).

สาธารณะ ดูแลรับผิดชอบสังคมให้มีความเรียบร้อย มีความสงบสุข ผู้วิจัยเห็นว่าเอกสารและงานวิจัยทั้งหมดนี้ เป็นประโยชน์ใน

๔.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องหลักการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ผู้วิจัยได้กำหนด วิธีการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

๔.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยเป็นการศึกษาทั้ง เอกสาร (Documentary Research)) โดยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนของไทย เอกสารแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของภาคการศึกษา การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดไว้ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

๔.๗ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ตัวแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่กรณีศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดขอนแก่น ๑๐ รูป,นักเรียน จำนวน ๕๐ คน รวม ๖๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เพื่อศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และวิธีการการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ในเขตจังหวัดขอนแก่น

๔.๘ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๔.๘.๑ เชิงปริมาณ

๑) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการ

เสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ซึ่งมีลักษณะเป็น มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบ สอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่นๆ

๒) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่

ปรึกษาวิจัย

๔. สร้างเครื่องมือเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาวิจัย และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของผู้เชี่ยวชาญ นำมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายข้อ (Item-Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไปทุกข้อ

๗. นำข้อแก้ไขที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง

๘. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๙. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

๔.๘.๒ เชิงคุณภาพ

ลักษณะของเครื่องมือ

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับนโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ และการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญในขั้นตอนของการสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือเชิงคุณภาพนั้น ทางผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

(๑) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับศึกษานโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ และการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

(๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และกรอบแนวคิดของกรวิจัย

(๓) สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศึกษานโยบายทางการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ และการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ โดยแบบออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง สถานที่ และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

(๔) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกับที่ตรวจแบบสอบถามทำการตรวจความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

(๕) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ มาทำการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายข้อ (Item – Objective Congruence Index : IOC)

(๖) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๔.๙ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาและ ทิศทางการพัฒนาเยาวชนของไทย เอกสารแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของภาคการศึกษา เพื่อศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนไทย

๒) คณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นที่สำคัญ เช่น แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา และรูปแบบการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของภาคการศึกษา เป็นต้น เพื่อศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาและทิศทางการพัฒนาเยาวชนตามพระพุทธศาสนา

๓) ดำเนินการจดบันทึก (Field Note) และบันทึกเสียงโดยใช้แท็บบันทึกเสียง เพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๔) ดำเนินการสอบถาม ตัวแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่กรณีศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในจังหวัดขอนแก่น และตัวแทนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และนำมาประกอบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

๕) ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสอบถามเพื่อศึกษาบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี และนำมาประกอบการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

๖) ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๗) ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสอบถามเกี่ยวกับแนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนว

พระพุทธศาสนาและรูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๔.๑๐ วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน

๔.๑๐.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และร้อยละนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ แปลความหมายดังนี้

๔.๕๐ - ๕.๐๐	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับมากที่สุด
๓.๕๐ - ๔.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับมาก
๒.๕๐ - ๓.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับปานกลาง
๑.๕๐ - ๒.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับน้อย
๑.๐๐ - ๑.๔๙	ระดับความคิดเห็น	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดวิเคราะห์เนื้อหาสาระประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

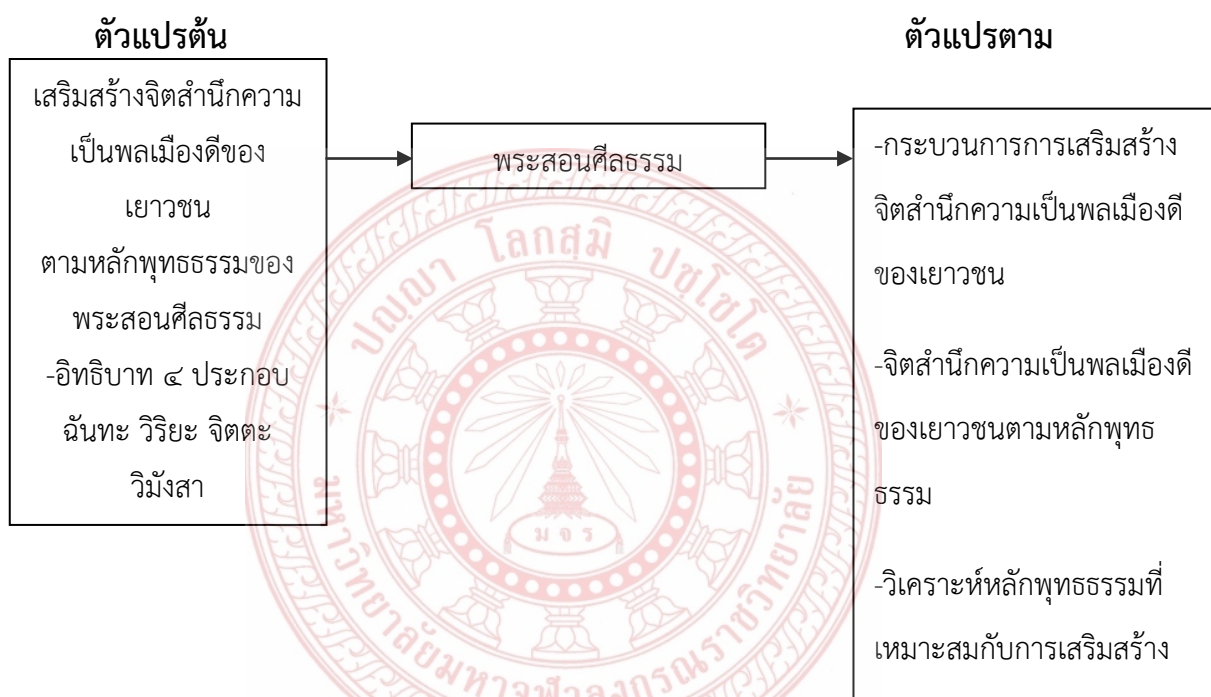
๔.๑๐.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑) กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร(Documentary research) โดยวิธีการวิเคราะห์ อันจะได้นำมาดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย

(Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

๔.๑๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีกรอบแนวการวิจัยดังนี้

๔.๑๒ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๔.๑๒.๑. ได้ทราบกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๔.๑๒.๒. ได้ทราบคุณลักษณะของจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๔.๑๒.๓. ได้ทราบการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๔.๑๓ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ๒) เพื่อศึกษาศึกษาคุณลักษณะของความเป็น

พลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม และ ๓) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๔.๑๓.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม สรุปผลเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านเพศ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ และชาย จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๕ คน เป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐๐ อายุ ๓๐ - ๔๐ ปี จำนวน ๒ คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ นอกจากนั้นเป็นระดับปริญญาตรี จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ และปริญญาโท จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านสถานภาพ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นพระสอนศีลธรรม จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ และ เป็นครูผู้สอน จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปีจำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และอายุ ๓๐ - ๔๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านประสบการณ์สอน) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์สอนต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ประสบการณ์สอน ๑๐ ขึ้นไป จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และประสบการณ์สอน ๕ - ๑๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

๑) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทักษะทางสังคม อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านความรู้ อยู่ในระดับ มาก ด้านร่างกาย อยู่ในระดับ มาก และด้านจิตใจ อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านทักษะทางสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง อยู่ในระดับ มาก มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น อยู่ในระดับ มาก เคารพกฎหมายอย่างน้อยมีหลักศีล ๕ เพื่อเป็นการรักษาบรรทัดฐานทางสังคม อยู่ในระดับ มาก และมีหิริโอตตปปะ(ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) อยู่ในระดับ มาก

ด้านความรู้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มองเห็นคุณค่าในการมีส่วนร่วม คือใช้พลังปัญญาให้เกิดความรู้ อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ เคารพความแตกต่าง อยู่ในระดับ มาก มีความเชื่อศรัทธาในการปกครอง คือการใช้สติปัญญาให้ตั้งอยู่ในทวิภววิสัยตามวิสัยธรรม อยู่ในระดับ มาก มีวิธีการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี อยู่ในระดับ มาก คิดนอกกรอบ หรือคิดเป็น คือมี”โยนิโสมนสิการ”คิดอย่างมีระบบและกว้างไกล อยู่ในระดับ มาก และสร้างสมประสบการณ์ คือ การมีกัลยาณมิตร”ปรโตโฆสะ”อยู่ในระดับ มาก

ด้านร่างกาย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ใช้

สติสัมปชัญญะในการรับรู้ข่าวสาร อยู่ในระดับ มาก การซาบซึ่งบุญคุณของธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก รู้จักเลือกวิธีการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก รู้ประมาณในการบริโภค อยู่ในระดับ มาก การอยู่อย่างผสมกลมกลืนธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก และรู้สถานการณ์ในการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก

ด้านจิตใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความกตัญญูท่ต่อแผ่นดิน คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของแผ่นดินและแสดงออกโดยการทดแทนคุณแผ่นดิน อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ความสามัคคี คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในความเป็นพี่เป็นน้องของคนไทย และความรักความผูกพันในความเป็นชาติ อยู่ในระดับ มาก การเข้าใจปัญหา คือ การเข้าใจถึงสาเหตุของความอยุติธรรม อยู่ในระดับ มาก เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการฝึกจิตใจให้มีทัศนคติและมองโลกอย่างเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้มีสมรรถภาพแห่งจิตที่ดี คือ การมีจิตอาสา มีความเพียร ประารถนาดีเพื่อผู้อื่น และสังคัม อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้คุณภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ คิดในทางบวก คิดมีส่วนร่วม คิดทำตัวเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้มีความสุขจิตที่เข้มแข็ง คือ การฝึกให้ใจกว้าง ไม่คับแคบ โดยปฏิบัติร่วมกับหลักสราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับ มาก การให้ คือการใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคัมโดยปฏิบัติเชื่อมโยงกับสังคหวัตถุ ๔ เพื่อเชื่อมสมานกลุ่มคนด้วยน้ำใจ อยู่ในระดับ มาก และการสร้างจิตสำนึกในความยุติธรรม คือ การฝึกจิตใจให้มีความเข้มแข็ง มีจิตใจตั้งมั่นไม่เอนเอียง ไปกับภาวะของกิเลส ได้แก่อคติ อยู่ในระดับ มาก

๒) ศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม(พระสอนศีลธรรม) โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน อยู่ในระดับ มากที่สุด เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาคือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง อยู่ในระดับ มากที่สุด แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล อยู่ในระดับ มากที่สุด ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคัม ปฏิบัติตามกฎหมาย อยู่ในระดับ มาก เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม อยู่ในระดับ มาก และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิจารณ์แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก

๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่ควรมุ่งเน้นก็คือ การสอนให้เยาวชน "รักให้เป็น" เพราะเมื่อรักเป็นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่สวຍงาม สร้างสรรค์และเมื่อเกิดขึ้นกับใครหรือในสังคมใดแล้ว คนๆ นั้นหรือสังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นปกติเรามากสอนให้ลูกรักคุณพ่อคุณแม่หรือรักตัวของเขาเอง ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่การสอนและปลูกฝังให้ลูกรู้จักรักผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยนั้นก็มีความสำคัญมากไม่น้อยไปกว่ากันเลย นั่นเป็นเพราะว่าความรักที่มีให้แก่ผู้อื่นและสรรพสิ่งใดๆ จะสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นได้ในสังคมของเรานั้นเอง ซึ่งการสอนให้ลูกเรียนรู้ที่จะรักผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดนั้น อาจเริ่มจากผู้คนหรือสิ่งต่างๆ ใกล้ตัว เช่น สอนให้เขารักญาติพี่น้อง รักเพื่อน รักคุณครู รักสัตว์เลี้ยง รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความรักอีกรูปแบบหนึ่งที่คุณพ่อคุณแม่ไม่ควรละเลยที่จะปลูกฝังให้กับลูกตั้ง แต่เล็กๆ ก็คือความรักที่มีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เพราะทั้ง ๓ ส่วนนี้มีความสำคัญและเป็นเหมือนรากเหง้าของสังคมไทย ตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบัน ที่ไม่ว่าจะเป็นคนยุคใดสมัยใด ก็ควรจะต้องมีความรักอย่างแท้จริงให้ ซึ่งคุณพ่อคุณแม่สามารถสอนให้ลูกมีความรักต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

ปัญหา/อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่มีปัญหาหลายอย่างที่ตนไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง บางครั้งอาจจะแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการผิดๆ ไม่มีการคิดวิธีการแก้ไขปัญหากันอย่างถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับพวกเขาให้เขาได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาวัยรุ่นและเยาวชนส่วนใหญ่ที่มักประสบปัญหาคือ เขาไม่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งที่ถูกหรือผิดไม่มีคนมาให้ความรู้ให้คำปรึกษาที่ถูกและชี้แนะแนวทางการแก้ไขหรือข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยการคิดที่ขาดการยั้งคิดปัญหาส่วนใหญ่ เช่น ติดยาเสพติด ติดเกมส์ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาความรุนแรงของเด็กและสตรี ค่านิยมความทันสมัยตามโฆษณาตามสื่อต่างๆ เยาวชนเมื่อประสบพบเจอกับปัญหาต่างๆ ส่วนใหญ่มักปรึกษาเพื่อนเชื่อเพื่อนเพราะคิดว่าเพื่อนเป็นที่พึ่งให้แก่ตนได้ทั้งหมดเป็นความคิดที่ผิดความจริงแล้วเมื่อเกิดปัญหาคนที่ควรไปขอคำปรึกษาคือ พ่อ แม่ เพราะพ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุดและสามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา
หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมีใจเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาได้ง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

- ๑) ทักษะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร
- ๒) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง/สังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน/สิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
- ๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และความกระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาสังคม (civil society)

๔.๑๓.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๑) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี ด้านทักษะทางสังคมอยู่ในระดับมาก เป็นด้านที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี มีด้านความรู้ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ **หฤทัย อางปุรุ** ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำรูปแบบการดำเนินชีวิต และความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๑,๒,๓,๔ สถาบันการศึกษาพยาบาล เขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่าภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มวิชาการ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มกิจกรรม กลุ่มสังคมความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร และรูปแบบการดำเนินชีวิตกลุ่มเก็บตัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ และ **พรพรรณ วีระปริยากร** ศึกษาการสร้างคุณธรรมของความเป็นพลเมืองในชุมชนไทย เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่ก่อให้เกิดคุณธรรมความเป็นพลเมืองและศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมความเป็นพลเมืองภายใต้บริบททางสังคม โดยวิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology approach) ผลการศึกษาพบว่า การเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้ คือ มีความรู้ มีทักษะ และมีค่านิยมร่วมของความเป็นพลเมืองของคนในสังคมที่ตั้งงาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนแห่งคุณธรรมความเป็นพลเมือง บูรณาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม แบ่งเป็นสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะหลัก จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เน้นการคิดการปฏิบัติร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เน้นให้เกิดประสบการณ์ตรง ส่วนลักษณะรอง จัดการศึกษาในห้องเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

๒) ศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย จากการศึกษา พบว่า การแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน อยู่ในระดับมากที่สุด และเคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง อยู่ในระดับมากที่สุด แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล อยู่ในระดับมากที่สุด ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

ของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย อยู่ในระดับ มาก เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม อยู่ในระดับ มาก และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิเคราะห์แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก ซึ่งสอดคล้องกับ **ทรงสิริ วิชิรา นนท์** คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านคุณลักษณะพื้นฐาน นักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีความซื่อสัตย์สุจริตสูงสุด และมีความมั่งคั่งต่ำสุด ด้านความรู้และทักษะนักศึกษสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่างๆ สูงสุดและมีนิสัยใฝ่รู้ค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมออยู่ในระดับต่ำสุด ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นักศึกษาเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นสูงสุด ส่วนเรียกร้องหรือต่อสู้ด้วยความเป็นธรรมต่ำสุด ด้านสังคมและวัฒนธรรม นักศึกษาเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์สูงสุด ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นประจำมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ด้านเศรษฐกิจ การเห็นคุณค่าของการประกอบอาชีพที่สุจริต มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนการทำบัญชีรายรับรายจ่ายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้แก่ ๑) สร้าง/ปรับปรุงหลักสูตรที่พัฒนา นักศึกษาให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดี โดยให้มีความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ และเอื้อให้นักศึกษา มีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์พร้อมกับการรอบรู้สหวิทยาการทั้งนี้เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง ๒) การสร้างหลักสูตรการเรียนความเป็นพลเมืองดีด้วยกิจกรรม ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วม กิจกรรมที่มีอยู่แล้ว รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยตามความสนใจ ของนักศึกษา โดยกำหนดความสำคัญของนักศึกษาที่ร่วมกิจกรรม กำหนดหน่วยชั่วโมง/หน่วย กิจกรรม/กำหนดช่วงชั้นปีการศึกษาที่เข้าร่วม รวมถึงกำหนดกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วม

๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของ

เยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมันเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

จากการสัมภาษณ์ครูพระสอนศีลธรรม พบว่าหลักธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม คือ อธิปไตย ๔ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ อธิปไตย ๔ หากผู้ใดมีความมุ่งมั่น มีความรักในงานทำ ย่อมก่อให้เกิดความเพียรพยายามในการประกอบกิจการนั้น เมื่อมีความพยายามแล้ว ความสนใจใส่ใจเกิดขึ้น และใช้ปัญญาในการดำเนินการกิจกรรมนั้น เป็นหลักธรรมหนึ่งที่น่ามาเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะการใช้เทคโนโลยีไทยแลนด์ 4.0

๑) ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้การบริการที่มีประสิทธิภาพ

๒) ควรจัดเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรมในระบบสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑. งานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่นและกาฬสินธุ์ เท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่เก็บได้จากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ยังไม่มีความหลากหลาย

๒. ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ได้อย่างเหมาะสมนั้น ควรนำแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนเข้ามามีบทบาท หรือเป็นฐานในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชน เพื่อจะได้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของเยาวชนในชุมชน

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ในงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดขอนแก่น และกาฬสินธุ์ มีจำนวน ๕๘ รูป/คน คน จึงควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น หรือในพื้นที่ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม แนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น สำหรับแนวทางในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนนั้น ภาครัฐควรมีกำหนดเป็นนโยบาย/ ยุทธศาสตร์การสนับสนุน/ส่งเสริมให้เยาวชนมี คุณภาพชีวิตที่ดี โดยการสนับสนุน/ส่งเสริม การ จัดตั้งชมรม หรือกลุ่มเยาวชน การส่งเสริมการทำอาชีพให้กับเยาวชนที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาผลการนำแนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักธรรมไปทดลองใช้ เพื่อจะได้นำมาปรับปรุง หรือเสริมแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

๒. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักธรรม

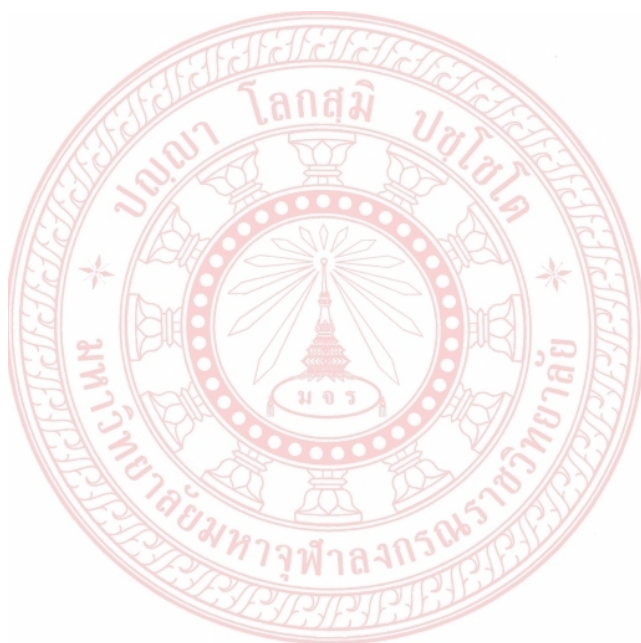
๓. ควรมีการศึกษาแนวทางหรือการจัดทำกลยุทธ์ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดทำแนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

๔. ควรมีการศึกษาและหาแนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนในการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อช่วยในการสร้างเสริมสุขภาพด้านสุขภาพจิต และสุขภาพทางสังคมของเยาวชน ตลอดจนการใช้บริการที่ดีควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

๔.๑๔.กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณท่านรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ห่วงใย ติดตาม แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องด้านความเอาใจใส่ และด้วยความเมตตาอย่างดีตลอดมา ผู้วิจัยทราบซาบซึ้งในความกรุณาและความเสียสละที่มีต่อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง มา ณ โอกาสนี้ ท้ายที่สุดนี้ขออุทิศคุณความดีที่ได้จากผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขออุทิศแด่บิดา มารดา บุพการี และบูรพาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่าน

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมการเผยแพร่ผลการวิจัย

๑.๑ เผยแพร่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และระบบ Internet ของมหาวิทยาลัย

๑.๒ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะผลจากการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ได้แสดงให้เห็นถึงการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม กระบวนการและคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๒. กิจกรรมการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการดังนี้ คือ

๒.๑ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประสานสื่อมวลชนแถลงผลการวิจัยให้สื่อมวลชนรับทราบผลการวิจัยและนำไปเผยแพร่ต่อสังคมทั่วประเทศ

๒.๒ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประสานมหาเถรสมาคม และคณะสงฆ์ในทุกภาคส่วน ขอความร่วมมือในการปฏิบัติบทบาทสำคัญ ดังนี้

๑. ควรมีการนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๒. ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้าไปสนับสนุนกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๓. สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรเข้าไปทำวิจัยการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๔. ภาครัฐควรส่งเสริมผู้มีความรู้ความสามารถจนเป็นที่ประจักษ์ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงาน การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑.แนวคิดเกี่ยวกับหลักการการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม	ได้ทราบกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม	ข้อที่ ๑-๒	ได้ชื่อเรื่องการวิจัยและกำหนดประเด็นปัญหาหรือวัตถุประสงค์ที่จะวิจัยเชื่อมโยงกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
๒. เขียนโครงการวิจัยนำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อขออนุมัติ	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์อนุมัติทุนอุดหนุนการวิจัย	ข้อที่ ๑-๒	ได้ทราบกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม
๓. ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แล้วดำเนินการศึกษา กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม	ผลการวิจัยภาคเอกสาร	ข้อที่ ๑	ได้รับข้อเสนอแนะการปรับปรุงงานวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิและปรับปรุงงานวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือวิจัย (แบบสัมภาษณ์) พฤษภาคม ๒๕๕๙	ได้ เครื่องมือวิจัย ทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และรายงานความก้าวหน้างานวิจัยบทที่ ๑-๓ ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ฯ	ข้อที่ ๑-๒	มีเครื่องมือในการวิจัยภาคสนาม
๕. ส่งรายงานการวิจัยฉบับรายงานความก้าวหน้า (ฉบับแก้ไข)ให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อที่ ๑-๒	ปรับปรุงร่างงานรายงานความก้าวหน้างานวิจัยให้ถูกต้องตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
๖. ดำเนินการลงพื้นที่จริง เพื่อแจกแบบสอบถามผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่น	ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่น เป็นประโยชน์ในการวิจัยครบถ้วน	ข้อที่ ๑-๒	ได้คำตอบการวิจัยจากผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่นเป็นอย่างดี
๗. รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยภาคสนาม สรุปผลการวิจัยภาคสนาม	ทราบผลการวิจัยภาคสนาม	ข้อที่ ๑-๒	ได้ผลการวิจัยขั้นปฐมภูมิภาคสนาม เป็นหลักฐานยืนยัน

๘. สืบค้นข้อมูลเรียบเรียงงานวิจัยภาคเอกสารและภาค สนามสรุปผลการวิจัย	ผลการวิจัยภาคเอกสารและภาค สนาม แล้ว เข้าพบผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเข้ารับการตรวจ สอบร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	ข้อที่ ๑-๒	ได้รับข้อเสนอแนะการปรับปรุงงานวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิและปรับปรุงงานวิจัย
๙. ส่งรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	ได้รับข้อเสนอแนะการปรับปรุงรูปแบบงานวิจัย	ข้อที่ ๑-๓	ปรับปรุงงานวิจัยสมบูรณ์รูปแบบถูกต้อง
๑๐. ปรับแก้ไขงาน สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัยฉบับปรับปรุงแล้วให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	งานวิจัยมีความสมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อที่ ๑-๓	ปรับปรุงงานวิจัยให้มีรูปแบบถูกต้อง
๑๑. จัดเวทีนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	กลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องรับทราบผล การวิจัยนำไปสู่การทบทวนปรับเปลี่ยน	ข้อที่ ๑-๓	
๑๒. ส่งฉบับสมบูรณ์ให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์อนุมัติจบ	จัดพิมพ์ทำรูปเล่มเผยแพร่ผลงานวิจัย	ข้อที่ ๑-๓	

ภาคผนวก ง แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

แบบสอบถามทั้งหมด ๓ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนและบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเพิ่มเติม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

๑. เพศ	() ชาย	() หญิง
๒. สถานภาพ	() พระสอนศีลธรรม	() ครูผู้สอน
๓. ระดับการศึกษา	() มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	() อนุปริญญา/ปวส.
	() ปริญญาตรี	() ปริญญาโท
	() ปริญญาเอก	() อื่นๆ.....
๔. อายุ	() ต่ำกว่า ๓๐ ปี	() ๓๐- ๔๐ ปี
	() ๔๑-๕๐ ปี	() ๕๑ ปี ขึ้นไป
๕. ประสบการณ์สอน	() ต่ำกว่า ๕ ปี	() ๕- ๑๐ ปี
	() ๑๐ ปี ขึ้นไป	

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนและบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

๕	มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด	๔	มีระดับความคิดเห็นมาก
๓	มีระดับความคิดเห็นปานกลาง	๒	มีระดับความคิดเห็นน้อย
๑	มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด		

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน						
๑	ท่านแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ					
๒	การวางตนได้เหมาะสมกับสมณะสารูป					
๓	ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตแก่ศิษย์ได้					
๔	มีความกระตือรือร้นและสามารถทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามเวลา					
๕	มีความสัมพันธ์อันดีกับคนรอบข้างสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข					
๖	ความสามารถในการปรับเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน					
๗	ความรู้ ความเข้าใจในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตร					
๘	ความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม					
๙	ความสามารถในการนำหลักธรรมมาพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน					
๑๐	ความสามารถในการเลือกรูปแบบการวัดประเมินผลให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้					
กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดี						
ด้านจิตใจ						
๑	มีความกตัญญูทเวทิต่อแผ่นดิน คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของแผ่นดินและแสดงออกโดยการทดแทนคุณแผ่นดิน					
๒	การให้ คือการใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมโดยปฏิบัติเชื่อมโยงกับสังคหวัตถุ ๔ เพื่อเชื่อมสมานกลุ่มคนด้วยน้ำใจ					
๓	ความสามัคคี คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในความเป็นพี่เป็นน้องของคนไทย และความรักความผูกพันในความเป็นชาติ					

๔	การเข้าใจปัญหา คือ การเข้าใจถึงสาเหตุของความอยุติธรรม					
๕	การสร้างจิตสำนึกในความยุติธรรม คือ การฝึกจิตใจให้มีความเข้มแข็ง มีจิตใจตั้งมั่นไม่เอนเอียง ไปกับภาวะของกิเลส ได้แก่ อคติ					
๕	เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการฝึกจิตใจให้มีทัศนคติและมองโลกอย่างเข้าใจ					
๖	การฝึกให้คุณภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ คิดในทางบวก คิดมีส่วนร่วม คิดทำตัวเป็นประโยชน์					
๗	การฝึกให้มีสมรรถภาพแห่งจิตที่ดี คือ การมีจิตอาสา มีความเพียรปรารถนาดีเพื่อผู้อื่น และสังคม					
๘	การฝึกให้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ การฝึกให้ใจกว้าง ไม่คับแคบ โดยปฏิบัติร่วมกับหลักสาราณียธรรม ๖					
ด้านความรู้						
๑	สร้างสมประสบการณ์ คือ การมีกัลยาณมิตร”ปรโตโฆสะ”					
๒	คิดนอกกรอบ หรือคิดเป็น คือมี”โยนิโสมสึการ”คิดอย่างมีระบบและกว้างไกล					
๓	มีความเชื่อศรัทธาในการปกครอง คือการใช้สติปัญญาให้ตั้งอยู่ในทวิภูมิจิตสามัญญตา					
๔	มองเห็นคุณค่าในการมีส่วนร่วม คือใช้พลังปัญญาให้เกิดความรู้					
๕	มีวิธีการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี					
๖	เคารพความแตกต่าง					
ด้านกาย						
๑	รู้ประมาณในการบริโภค					
๒	การอยู่อย่างผสมกลมกลืนธรรมชาติ					
๓	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด					
๔	การซาบซึ้งบุญคุณของธรรมชาติ					
๕	รู้จักเลือกวิธีการสื่อสาร					
๖	รู้สถานการณ์ในการสื่อสาร					

๗	ใช้สติสัมปชัญญะในการรับรู้ข่าวสาร					
ด้านทักษะทางสังคม						
๑	มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง					
๒	มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น					
๓	เคารพกฎหมายอย่างน้อยมีหลักศีล ๕ เพื่อเป็นการรักษาบรรทัดฐานทางสังคม					
๔	มีhiriโอดตปปะ(ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป)					
๕	มีความซื่อสัตย์สุจริต					
คุณลักษณะของความเป็น พลเมืองดี						
๑	แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน					
๒	ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย					
๓	เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง					
๔	รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง					
๕	เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์					
๖	ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ					
๗	ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม					
๘	ร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ					
๙	แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล					
๑๐	มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิจัยแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในการตอบแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์การวิจัย
เรื่อง การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน
ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

การศึกษา.....

วัน เดือน ปีที่เข้าสัมภาษณ์.....

ข้อคำถามในการสัมภาษณ์

๑. ท่านคิดว่าการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญหรือไม่
อย่างไร?

๒. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน
ดังกล่าวมีอะไรบ้าง

๓. แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนาควร
เป็นอย่างไรบ้าง

๔. รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนว
พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก จ

แบบสรุปโครงการวิจัย(เพื่อขออนุมัติจบโครงการวิจัย)

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.สัญญาเลขที่	ว.๐๙๓/๒๕๖๐
๒.ชื่อโครงการ	การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม ของพระสอนศีลธรรม
รหัสโครงการ	๖๑๐๗๖๐๐๙๓
๓.หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย	นายบุญส่ง นาสแสง
หน่วยงานสังกัด	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
โทรศัพท์	๐๖๕ ๓๑๗ ๘๘๔๘
<p>๔. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา</p> <p>สถานการณ์และสภาพปัญหาของชาติ ในปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกันแล้วว่าการที่ประเทศมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการเงินเพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางการเงินและการคลังของประเทศอย่างมากส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเห็นได้ชัด ทิศทางของการพัฒนานั้นก็ได้เป็นไปอย่างยั่งยืนและครอบคลุมทั้งด้านคนและวัตถุเพราะการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เน้นเรื่องวัตถุอุปกรณ์อย่างรวดเร็ว โดยขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจของคนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดี ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในประเทศจำนวนมาก ผลของการพัฒนา เหล่านี้ จึงเป็นที่มาของปัญหาสังคมปัจจุบันที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของประเทศชาติกำลังประสบปัญหาสังคมหลายด้านที่รุมล้อมคุกคามเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทำให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ขาดระเบียบวินัยฯ ละทิ้งค่านิยมความเป็นไทย และขาดคุณธรรม เป็นปัญหาสังคมที่ควรแก้ไขเป็นการเร่งด่วน</p> <p>จากสภาพสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลายอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้แนวคิด วิถีชีวิต ค่านิยมของบุคคลในสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบนไปจากหลักศีลธรรม จริยธรรมที่สั่งตามหลักธรรมของพุทธศาสนา กลับชื่นชมวัฒนธรรมตะวันตก ที่เน้นการบริโภควัตถุต่างๆ จนเกิดความสับสน ระบบสังคมที่เคยดีงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันสืบเนื่องมาจากการให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจจึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรมจริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ยิ่ง</p>	

ส่งผล ไปยังปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อาทิ เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาหย่าร้าง ปัญหา นักเรียนตีกัน ปัญหาการรักร่วมเพศ การหลงมัวเมาในอบายมุข การปล่อยตัวปล่อยใจ ขาดระเบียบวินัย ไร้ทิศทางของชีวิต ฟุ่มเฟือย และอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย

ผลจากการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมาโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราสูง มีความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว ประกอบกับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ทำให้เกิดปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อน ระบบสังคมที่เคยดีงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรม จริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม การขาดคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในสังคมให้เป็นคนดี จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแม้เป็นเรื่องที่มีความยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน และมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมากมาย ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ ในเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดความสงบสุขของสังคมไทย ได้วิเคราะห์แล้ว พบว่า สังคมใดมีผู้เพียบพร้อม ด้วยคุณธรรมจริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสงบสุข ในขณะที่เดียวกัน หากคนในสังคมใดมีความ บกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ก็หาความสงบ สุขได้ยากสรุปภาพรวมของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับคนในชาติทุกกลุ่มเป้าหมาย นับวันจะรุนแรงและทวีคูณมากขึ้น ที่มีผลต่อประเทศและสังคมไทยโดยรวม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ส่วนที่ ๕ แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา ๗๙ รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๐

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ ๑๐ มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาสู่ “สังคมมีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society) ให้ ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใน

ทุกมิติ ทั้งมิติ ทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเป้าหมายสูงสุด คือ การนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป แนวคิดพื้นฐาน “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” โดยเฉพาะเรื่อง การเสริมสร้างคุณภาพคน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน มีความเพียร มีวินัย มีสติ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีการพัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันได้มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็ว จนก่อให้เกิดสภาวะโลกไร้พรมแดน ซึ่งเป็นตัวนำสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อประเทศไทย ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการบริหาร กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องได้กล่อมเกลามาให้บุคคลที่มีความเป็นปัจเจกสูง ไม่ใส่ใจต่อเรื่องส่วนรวม ดัง จะเห็นพฤติกรรมที่สื่อถึงการยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะมานุษยวิทยา มองข้าม ความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องถึงกันของสรรพสิ่งรอบตัว ทำให้เกิดการรับรู้และมีความคิดว่าสิ่งของ ที่เป็นของสาธารณะนั้นเป็นทรัพย์สินของภาครัฐหรือของราชการ เป็นสิ่งที่ตนเองสามารถนำมาใช้ ประโยชน์หรือร่วมใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแล จึงพากันละเลยไม่สนใจที่จะดูแล รักษา และไม่ช่วยกันจัดการเพื่อทำทรัพย์สินส่วนกลางให้คงสภาพได้นานมากกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน^๑

การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองผู้มีจิตสาธารณะ คือการศึกษาที่ทำให้นักศึกษาอยากมีส่วนร่วม มีความตื่นตัวต่อความเป็นไปของบ้านเมือง เป็นพลเมืองที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม มีความสามารถอยู่ร่วมกับความแตกต่าง ซึ่งแนวทางหลักๆ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ทักษะ-คุณลักษณะพลเมือง และคุณธรรมสำหรับพลเมือง หรืออาจรวมไปถึงข้อมูลข่าวสารและการเตรียมพลเมืองให้เป็นพลโลกที่รับมือกระแสโลกาภิวัตน์ได้ ดังนั้น การศึกษาที่เคยแต่ผลิตพลเมืองที่ไม่ต้องใช้สมอง ป้อนให้แก่ทุนนิยมบริโภคนิยมและอำนาจการเมืองอย่าง ซื่อสัตย์ จะต้องเปลี่ยนสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้การศึกษาเป็นเรื่องของ “การเรียนรู้” มิใช่ “การเรียนความรู้” อีกต่อไป^๒

การศึกษาเป็นเรื่องที่ทุกคนทุกชั้นมีโอกาสเข้าถึงอย่างเสมอภาค โดยมีชุมชนและส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะการให้การศึกษาจะช่วยสร้างจิตสำนึก ที่สำคัญคือ

^๑ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *สภาพเศรษฐกิจสังคมไทยยุคใหม่ จริยธรรมในการศึกษาอนาคต*, (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๑) หน้า ๔๔ - ๔๗

^๒ นาย โปธิสิตา, *รายงานการวิจัยเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษารายกรณี กรุงเทพมหานคร. (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๔๑) หน้า ๑๒๑*

ก่อนจะมีจิตสาธารณะ (Public Mind) จะต้องมามีเวทีสาธารณะ (Public Space) เสียก่อนให้คนได้เข้าใจเรื่องระหว่างกายภาพกับความคิด มหาวิทยาลัยควรพยายามให้มีบ้านคนเมืองหรือเวทีสาธารณะ ให้นักศึกษามาใช้ประโยชน์มาดำเนินการจัดกิจกรรมนักศึกษาจะเริ่มรู้เริ่มเข้าใจ เนื่องจากมนุษย์เรียนรู้ได้เร็วจากประสบการณ์ตรง ไม่ใช่การรณรงค์ ไม่ใช่การสอนกันในห้องเรียน^๓ จิตสาธารณะจะเกิดขึ้นได้เมื่อนักศึกษาเรียนรู้เป็น เข้าใจปัญหา และรู้จักคุณค่าของตนเอง พัฒนาการทั้งสองส่วนมิใช่เกิดจากการบอกเล่าการเรียนในห้องเรียนคำบรรยายของผู้สอนในแต่ละสถาบันได้ แต่นักศึกษาต้องเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจ และอาสาพาตัวเองลงไปทำกิจกรรมด้วยตนเอง การรับรู้ถึงเหตุการณ์ อารมณ์ความรู้สึก ความอ่อนไหวการเข้าถึงประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การมีเพื่อนร่วมอุดมคติ การพูดคุยปรึกษาหารือ ล้วนเป็นตัวหล่อหลอมจิตใจให้รู้จักทำงานเสียสละแก่ผู้ที่ลำบาก ขัดสนยากจน มีปัญหาอุปถัมภ์ได้

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญปัญหาวิกฤติต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศมีผลทำให้คนจำนวนมากต้องตกงานหรือมีรายได้ลดน้อยลง อีกทั้งเกิดปัญหาต่าง ๆ ทางด้านอารมณ์ สังคม และจิตใจตามมา ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเริ่มอ่อนแอ ในการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและมีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นได้นั้น ต้องเริ่มจากการพัฒนาที่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่จะสามารถกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคตของประเทศชาติได้ ฉะนั้น การที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ต้องเริ่มที่การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญา หมายถึง การรู้ตัวของบุคคลที่ผ่านการคิดไตร่ตรองอย่างมีสติในการที่บุคคลรู้จักเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตนเองและผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ มีจิตใจเอื้ออาทร ตลอดจนเห็นคุณค่าในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งของเงิน และเวลา รวมทั้งคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมและสังคม

การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยในครั้งนี้ มีพื้นฐานแนวคิดในการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะทางจิตที่พึงปรารถนาในสังคมได้แก่ การพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญา ซึ่งประกอบด้วย จิตสาธารณะ ความฉลาดทางอารมณ์ และการบริโภคด้วยปัญญาให้กับเยาวชนในวัยเด็กและวัยรุ่นตั้งแต่เริ่มต้น โดยจิตสำนึกทางปัญญานั้นสามารถพัฒนาได้โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมจากหน่วยงานสังคมต่างๆ อาทิเช่น ครอบครัว และโรงเรียน เมื่อเยาวชนไทยได้รับการพัฒนาจิตสำนึกทางปัญญาเหล่านี้แล้ว ย่อมเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทยโดยตรงและยังมีผลต่อประเทศชาติในอนาคต

^๓ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, บทสัมภาษณ์, Chaos Theory กับจุดเปลี่ยนสังคมไทย, (วารสารสื่อพลัง ๗ (๓),

ด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน และการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ประกอบกับการวิเคราะห์หลักธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยหวังว่าผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อปลูกฝังและพัฒนาจิตสำนึกที่ดีของเยาวชน และรับใช้สังคมส่วนรวม เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไป

๕. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๕.๑. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๕.๒. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๕.๓. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

๖. ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม สรุปผลเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านเพศ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ และชาย จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๕ คน เป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๐๐ อายุ ๓๐ - ๔๐ ปี จำนวน ๒ คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง) (ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๐๐ นอกจากนั้นเป็นระดับปริญญาตรี จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐ และปริญญาโท จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านสถานภาพ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นพระสอนศีลธรรม จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ และ เป็นครูผู้สอน จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านระดับการศึกษา) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านอายุ) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปีจำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และอายุ ๓๐ - ๔๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม(พระสอนศีลธรรม)(ด้านประสบการณ์สอน) โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์สอนต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมาคือ ประสบการณ์สอน ๑๐ ขึ้นไป จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕๐ และประสบการณ์สอน ๕ - ๑๐ ปีจำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

๑) กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทักษะทางสังคม อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ด้านความรู้ อยู่ในระดับ มาก ด้านร่างกาย อยู่ในระดับ มาก และด้านจิตใจ อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านทักษะทางสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่พลเมือง อยู่ในระดับ มาก มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น อยู่ในระดับ มาก เคารพ กฎหมายอย่างน้อยมีหลักศีล ๕ เพื่อเป็นการรักษาบรรทัดฐานทางสังคม อยู่ในระดับ มาก และมี หิริโอตตปปะ(ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) อยู่ในระดับ มาก

ด้านความรู้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มองเห็นคุณค่าในการมีส่วนร่วม คือใช้พลังปัญญาให้เกิดความรู้ อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ เคารพความแตกต่าง อยู่ในระดับ มาก มีความเชื่อศรัทธาในการปกครอง คือการใช้สติปัญญาให้ตั้งอยู่ในทวิภูมิสามัญญตา อยู่ในระดับ มาก มีวิธีการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี อยู่ในระดับ มาก คิดนอกกรอบ หรือคิดเป็น คือมี”โยนิโสมนสิการ”คิดอย่างมีระบบและกว้างไกล อยู่ในระดับ มาก และสร้างสมประสบการณ์ คือ การมีกัลยาณมิตร”ปรโตโฆสะ”อยู่ในระดับ มาก

ด้านร่างกาย โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ใช้สติสัมปชัญญะในการรับรู้ข่าวสาร อยู่ในระดับ มาก การซาบซึ้งบุญคุณของธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก รู้จักเลือกวิธีการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก รู้ประมาณในการบริโภค อยู่ในระดับ มาก การอยู่อย่างผสมกลมกลืนธรรมชาติ อยู่ในระดับ มาก และรู้สถานการณ์ในการสื่อสาร อยู่ในระดับ มาก

ด้านจิตใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า มีความกตัญญูทเวทิต่อแผ่นดิน คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของแผ่นดินและแสดงออกโดยการทดแทนคุณแผ่นดิน อยู่ในระดับ มาก รองลงมาคือ ความสามัคคี คือ การใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในความเป็นพี่เป็นน้องของคนไทย และความรักความผูกพันในความเป็นชาติ อยู่ในระดับ มาก การเข้าใจปัญหา คือ การเข้าใจถึงสาเหตุของความอยุติธรรม อยู่ในระดับ มาก เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการฝึกจิตใจให้มีทัศนคติและมองโลกอย่างเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้มีสมรรถภาพแห่งจิตที่ดี คือ การมีจิตอาสา มีความเพียร ประารถนาดีเพื่อผู้อื่น และสังคัม อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้คุณภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ คิดในทางบวก คิดมีส่วนร่วม คิดทำตัวเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับ มาก การฝึกให้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง คือ การฝึกให้ใจกว้าง ไม่คับแคบ โดยปฏิบัติร่วมกับหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับ มาก การให้ คือการใช้หลักสมาธิเพื่อฝึกจิตใจตระหนักรู้ในภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมโดยปฏิบัติเชื่อมโยงกับสังคหวัตถุ ๔ เพื่อเชื่อมสมานกลุ่มคนด้วยน้ำใจ อยู่ในระดับ มาก และการสร้างจิตสำนึกในความยุติธรรม คือ การฝึกจิตใจให้มีความเข้มแข็ง มีจิตใต้งมั่นไม่เอนเอียง ไปกับภาวะของกิเลส ได้แก่อคติ อยู่ในระดับ มาก

๒) ศึกษาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรม(พระสอนศีลธรรม) โดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า แสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพกับบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และเพื่อน

อยู่ในระดับ มากที่สุด เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาคือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรอง อยู่ในระดับ มากที่สุด แก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล อยู่ในระดับ มากที่สุด ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย อยู่ในระดับ มาก เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันคิด ทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ อยู่ในระดับ มาก ร่วมกันรับผิดชอบและทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม อยู่ในระดับ มาก และร่วมกันติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มาก มีความคิดกว้างไกล สามารถการวิเคราะห์ วิวิจารณ์แสดงความคิดเห็น อย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับ มาก

๓) วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนมีความสำคัญ การเสริมสร้างจิตสำนึก เป็นการปลูกฝังความมีจิตใจที่ดี เมื่อมีใจเป็นต่อการปฏิบัติงานต่างๆ การสร้างคุณธรรมให้บังเกิดในจิตใจ จิตเป็นการสร้างบุคลากรที่ทรงคุณค่าต่อประเทศชาติบ้านเมือง การปลูกฝังให้เยาวชนเป็นคนที่มีหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักเป็นเรื่องที่สำคัญมาก แม้จะดูว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินที่ใครๆ ก็สามารถเรียนรู้ที่จะรักได้โดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สิ่งที่คุณพ่อคุณแม่ควรมุ่งเน้นก็คือ การสอนให้เยาวชน "รักให้เป็น" เพราะเมื่อรักเป็นแล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่สวยงาม สร้างสรรค์และเมื่อเกิดขึ้นกับใครหรือในสังคมใดแล้ว คนๆ นั้นหรือสังคมนั้นๆ ก็จะมีแต่สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นปกติเรามากสอนให้ลูกรักคุณพ่อคุณแม่หรือรักตัวของเขาเอง ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่การสอนและปลูกฝังให้ลูกรู้จักรักผู้อื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัวด้วยนั่นก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากไม่น้อยไปกว่ากันเลย นั่นเป็นเพราะว่าความรักที่มีให้แก่ผู้อื่นและสรรพสิ่งใดๆ จะสามารถสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นได้ในสังคมของเรานั้นเอง ซึ่งการสอนให้ลูกเรียนรู้ที่จะรักผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใดนั้น อาจเริ่มจากผู้คนหรือสิ่งต่างๆ ใกล้ตัว เช่น สอนให้เขารักญาติพี่น้อง รักเพื่อน รักคุณครู รักสัตว์เลี้ยง รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ความรักอีกรูปแบบหนึ่งที่คุณพ่อคุณแม่ไม่ควรละเลยที่จะปลูกฝังให้กับลูกตั้ง แต่เล็กๆ ก็คือความรักที่มีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เพราะทั้ง ๓ ส่วนนี้มีความสำคัญและเป็นเหมือนรากเหง้าของสังคมไทย ตั้งแต่อดีตมาจนถึง ปัจจุบัน ที่ไม่ว่าจะเป็นคนยุคใดสมัยใด ก็ควรจะต้องมีความรักอย่างแท้จริงให้ ซึ่งคุณพ่อคุณแม่สามารถสอนให้ลูกมีความรักต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

ปัญหา/อุปสรรคที่มีผลต่อการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่มีปัญหาหลายอย่างที่ตนไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง บางครั้งอาจจะแก้ไขปัญหาวัยวิธีการผิดๆไม่มีการคิดวิธีการแก้ไขปัญหานั้นอย่างถูกต้อง ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับพวกเขาให้เขาได้มีโอกาสในการแสดง ความ

คิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาวัยรุ่นและเยาวชนส่วนใหญ่ที่มีจะประสบปัญหาคือ เขา
 ไม่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งที่ถูกหรือผิดไม่มีคนมาให้ความรู้ให้คำปรึกษาที่ถูกและชี้แนะแนวทางการ
 แก้ไขหรือข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นโดยการคิดที่ขาดการยั้งคิดปัญหาส่วนใหญ่ เช่น ติดยาเสพติด ติดเกมส์
 มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาความรุนแรงของเด็กและสตรี ค่านิยมความทันสมัยตามโฆษณา
 ตามสื่อต่างๆ เยาวชนเมื่อประสบพบเจอกับปัญหาต่างๆ ส่วนใหญ่มักปรึกษาเพื่อนเชื่อเพื่อนเพราะคิด
 ว่าเพื่อนเป็นที่พึ่งให้แก้ตนได้ทั้งหมดเป็นความคิดที่ผิดความจริงแล้วเมื่อเกิดปัญหาคนที่ควรไปขอ
 คำปรึกษาคือ พ่อ แม่ เพราะพ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุดและสามารถให้คำปรึกษาได้ทุก
 เรื่อง

แนวคิดการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนวพระพุทธศาสนา
 หลักธรรมที่ควรนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔

ฉันทะ	=	ความพอใจ
วิริยะ	=	ความเพียร
จิตตะ	=	การเอาใจใส่
วิมังสา	=	การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์

ฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกรักเต็มใจในการ
 ทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนิน
 ต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

วิริยะ คือ ทำให้เป็นคนมีใจเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะ
 ทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็
 สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

จิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และ
 มั่นคงต่อปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการ ทราบความ
 เป็นไปของงานอยู่เสมอ

วิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจใน
 กระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหาได้โดยง่ายตาย งาน
 ไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงาน
 ไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

รูปแบบ/กระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามแนว
 พระพุทธศาสนา

๑) ทักชะบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเอง และการรับรู้ข่าวสาร

๒) การมีส่วนร่วมชุมชนและสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง/สังคม ความสามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชน/สิ่งแวดล้อม และความสามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจ และประยุกต์ใช้การเมืองการปกครอง ที่สามารถถ่ายทอด วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงาน และกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความสามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และความกระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาสังคม (civil society)

๗. ข้อเสนอแนะและการนำไปใช้

ข้อเสนอแนะการใช้เทคโนโลยีไทยแลนด์ 4.0

๑) ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบของแต่ละหน่วยงานเพื่อให้การบริการที่มีประสิทธิภาพ

๒) ควรจัดเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรมในระบบสารสนเทศ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑. งานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ในจังหวัดขอนแก่นและกาฬสินธุ์ เท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่เก็บได้จากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ยังไม่มีความหลากหลาย

๒. ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม ได้อย่างเหมาะสมนั้น ควรนำแนวทางการมีส่วนร่วมของเยาวชนเข้ามามีบทบาท หรือเป็นฐานในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชน เพื่อจะได้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของเยาวชนในชุมชน

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนและครูพระสอนศีลธรรม ในงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดขอนแก่น และกาฬสินธุ์ มีจำนวน ๕๘ รูป/คน คน จึงควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น หรือในพื้นที่ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระสอนศีลธรรม แนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น สำหรับ

แนวทางในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนนั้น ภาครัฐควรมีกำหนดเป็นนโยบาย/ ยุทธศาสตร์การสนับสนุน/ ส่งเสริมให้เยาวชนมี คุณภาพชีวิตที่ดี โดยการสนับสนุน/ ส่งเสริม การ จัดตั้งชมรม หรือกลุ่มเยาวชน การส่งเสริมการทำอาชีพให้กับเยาวชนที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๘. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาผลการนำแนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนไปทดลองใช้ เพื่อจะได้นำมาปรับปรุง หรือเสริมแนวทางการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

๒. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน

๓. ควรมีการศึกษาแนวทางหรือการจัดทำกลยุทธ์ในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดทำแนวการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

๔. ควรมีการศึกษาและหาแนวทางการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนในการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อช่วยในการสร้างเสริมสุขภาพด้านสุขภาพจิต และสุขภาพทางสังคมของเยาวชน ตลอดจนการใช้บริการที่ดีควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

๙. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๙.๑ การใช้ประโยชน์ในระดับนโยบาย เช่น การนำข้อมูลไปประกอบการตัดสินใจในการบริหาร/ กำหนดนโยบายของหน่วยงาน/ องค์กร

๙.๒ การใช้ประโยชน์มิติเศรษฐกิจ/ พาณิชยกรรม เช่น การเจรจากับกลุ่มธุรกิจ จดลิขสิทธิ์ เป็นต้น

๙.๓ การใช้ประโยชน์มิติการพัฒนาสังคม/ ชุมชน/ ท้องถิ่น เช่น ถ่ายทอดเทคโนโลยี/ กระบวนการ ความรู้ให้กับชุมชน

๙.๔ การใช้ประโยชน์มิติวิชาการ เช่น มีการอ้างอิงผลงานที่ตีพิมพ์วารสารวิชาการ ระดับประเทศ/ ระดับนานาชาติ การนำไปสอนในรายวิชาต่าง ๆ

๑๐. การเผยแพร่/ การประชาสัมพันธ์

การเผยแพร่ในวารสาร/ การนำเสนอในที่ประชุม/ เว็บไซต์

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายบุญส่ง นาแสวง (หัวหน้าโครงการ)

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Bunsong Nasaweang

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา

๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

เลขที่ ๓๐ หมู่ ๑ บ้านโคกสี ต.โคกสี อ.เมือง จ.ขอนแก่น โทรศัพท์ ๐๔๓-๒๘๓๕๔๖-๗ โทรสาร ๐๔๓-๒๘๓๓๙๙ มือถือ ๐๖-๕๓๑๗-๘๘๔๙ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) bunsong_na@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

กศ.บ.(เทคโนโลยีทางการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

ศษ.ม. (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุ

สาขาวิชาการด้านสังคมศาสตร์

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย การประเมินผลหลักสูตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย

๑. การประเมินผลหลักสูตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์(ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๒. ปัญหาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระภิกษุสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙

๓. การบริหารความเสี่ยงในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามทัศนะของบุคลากรมหาวิทยาลัย

๔. ชีตสมรรถนะหลักของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๕. การศึกษาวิจัยกลยุทธ์การพัฒนาสังคมของประชาชนชาวบ้านจังหวัดขอนแก่น แห่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๖. การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิจัยพระพุทธศาสนาและชุมชนของภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ

๗. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๘. การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนตามหลักพุทธธรรมของพระ

สอนศีลธรรม

